

ORAȘ REGAL

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul XI ■ Nr. 9 (118) ■ Septembrie 2020

Monumentul Eroilor din Ioneşti-Dâmboviţa

Din sumar:

Revista apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu” din Curtea de Argeş şi a Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş”.

Paradisul e dincolo...

Gheorghe PĂUN

Am scris titlul cursiv, pentru a sugera că este un citat (din „folclor”), ba chiar unul care nu trebuie neapărat luat la propriu. Afirmaţia indică mai degrabă o slăbiciune a psihicului uman, slăbiciune care se transformă uşor într-o capcană pe care o vedem din plin ilustrată în ultimele decenii: nemulţumirilor de acum-şi-aici le contrapunem un bine de *dincolo*; când e vorba de timp, idealizăm trecutul („înainte era mai bine”, şi e adevărat, pentru că „înainte” eram tineri, pentru că memoria este selectivă, reţine mai ales lucrurile plăcute etc., etc.), iar când e vorba de spaţiu, binele e în… Occident.

Multe sunt de spus. Nu numai psihologia ne împinge „dincolo”, ci şi istoria: înţărcuiţi după Cortina de Fier, comparând Daciile noastre cu maşinile *lor,* blocurile noastre cu zgâre-norii *lor*, săpunul nostru cu săpunul care-i parfuma pe puţinii străini pe care-i puteam *mirosi* pe aici… chiar aveam motive să credem că *la ei* e Raiul pe Pământ, drept care, când cortina s-a destrămat, am ajuns nu numai ţara cea mai înconjurată de semeni de acelaşi neam, ci şi neamul din Europa cu emigraţia cea mai numeroasă. La fel, propaganda din ultimele trei decenii – o parte inconştient-toxică, chiar dacă, la origine, de bună credinţă, iar o parte, mult mai mare, interesată, orchestrată abil-profesionist.

Din varii motive, dar nu în căutarea Paradisului terestru, am petrecut ani buni prin „occident” (am pus ghilimele, pentru că marginile aproape acoperă planiglobul, ajungând din Noua Zeelandă, Japonia şi China până în Canada şi SUA), pretind, deci, că ştiu ce spun şi mă grăbesc să spun ce ştiu: Paradisul e pretutindeni şi nicăieri în mod special, toate locurile au bunele şi relele lor (o adăugire nuanţat-orientală: iar în orice rău e un sâmbure de bine şi în orice bine este un sâmbure de rău), dar, oriunde te-ai afla, vei crede că mai-binele (te) aşteaptă în altă parte.

Interesant şi important (pentru previziunile privind viitorul României, în măsura în care *previziunile* depind şi de *viziunile-planurile* decidenţilor, iar aceştia ţin seama de asemenea „detalii”) este faptul că pentru românii plecaţi „în lume”, unul dintre cele mai nostalgic-atrăgătoare Paradisuri este cel lăsat în urmă! Limba română, casa, rudele şi prietenii, Crăciunul, dealurile, codrul şi cu ramurile… Un român deştărat care pretinde că nu-l încearcă din când în când *dorul,* fie nu e onest (de fapt, e un laş, fugind de propriile-i sentimente), fie e un *om nou,* ferice de el (...) în *a-fericirea* lui reificată.

La capitolul propagandă pentru „civilizaţia occidentală” trebuie să amintim, măcar în treacăt, ideologiile aferente globalizării, războiul rece de mai ieri, războiul informaţional în plină desfăşurare, interesele corporatocraţiei, satul global, cu consecinţe profunde şi ubicue, bune şi rele laolaltă, interesele (cel puţin entropice, dacă nu direct geo-militaro-politice) ale unor capitale mai

apropiate sau mai depărtate şi încă altele.

Recentele *pandemii* – cea medicală, de sub sigla *Covid-19*, şi cea a violenţei, forma „matură”, revoluţionară, a corectitudinii politice pe cale să împlinească un secol de existenţă oficială (de pe la înfiinţarea Şcolii de la Frankfurt, ca să nu mergem şi mai departe în trecut, la marxism şi la alte revoluţii obsedate de egalitate – obţinută, eficient, prin folosirea unui pat al lui Procust agrementat cu ghilotine şi gloanţe), demonstrează cele sugerate mai devreme, spunându-ne multe altele. Doamne fereşte să ni se realizeze dorinţa-sloganul de a avea *o ţară ca afară…* Dă-ne, Doamne, gândul cel înţelept de a dori să rămânem *aşa cum suntem,* „în urma Europei”. La morală şi credinţă, la cultul trecutului şi cultivarea tradiţiilor, la păstrarea familiei-familie, cu copiii lângă mame şi cu bunicii lângă nepoţi, la şcoala „de cultură generală”, educând caractere peste cei şapte ani de acasă, la satul-sat, la casele cu gard şi cu icoane în fiecare cameră, la Eminescu, şi Blaga, şi Arghezi…

O să mi se răspundă cu o listă de lucruri care la noi „nu merg”. Pot face şi eu o asemenea listă – dar îi pot adăuga una cel puţin la fel de lungă cu lucruri care „nu merg” *la ei* şi care îi sperie şi *pe ei,* nu numai pe mine. Citiţi măcar titlurile din presa ultimelor săptămâni (scriu la jumătatea lunii iulie, nu cred că până la începutul toamnei lumea îşi va reveni), faceţi măcar o listă cu statuile căzute victime violenţei-frustrării-prostiei ideologizate şi bine manipulate (în diverse locuri, cu substraturi istorico-politico-electorale specifice, dar semnificativ de globalizate haştagisto-oengist) şi ar trebui să fiţi de acord cu mine că şarpele, unul mare de tot, a revenit lângă „mărul cunoaşterii” (raţiunii) şi se agită tot mai deruta(n)t prin Edenul occidental năuc-ateu-transgenderizat...

Mai *întârziaţi* cum suntem (întârziaţii, conservatorii adică, au în ultima vreme dreptate, am şi citit asta undeva), mai ţărani, mai ortodocşi şi mai familişti, noi, românii, deci România, avem o mare şansă. Chiar dacă pandemiile vor trece, odată cu viruşii, cu alegerile, cu furia „maselor” (minorităţi zgomotoase, care, tradiţional, dărâmă fără a putea construi, apoi se istovesc, eventual parvenind), capetele statuilor nu vor creşte la loc, vor rămâne ca un *memento* jenant, cicatrici în mijlocul unui Paradis care nu va mai fi niciodată acolo unde s-a spus-crezut că este.

Paradisul este acum şi aici! Fericiţi cei care pot murmura în graiul de-acasă:
Pe-un picior de plai,/ Pe-o gură de rai…,
Pe Argeş în jos,/ Pe un mal frumos…

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi şi nouă toate...

Aşadar, din punctul de vedere al dezvoltării noastre proprii, marile interese ale Austriei, departe de a fi identice cu ale noastre, sunt cel mult armonizabile, şi mâinile cată să ne rămână libere pentru a le putea pune în armonie, pentru a îngădui introducerea acelor articole pe care ar fi nepractic de-a le produce noi înşine, dar a mărgini concurenţa pentru acele articole a căror producere se poate opera în condiţii bune în ţara noastră proprie.

A concede o poziţie preponderentă pe marea arteră de import a Dunării tocmai puterii care e în stare a paraliza toată activitatea noastră în această direcţie ar fi cea mai gravă eroare ce am putea-o comite pentru viitorul nostru. Libertatea de navigaţiune pentru toate puterile neutralizează cel puţin pân'la un grad oarecare preponderenţa uneia singure dintre ele şi acest echilibru ne dă libertatea de-a lua măsurile ce le vom crede de cuviinţă pentru a da viaţă propriei noastre activităţi industriale.

Acest punct de vedere al absolutei necesităţi de-a da dezvoltare tuturor facultăţilor poporului nostru propriu, ţinând piept concurenţei străine fie prin război de tarife, fie prin alte restricţiuni, s-ar putea modifica, precum am zis-o, numai prin o împrejurare care nu atârnă de la noi, prin schimbarea situaţiei politice a poporului românesc din Ardeal şi Ţara Ungurească. Ceea ce ar fi de dorit dar e ca raporturile între România şi Ardeal să fie cele din trecut. În adevăr, trebuinţele economice ale poporului nostru sunt unele şi aceleaşi pretutindenea: acelaşi port la Sătmar ca şi-n Moldova. De aci se explică de ce în toate oraşele din România există câte o anume stradă de *Braşoveni,* de oameni ce debitau marfă ardelenească pentru ţăranul român. Articole produse de români de dincolo, vândute de negustori români ţăranilor noştri, făcuse din aceste ţări două zone deosebite de producţiune ale unui şi aceluiaşi popor. Dacă Ardealul ar avea astăzi numai atâta autonomie încât să-şi poată pune în legături constante producţiunea lui industrială cu cea agricolă de la noi; dacă ţăranul de dincolo ar fi pus în poziţia de-a schimba industria sa de casă pe grâul cestui de dincoace, situaţia ar deveni cu totul alta.

Când raporturile noastre economice ar fi regulate după consideraţia ce am avea-o pentru munca celeilalte jumătăţi a poporului românesc, Austria ar înceta a fi o putere străină pentru noi, căci am pierde teama că despre apus ne-ar ameninţa un pericol naţional. Veleităţi de cucerire nu există nici dintr-o parte, nici dintr-alta. Dar ceea ce e legitim în tendinţa noastră e de-a vedea emancipându-se, pe terenul intelectual ca şi pe cel economic, întreg poporul românesc şi, oricât e despărţit prin politică, istorie şi configuraţia brazdei ce-o locuieşte, să aibă libertatea de-a se dezvolta în direcţia ce i-a prescris-o Dumnezeu, dându-i aceeaşi limbă, aceleaşi datini, acelaşi port, aceleaşi trebuinţe fizice şi morale c-un cuvânt.

Poate că spiritelor conducătoare din Viena le-ar zâmbi o asemenea perspectivă. A ne cuceri prin propria noastră naţionalitate, prin propriul nostru principiu de existenţă, a face din ţăranul Dunării tributarul ţăranului din Carpaţi, a stinge veleităţile politice prin satisfacerea instinctului adânc de dezvoltare sădit în poporul nostru ar fi o idee demnă de omul de stat al unei monarhii poliglote.

Dar, din nenorocire, oricâtă simpatie ar avea pentr-o asemenea idee sferele domnitoare din Viena, ea devine neputincioasă faţă cu purtarea consecvent fanatică a guvernului maghiar. Singurele două popoare care sunt puse de-a curmezişul oceanului slav au atâta tact politic încât se urăsc de moarte şi nu urăşte românul pe maghiar ca maghiarul pe român. Deşi cazurile în care un român s-ar fi maghiarizat sau un maghiar s-ar fi romanizat sunt extrem de rare, totuşi d-nii din Buda-Pesta persistă a crede că ceea ce n-au putut face de la Ştefan cel Sfânt încoace vor putea face acum, când spiritul naţional e deştept, acum când rasa lor proprie constituie abia a treia parte din populaţia Regatului. În loc de-a cerceta cu scumpătate natura etnologică a patriei lor şi a se convinge că Ungaria e un stat poliglot, deci trebuie tratat ca atare, trebuie ca dezvoltarea statului să consiste în dezvoltarea paralelă a tuturor elementelor sale aliate prin istorie, maghiarii persistă a impune la zece milioane de oameni de alte limbi, altă origine şi altă lege, preţiosul lor idiom tartaric. Cine cunoaşte în mod cât de elementar ce va să zică *limba*, cine ştie că ea acoperă pe deplin spiritul şi că dezvoltarea limbii e chiar dezvoltarea inteligenţei, iar această din urmă e laboratorul întregii activităţi musculare şi cerebrale, acela va înţelege că *a sili* pe un popor să înveţe altă limbă înseamnă a-l tâmpi, a-l face intelectual inept, deci şi economic şi politic inept.

Monumentul lui Mihai Eminescu de la C. de Argeş

Arareori se va găsi un stat care să urmărească cu mai multă străduinţă politica degenerescenţii decât statul maghiar.

Această ideocraţie care supune vertebrele şi craniile vii a milioane de oameni sub şurubul unor nerozii scornite de căpăţânile brahicefale ale unei rase mongolice cată să înceteze pentru ca o înţelegere temeinică şi pe de-a pururea cu monarhia vecină să fie cu putinţă. O asemenea înţelegere ar avea însă după noi o influenţă determinantă asupra întregii situaţii din Orient şi numai maghiarii cu impotenta lor sete de sorbire i-opun o piedică constantă. Ei ar bea marea şi totuşi stomacul lor e atât de slab încât nu suferă nici câteva picături, le varsă îndărăt sub forma pocită de pretinşi maghiari ce vorbesc nemţeşte şi pentru care patria e stomacul.

Această ideocraţie, această domnie a unor abstracţiuni fără realitate ar trebui să facă loc unor vederi mai sănătoase, întemeiate pe împărţirea reală şi aievea a populaţiunii după naţionalităţi din care fiecare are, în marginile unităţii statului, dreptul de a-şi determina singură viaţa ei intelectuală. O asemenea schimbare de vederi ar însemna şi pentru români emanciparea de sub predominaţiunea unei rase radical străine de ei. Monarhia vecină ar înceta a fi faţă cu noi un element de absorbire şi, în locul antagonismului de interese politice şi economice, ar începe epoca armoniei acestora.

(*Timpul,* 29 aprilie 1882)

Redactor-şef: Gheorghe Păun

Colegiu redacţional: Svetlana Cojocaru – membru corespondent al Academiei de Ştiinţe a Moldovei, Chişinău, **Florian Copcea** – scriitor, membru al USR şi USM, Drobeta-Turnu Severin, **Ioan Crăciun** – director al Editurii Ars Docendi, Bucureşti, **Spiridon Cristocea** – conferenţiar la Universitatea Piteşti, **Dumitru Augustin Doman** – scriitor, Curtea de Argeş, **Sorin Mazilescu** – lector la Universitatea Piteşti, **Marian Nencescu** – cercetător asociat la Institutul de Filosofie al Academiei Române, **Eufrosina Otlăcan** – profesor universitar, Bucureşti, **Filofteia Pally** – expert naţional etnolog, Muzeului Viticulturii şi Pomiculturii Goleşti, Argeş, **Cornel Popescu** – director al Muzeului Judeţean Argeş, Piteşti, **Octavian Sachelarie** – director al Bibliotecii Judeţene „Dinicu Golescu", Piteşti, **Adrian Sămărescu** – conferenţiar la Universitatea Piteşti, **Ion C. Ştefan** – profesor, membru al USR, Bucureşti, **Maria Mona Vâlceanu** – scriitor, Piteşti, **Constantin Voiculescu** – profesor, Curtea de Argeş

Curtea de la Argeş

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu" (Bv. Basarabilor 59) şi a Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş"

Redacţia: Str. Schitului 45A, 115300 Curtea de Argeş

Tiparul: Venus Printing Solutions SRL, Iaşi

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face direct la redacţie, trimiţând contravaloarea (60 lei/an) în contul specificat mai jos şi, prin e-mail, adresa poştală.

Revista poate fi sponsorizată prin Asociaţia Culturală „Curtea de Argeş", CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Lecţia lui Brătianu şi profeţia lui Carp

Horia BĂDESCU

Un moment al istoriei noastre aproape la fel de important ca Marea Adunare de la Alba Iulia, Tratatul de Pace de la Trianon, act care certifica juridic în planul politicii internaţionale hotărârile de la 1 Decembrie 1918, şi-a sărbătorit centenarul cu o discreţie aproape desăvârşită, ridicând mari semne de întrebare asupra motivelor cvasi ignorării lui de către clasa politică. Marile instituţii culturale şi guvernamentale s-au învăluit într-o nepermisă şi vinovată tăcere. Doar Studioul teritorial de televiziune Cluj, căruia i-am fost director fondator, a făcut „notă discordantă" prin spaţiul generos acordat evenimentului, calitatea personalităţilor invitate şi substanţa dezbaterilor.

Tratatul de Pace de la Trianon şi tribulaţiile legate de semnarea lui reprezintă o lecţie exemplară pentru aceia care vor să înţeleagă ceva despre meandrele politicii internaţionale şi despre soarta popoarelor care nu au în ADN-ul lor gena conchistei. Parte a ansamblului de tratate semnate la Paris între Aliaţii victorioşi şi Puterile Centrale, prin care, practic, se reconfigura arhitectura statală a Europei, el a reclamat poate cea mai lungă perioadă de pertractări şi a devenit, după încheiere, punctul nevralgic al Contenciosului Româno-Ungar. Ceea ce pentru România reîntregită însemna victoria deplină a orei sale astrale, era pentru orgoliul Ungariei milenare un dezastru şi o realitate politică de neacceptat. (Ungaria ieşea din visul imperial al Dualismului, pierzând 71% din teritoriu şi 63% din populaţie în favoarea statelor succesoare.) Întreaga evoluţia a relaţiilor dintre cele două ţări, de la semnarea acestuia şi până astăzi, e marcată, cu rare excepţii, mai ales la nivelul clasei politice şi al inteligheţiei, de un iredentism fervent şi vizibil. Nici măcar reconfirmarea configuraţiei europene, stabilită atunci, de către Pacea de la Paris de după cea de a doua conflagraţie mondială nu a reuşit să-i pună capăt. Această realitate avea să-l determine pe Ştefan J. Fay să scrie exemplara sinteză asupra chestiunii Transilvaniei, *Transilvania – Un mileniu în 51 de ani,* despre care am mai vorbit în cadrul acestei rubrici, pledoarie magistrală, de o logică impecabilă, slujită de argumente istorice irefutabile asupra dreptăţii cauzei româneşti în secularul Contencios Româno-Ungar, pe care milenarismul revizionist îl readuce cu obstinaţie în actualitate. „Iată, scria el, timpul trece şi forţe anacronice continuă agitaţii de rău augur pentru liniştea continentului. Faţă de ele, argumentele adresate în 1990 unei mari personalităţi a politicii europene vor fi şi azi valabile ca opoziţie la atentatorii istoriei." Iar Fay demontează punct cu punct pretenţiile milenariste ale Ungariei asupra Transilvaniei, concluzionând că: „Ungaria nu se deşteaptă la viaţa de stat autohton decât printr-o conjunctură fericită după înfrângerea Austriei de către Prusia, în 1867" şi, prin urmare, „putem spune deci: MILENIUMUL UNGARIEI – DA! MILENIUMUL UNGARO-TRANSILVANIEI – NU!"

Numai că, la vremea Tratatului de la Trianon, lucrurile păreau cu mult mai puţin evidente. Trebuie spus de la început că, în pofida unei reale înnoiri a concepţiei statalităţii, pe baza principiului wilsonian al „dreptului autodeterminării naţionale" însuşit de Comisia de Pace de la Paris, în dezbaterile acesteia a primat, ca întotdeauna, interesul marilor puteri victorioase, viziunea de ansamblu constituită în funcţie de acestea şi doar în *arrière* plan, interesul celorlalte state participante la Marele Război de partea Aliaţilor, definite ca „state cu interese limitate". Pentru România, care intrase în luptă la cererea expresă a Antantei şi al cărei efort de război şi enorme sacrificii de vieţi omeneşti permiseseră păstrarea fronturilor de la Verdun şi Somme, atrăgând în est un număr însemnat de divizii germane, un asemenea tratament era inacceptabil. El nu corespundea acelui alt fel de viziune asupra relaţiilor internaţionale, cu care se împăuna Conferinţa. O spune deschis în discursul ţinut de Ionel Brătianu în decembrie 1919 în faţa Parlamentului României, pentru a explica retragerea sa de la tratative: „Ca să se sistematizeze acest procedeu de lucru şi acest sistem nou, dar prea mult învechit, al vieţii internaţionale, s-au inventat definiţiuni speciale pentru state ca acelea pe care le reprezentam. Rând pe rând ele au fost numite *state cu interese particulare* şi apoi *state cu interese limitate*. Am protestat în toate demersurile mele în contra acestor definiţiuni. Am căutat să-i conving pe cei mari că statele nu sunt unele cu interese generale şi altele cu interese limitate, dar că fiecare stat, acolo unde are interes, îl are la fel de viu şi e tot atât de în drept să-l apere, ca oricare putere mare, şi că nu e nimeni în drept să limiteze unde interesele mele încep şi unde se sfârşesc, decât eu însumi." Însă direcţiile strategice, elementele esenţiale care aveau să definească noua arhitectură europeană se decideau, în spatele uşilor închise, de către cei patru mari: Franţa, Anglia, SUA şi Italia. Fără ca stipulaţiile acordurilor să fie aduse la cunoştinţa statelor „cu interese limitate". Cum arăta Brătianu, „am fost siliţi să iscălim tratatul (cu Germania) fără să fi avut textul scris şi fără ca vreunul dintre noi să-l fi citit".

Rezultatele unui asemenea mod defectuos de a construi pacea aveau să se vadă doar peste două decenii! Urma, după acelaşi ruşinos procedeu, semnarea tratatului cu Austria. La protestele energice ale delegaţiei române, s-a făcut favoarea acordării unui termen de 24 de ore pentru a lua la cunoştinţă textul acestuia. „Şi – spune cu durere şi revoltă Brătianu – când am luat cunoştinţă de textul incomplet (!) al tratatului, am văzut cu surprindere şi cu o indignare pe care cred că e inutil s-o descriu în faţa unor suflete româneşti, am văzut acel articol în care România, într-un tratat cu vrăjmaşii, era obligat în faţa acestora, ca ea, ca stat independent, participând la victorie şi participând la Conferinţă, să se supună la orice Marile Puteri ar decide pentru dânsa."

În consecinţă, la 2 iulie 1919 Brătianu va părăsi, ostentativ, Conferinţa. Avea toată îndreptăţirea să o facă, el care fusese artizanul intrării noastre în război de partea Antantei, pentru că aşa o cereau interesele fundamentale ale Ţării, el care o condusese în anii de disperare şi de glorie 1916-1917 şi refuzase să semneze efemerul act de la Buftea, act formal impus de nenorocirea de a fi rămas singuri pe frontul de est în faţa tuturor puterilor Axei. Fiindcă, dacă noi plătisem cu sângele nostru uşurarea presiunii germane pe frontul de vest, nimeni nu făcuse pentru noi acelaşi gest, după defecţiunea Rusiei. Da, Franţa contribuise mult la refacerea armatei române şi a tehnicii ei de război! Da, generalul Berthelot, prieten al României, fusese prezent aici şi a putut da mărturie! Dar folclorul soldăţesc, care e cel mai fidel cronicar al adevărului, înregistrase în distihul „Aoleu, Sarai, Sarai,/ noi ne batem şi tu stai!" lâncezeala trupelor franceze de pe frontul din Grecia, aflate sub comanda generalului Sarail, în acele momente dificile pentru noi.

România nu se afla pentru prima oară în această situaţie şi nici nu se va afla pentru ultima oară. În 1877, România fusese implorată de Rusia să intre în război: „Turcii, adunând cele mai mari mase de trupe la Plevna, ne zdrobesc. Rog să faci fusiune, demonstraţiune şi, dacă se poate, să treci Dunărea cu armata după cum doreşti!" îi scrisese disperat Marele Duce Nicolae regelui Carol I. Dar România, artizan decisiv al victoriei, fusese exclusă de la tratativele Păcii de la San Stefano, iar trei judeţe din sudul Basarabiei răpite! În 1947, la Conferinţa de pace de la Paris, României, care scurtase războiul cu o jumătate de an prin jertfa a sute de mii de ostaşi, i-a fost refuzat statutul de cobeligerantă!

Atitudinea atât de tranşantă a lui Brătianu, obligatorie pentru respectul de sine al unei naţiuni şi al unui om de stat, i-a oferit, paradoxal, mai maleabilului său succesor, Alexandru Vaida-Voevod, pregătit se pare, în paralel, pentru o schimbare de ton de însuşi Brătianu, un suport pentru pertractări mai elastice. Lecţia de demnitate a prim-ministrului român reuşise să coaguleze în jurul delegaţiei noastre un curent atitudinal de rezistenţă, în raport cu tratamentul discreţionar al Marilor Puteri, care ralia şi alte „state cu interese limitate", precum Cehia sau Serbia, creând o tensiune de care Conferinţa nu avea nevoie. Totodată, România declanşase şi o campanie de influenţare a opiniei publice şi politice prin legăturile organice pe care o sumă de personalităţi româneşti le aveau cu elita franceză. De o parte, Nicolae Iorga, Elena Văcărescu, Anne de Noailles, Regina Maria – într-o „misiune regală", în care subjugase elita politică pariziană cu inteligenţa, frumuseţea şi aura câştigată în timpul prezenţei eroice pe frontul din Moldova, reuşind într-o discuţie personală, purtată cu aceeaşi demnitate ca şi Brătianu, să determine schimbarea de atitudine a lui Georges Clemenceau faţă de cererile României, şi fiind onorată de Academia de Arte Frumoase din Parisul în care studiaseră şi lucraseră Grigorescu şi Andreescu. De cealaltă parte, generalul Berthelot, Contele de Saint Aulaire, Robert de Flers, ex-diplomat în România şi proaspăt director al influentului cotidian *Le Figaro*, Edgar Quinet şi, nu în ultimul rând, Emanuel de Martonne, pe care colegul său de la Şcoala Normală din Paris, criticul Pompiliu Eliade, îl determinase, premonitoriu, să-şi înceapă cariera de mare geograf studiind Carpaţii Meridionali şi să-şi treacă doctoratul în 1902 cu teza *Valahia: eseu de monografie geografică,* lucrare urmată de *Cercetări privind distribuţia geografică a populaţiei în Valahia.* Nimeni nu-şi închipuia atunci ce rol va juca, în trasarea graniţelor apusene ale României, acest reputat geograf, obiectiv şi atât de bun cunoscător al ţinuturilor româneşti şi al realităţilor din acestea!

Să precizăm, însă, că nu era vorba de obţinere de parti-pris-uri, motivate cultural sau sentimental, ci de cunoaşterea adevărului, mai ales asupra situaţiei din Transilvania, în perspectiva Tratatului de la Trianon. Fiindcă, într-adevăr, politicienii care aveau să decidă noua arhitectură, şi nu numai ei, aveau o imagine destul de vagă asupra chestiunilor în cauză. O certifică generalul Berthelot, martor al marilor bătălii duse de armata română, care nu se sfia să declare, în timpul turneului triumfal întreprins în Transilvania la sfârşitul lui decembrie 1918 – începutul lui ianuarie1919: „Ştiu şi am văzut cum viteaza armată română s-a distins în mod extraordinar în luptele grele ale războiului. Deci, daţi-mi voie să strig din adâncul inimii cu dumneavoastră împreună: Trăiască viteaza armată română! Trăiască România Mare!" Dar realistul general avea să-i scrie, la 7 ianuarie 1919, nepotului său Georges: „Îmi amintesc cu plăcere cele câteva zile ale turneului meu în mijlocul unor oameni foarte simpatici, pe care nădăjduiesc că Franţa îi va elibera pentru totdeauna de jugul maghiar. *Mă tem că la Paris nu se percepe întreaga importanţă a acestei probleme.* (s.n.) Nu trebuie să îi dezamăgim pe cei care ne iubesc, în beneficiul ungurilor, care, de altfel, nu ne-au purtat niciodată recunoştinţă, pe când în România Mare am avea cea mai frumoasă comunitate din lume."

→

Transumanismul şi postumanismul în acţiunea militară (II)

Col. Georgel RUSU

Între pro şi contra creării şi utilizării cibersoldatului. Dezbaterea pe această temă este deosebit de amplă. Ea angajează cele mai diverse categorii sociale şi aduce în discuţie nenumărate argumente. Recunoscut de departe ca fiind deosebit de periculos, inclusiv prin arme şi muniţii ori mijloace tehnice dăunătoare chiar şi utilizatorilor, mediul militar solicită tot mai mult orice persoană, chiar dacă de regulă aici oamenii sunt recrutaţi după standarde înalte de sănătate şi de pregătire. Reducerea gradului de pericol pe timpul executării misiunilor rămâne o constantă a preocupărilor tuturor comandanţilor, dar şi a oamenilor politici, cei care poartă în fapt răspunderea pentru actele de război. Aşadar, există această tendinţă de a face proprii luptători mai puternici, mai rezistenţi la stres, la mediu, la câmpul de luptă etc. Deja, dincolo de „potenţările" despre care am vorbit anterior, apare (se impune, după părerea unor persoane) utilizarea de „îmbunătăţiri" cu aport al inteligenţei artificiale. Acest lucru ar putea să însemne implanturi, dezvoltări biogenetice deosebite sau chiar construirea unor luptători ciborgi. Este luată în calcul inclusiv crearea de roboţi capabili să creeze la rândul lor componente sau alţi roboţi care să acopere necesarul în caz de avarii, defecte etc.

Pare de domeniul fantasticului, dar astăzi există deja unele prefigurări. Nu mai constituie un secret acei roboţi folosiţi pentru acţiune în mediul toxic, periculos etc. folosiţi de diverse armate (inclusiv a ţării noastre). În luna ianuarie a.c. mai multe televiziuni prezentau utilizarea unui exoschelet cu ajutorul căruia o persoană ridica 90 kg sub impresia că manipulează numai 4 kg. Aceasta sub semnul utilizării civile. Pentru că sub semnul utilizării militare lucrurile sunt mai avansate. Tot aşa, există grade diferite de precizie în localizarea prin GPS pentru utilizarea civilă faţă de cea militară. Nanoroboţii sunt deja folosiţi în medicină şi nu numai.

Dincolo de aspectele practice apar însă şi probleme de etică, de morală, de acceptare, de limitare a fenomenului. Ele generează dezbateri internaţionale, dar şi interne.

În rândul specialiştilor militari au apărut şi argumente care susţin că luptătorul „ciborg" ar face mai puţin rău decât un soldat uman. Robotul ar fi un mai bun executant de ordine, nu ar jefui, nu ar viola, nu ar ucide cuprins de furie orbitoare etc.

Dacă un stat optează pentru dezvoltarea armatei proprii pe un astfel de făgaş, cine ar răspunde pentru eventualele defecţiuni de funcţionare la nivel structural? Ne mai putem raporta la ideea lui Carl von Clausewitz cum că războiul nu este decât o continuare a politicii cu alte mijloace?!

Mai putem vorbi despre Dreptul Internaţional Umanitar aplicabil oamenilor în conflictele armate dacă avem de a face cu luptători ciborgi sau fiinţe transformate care au pornit de la un corp uman, dar pe care s-au „altoit" 50% organe regenerabile create în laborator?! Cum să procedeze medicul uman din trupele proprii cu răniţii/defectaţii ciborgi sau „oameni modificaţi", spre a-şi îndeplini jurământul lui Hipocrat?! Dreptul la viaţă mai este valabil şi *în cazul robotului? Dar al omului upgradat* cu neviu?! Ce să vorbim despre asistenţa religioasă?!

Militarilor li se impun o mulţime de reguli. Probabil mai multe decât altor categorii sociale. Neîndoielnic, acestea ar fi respectate şi de roboţi. Aici se lucrează de zor la imitare şi la producerea instrumentului similar creierului uman. Cum rezolvăm însă tema creativităţii, lucru despre care se face vorbire în multe reglementări militare?! Ce facem cu arta militară, pentru că ştiinţa militară presupunem că o putem insera roboţilor?!

Multe dintre acţiunile militarului au în vedere sentimente de camaraderie, de întrajutorare pe câmpul de luptă. Pot fi induse astfel de sentimente?! Violenţa militarului este oprită sau redusă în diverse situaţii care presupun discernământ uman. Nu ataci copii, femei, bătrâni, răniţi etc. Nu distrugi lăcaşuri de cult, obiecte sau obiective de artă etc.

Mai putem vorbi de militari, de datorie, de dăruire de sine în condiţiile „articulărilor" transumane?! Eroul este acela care îşi asumă simţul datoriei ca o dare de sine spre binele aproapelui. Nu întâmplător Biserica aşază eroul pe treapta devenirii de dinaintea sfinţilor. La erou se săvârşeşte imboldul inimii, al sufletului care decide înaintea minţii, înaintea creierului, actul necesar aproapelui.

Eroismul ca trăsătură a fiinţei umane dăruindu-se pe sine într-un maxim altruism mai poate fi legat de „prestaţia de suflet" a luptătorului sau devine un act de autodistrugere preconcepută, implantat tehnologic?!

Exemplele cunoscute din ziua de azi denotă că există un trend ascendent al facerii de „umanoizi" dotaţi cu raţiune, capabili chiar să exprime unele nuanţe ale afectului, dar toate acestea pe baza dezvoltării numai a ceea ce creierul uman produce şi numai prin asemănarea cu acesta. Durerea lui Affetto (copilul robot dezvoltat începând din 2011 de oamenii de ştiinţă de la Universitatea din Osaka, Japonia, şi care de curând, februarie 2020, a ajuns la performanţa de a percepe durerea [16]) este deocamdată o anexă a simţului tactil, dar cât timp va rămâne aşa?! Va transmite acea durere şi mamei lui, asemeni cazului uman?!

Ştim foarte bine că un suport fundamental pentru moralul luptătorului îl reprezintă familia. De multe ori, aici se află temeiul şi finalitatea acţiunii militarului. Dar ce fel de familie va avea umanoidul îmbunătăţit? Dar *homo ciberneticus?!*

Cibernetica poate rezolva multe lucruri care ţin de o anume mecanică, „cibernetica este o psihologie fizicistă şi maşinistă, mecanizatoare şi maşinizatoare, binară şi circularistă, analogistă şi modelistă, cu toate concluziile teoretice şi aplicative (practice, tehnice...) care decurg în mod natural dintr-o psihologie astfel concepută". Aceasta este, în opinia lui Odobleja, definiţia cea mai adecvată şi totodată cea mai cuprinzătoare. Crede cineva că găsim aici o cuprindere a sufletului uman?!

Ce facem cu sufletul?! Cu acel inconfundabil şi inimitabil eu sălăşluit în locul relaţiei cu Dumnezeu, în inimă?! Dacă în cazul creierului, ca sediu al raţiunii, putem vorbi de o posibilitate finită de acţiuni, cum rezolvăm tema infinită a manifestării sufletului?!

Cum rezolvăm tema intuiţiei?!

Cum rămâne cu planurile personale? Cu acest atribut al minimei libertăţi al socialului mai mult sau mai puţin democratic?!

În faţa copilului, mirajul robotului îl reprezintă ideea că robotul face ce vreau eu! Dar când robotul face altceva?! Defecţiune, virusare sau poate chiar un anume gen de implicare?!

Cui este utilă acţiunea militară într-o abordare care neagă fiinţa umană în însăşi existenţa celui interesat?! Până unde randamentul poate prevala în faţa principiilor, în faţa existenţei umane într-un cadru ce pare general acceptat? Dialectica interesului şi mecanica eficienţei ajung să contrapună nu numai fenomenul militar, ci însăşi acţiunea umană propriei existenţe.

Cine ne apără de cei care ne apără?!

Putem socoti că, la un moment dat, aceste fiinţe-creaturi/creaţii vor dobândi atâtea drepturi câte le vor acorda oamenii. Dar, dacă acestea vor fi confundabile cu natura umană, vor fi ele capabile să întocmească legi în locul omului? Dacă da, cui vor folosi? Cui vor fi profitabile? În al cui interes ar fi dispariţia rasei umane şi înlocuirea ei cu *homo ciberneticus?!*

Poate avea un interes de gen *homo ciberneticus?!*

Oamenii par să-şi dea seama că riscurile ciberspaţiului pot fi atât de mari încât să ducă la chiar dispariţia speciei umane.

În 29 septembrie 2019, la Geneva a luat fiinţă Cyber Peace Institute, un ONG independent, care are misiunea de a oferi sprijin cetăţenilor în cazul escaladării conflictelor în spaţiul cibernetic. [17]

→

Berthelot intuia perfect modul superficial şi aerul de superioritate manifestate de Marile Puteri, în cadrul Conferinţei, în abordarea realităţii cu privire la statele succesoare ale fostei duble monarhii. O ilustrează o însemnare a lui Paul Valéry despre care vorbeşte Ştefan J. Fay în lucrarea amintită. O reiau şi în acest context ca avertisment pentru cei dispuşi să cântărească lucrurile doar din perspectiva a ceea ce numim politica inimii: Paul Valéry ne relatează o scenă tipică pentru citirea acestor sensibile conştiinţe faţă de „drama Ungariei". El ne povesteşte o întâlnire a pictorului Edgar Degas cu Clemenceau, la Operă, căruia (Degas) îi spune că, în chiar acea zi, fusese la Cameră şi „Nu am putut, tot timpul dezbaterilor – zice Degas – să-mi iau privirea de la uşa mică de pe laturi. Îmi închipuiam că pe acolo va intra ţăranul de la Dunăre" (adică românul). La care Clemenceau îi zice:

– Voyons, monsieur Degas, dar nu l-am fi lăsat să vorbească!

Răspuns de o claritate străpezitoare. Nu l-ar fi lăsat să vorbească! Ce să caute în Parlamentul Franţei un oarecare Badea Cârţan să spună durerea Ţării lui? Noi stăm de vorbă cu oameni din altă clasă, avem aici pe *contele* Appony, pe *contele* Teleky, baroni cu duzinile. Un ţăran de la Dunăre? Păi, cine-i el, domnule?

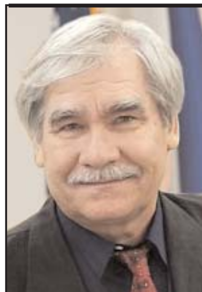
Numai că, această fudulie nemeşească, pe care de altminteri şi-a însuşit-o delegaţia maghiară în susţinerea revendicărilor sale asupra Transilvaniei, abordând o diplomaţie vetustă bazată pe superioritatea culturii maghiare asupra celei româneşti, pe ineficienţa guvernului român şi pe ideea că acordarea provinciei către România ar ameninţa pacea europeană, ignorând realităţile etno-demografice, a dat extrem de prost, cum consemnează într-un raport profesorul american A.C. Coolidge, citat de istoricul Marius Mureşan, într-un context impregnat de principiile wilsoniene pe care delegaţia României a ştiut să le utilizeze cu inteligenţă, chiar împotriva autorului acestora, pe care anumite ambiguităţi ale conceptului de autodeterminare îl tentaseră să acorde statelor succesoare Austro-Ungariei mai degrabă dezvoltare autonomă decât independenţă.

Tratatul de la Trianon n-a fost un cadou făcut României, cum se înghesuie să clameze iredenta maghiară, ci o recunoaştere *de jure* a unei realităţi istorice *de facto*, obţinută, în urma „unui drum de jertfe şi lacrimi" (Eugeniu Hulea) şi a unor bătălii dificile, de o diplomaţie inteligentă, slujită de bărbaţi de stat vrednici de acest nume, care şi-au asumat să susţină interesele naţiunii lor cu un pragmatism ce n-a făcut niciodată rabat de la demnitatea naţională.

Doar că, în aceeaşi perioadă, un alt bărbat de stat, cu alte vederi, dar cu aceeaşi iubire de Ţară, marele Petre Carp, avea să profeţească amar: „România are prea mult noroc ca să mai aibă nevoie de oameni de stat!" Timpul i-a dat dreptate. Oamenii de stat au dispărut, dar mă tem că şi norocul s-a cam terminat!...

Homo sapiens

Trăind sub continuă supraveghere: Identitate, transparenţă, perihoreză (I)

Pr. Theodor DAMIAN

Preliminarii. Iluminismul a promovat ideea individului autonom, ceea ce înseamnă că omul nu depinde de nimeni altul, nici chiar de Dumnezeu. Dimpotrivă, s-a ajuns chiar la afirmaţia că Dumnezeu depinde de om, aşa cum se vede dintr-o declaraţie antropologică: nu Dumnezeu l-a creat pe om după chipul Său, ci omul l-a creat pe Dumnezeu după chipul omului. Individul autonom este produsul propriei sale lucrări ce nu mai are ca ghid moral un set obiectiv de valori, cum sunt cele zece porunci, ci are propriul său decalog bazat pe plăcere şi preferinţă. Toate valorile sunt relative şi alegerea, preferinţa fiecăruia, trebuie să fie acceptată de toţi.

Robert Bellah numeşte acest tip de societate „permisivă" şi „individualistă", în timp ce Erich Fromm o numeşte „neurotică" şi „narcisistă".

Tehnologia în general, cea digitală în special, cu toate avantajele pe care le oferă societăţii noastre, pare să exacerbeze, de asemenea, tendinţele menţionate mai sus. Pierderea intimităţii „omului digital" şi transparenţa forţată afectează deja în mod fundamental identitatea sa.

Din perspectivă teologică, omul este chipul lui Dumnezeu cel cunoscut ca Treime, deci în mod ontologic el este fiinţă comunitară. În acest context se ridică o serie de întrebări. Este pierderea intimităţii datorată tehnologiei în avantajul sau în detrimentul caracterului comunitar al omului?

Este intimitatea opusă comuniunii? Dacă da, pierderea intimităţii este un rezultat pozitiv pentru că ea întăreşte comuniunea. Dacă nu, pierderea intimităţii slăbeşte comuniunea. Cum se petrec lucrurile?

Cu alte cuvinte, cum va împăca „omul digital" nevoia de intimitate şi distincţie cu imperativul comuniunii şi ameninţarea transparenţei forţate?

Vor duce pierderea intimităţii şi transparenţa forţată la o schimbare radicală a felului cum înţelegem omul, la o nouă definiţie a omului? Va deveni omul o fiinţă perihoretică aşa cum sunt persoanele Sf. Treimi potrivit teologiei creştine? Ar însemna asta un avans uman pe calea asemănării cu Dumnezeu?

O parte dintre îngerii primordiali au căzut şi au devenit demoni pentru că au vrut să uzurpe locul lui Dumnezeu şi deci să fie ca Dumnezeu. Omul a căzut pentru faptul că diavolul a venit cu aceeaşi ispită: mănâncă acest fruct şi vei fi ca Dumnezeu. Şi omul a mâncat, a căzut şi a devenit animal. Animal politic (*zoon politikon*), cum spune Aristotel (după anumite traduceri; dar, mai corect: fiinţă citadină).

Este tehnologia prezentă o nouă faţă a vechii ispite ca omul să fie ca Dumnezeu şi care, deci, va produce o nouă cădere sau este într-adevăr o nouă cale pe care omul să avanseze spre asemănarea cu Dumnezeu?

Trăind sub continuă supraveghere. Trăim în ceea ce devine din ce în ce mai mult şi mai intens o societate supravegheată. Vrem să ştim ce fac ceilalţi. A-i spiona pe ceilalţi devine o căutată distracţie. Şi chiar dacă nu fiecare face acest lucru, multora le place ideea că dacă şi când vor să o facă, pot. Asta implică faptul că şi ei sunt de acord să fie spionaţi. Încet, încet ne obişnuim cu această idee. Şi pe măsură ce devine lucru comun, nici nu ne mai surprinde. Totuşi, aceasta nu se întâmplă şi nu se va întâmpla fără probleme. Aşa cum Sarah Igo scrie, ceea ce noi considerăm o culminare a tehnologiei digitale este doar începutul multor dileme morale curente şi viitoare. (1)

Această activitate de spionaj este practicată atât la nivel personal, cât şi de stat. Vorbind despre supravegherea de către stat, a cărui capacitate de spionare nu este nici măcar imaginabilă, oamenii au multe motive să fie înspăimântaţi câtă vreme ceea ce ei fac, ce spun, şi, în curând, ceea ce gândesc, este înregistrat şi păstrat la dosar, stocat în „catacombele electronice ale computerului stăpân" (2), astfel făcând societatea noastră un depozit naţional, ceea ce indică ambiţia de omniştiinţă a statului. (3)

Problema aici nu este doar despre capacitatea de a spiona şi înmagazina informaţia, ci şi despre ce fel de informaţie este colectată. Spionul poate strânge informaţie despre tine bazat nu numai pe ce tu faci şi spui, ci şi pe ceea ce alţii spun despre tine, implicit bârfele, minciunile şi mispercepţiile. Cât de conştienţi suntem de aceasta, despre cum informaţiile vor fi folosite, şi despre faptul că în realitate fiecare cetăţean adult din Statele Unite are un astfel de dosar (4), rămâne o întrebare deschisă.

În timp ce supravegherea poate fi justificată de către stat prin aceea că ea este un instrument bun împotriva delictelor şi a terorismului, totuşi ea poate fi manipulată pentru a schimba comportamentul sau chiar a crea un anumit fel de cetăţean. (5)

→

Cu mult timp înainte (în 1942), Isac Asimov, autor de SF, publica în *Runaround* principiile codului moral după care ar trebui să se ghideze maşinile inteligente ale viitorului imaginat de el. Roboţii lui Asimov aveau de respectat trei legi [12]:

• *Un robot nu trebuie să rănească o fiinţă umană ori, prin neimplicare, să permită ca o fiinţă umană să fie rănită.*

• *Un robot trebuie să se supună ordinelor date de fiinţele umane, cu excepţia cazului în care aceste ordine vin în contradicţie cu Prima Lege.*

• *Un robot trebuie să se protejeze pe el însuşi, atâta timp cât o asemenea protecţie nu vine în contradicţie cu Prima şi cea de-a Doua Lege.*

Mai târziu, în 2009, la Şcoala Politehnică de la Laussane, Elveţia, s-a reuşit ca pe timpul unor experimente prelungite cu AMA (agenţi morali artificiali/sisteme dotate cu inteligenţă artificială), care pot şi trebuie să ia decizii, inclusiv în conformitate cu o morală, să se descopere că aceştia au reuşit să mintă. „Experimentul a implicat 1000 de roboţi, împărţiţi în grupuri de câte zece. Fiecare robot era dotat cu un senzor, un sistem de semnalizare (o lumină albastră) şi un *genom,* un cod binar care controla modul în care roboţelul reacţiona la stimuli. Roboţii din prima generaţie au fost programaţi să îşi aprindă beculeţul albastru când descopereau sursa utilă, ajutându-i astfel şi pe ceilalţi roboţi să o găsească.

• Cei mai buni 200 de roboţi, cei care reuşiseră să găsească cel mai rapid resursa bună, au format baza pentru viitoarea generaţie. Genoamele lor au fost combinate, iar rezultatul a fost folosit pentru a programa o nouă generaţie de roboţi.

• După 9 generaţii, roboţii deveniseră excepţional de eficienţi în găsirea resurselor şi comunicarea cu ceilalţi roboţi pentru a-i îndrepta spre resurse. Însă, dacă un robot găsea resursa, semnaliza că a găsit-o şi toţi ceilalţi se îngrămădeau acolo spre a o folosi, însemna că rămâne mai puţin pentru cel care a găsit-o, nu? Incredibil, dar adevărat: aşa *au gândit* şi unii dintre roboţeii din experiment. Şi nu numai că au înţeles problema, dar au găsit şi o soluţie.

• După 500 de generaţii, 60% dintre roboţi au învăţat... să mintă: nu-şi mai aprindeau beculeţul când găseau resursa căutată; ce-au găsit, (doar) al lor să fie! Dar şi mai tare a fost când alţi roboţi s-au prins că mincinoşii îi fentau, ţinând lumina stinsă, şi au început să se uite după cei fără beculeţ aprins, înţelegând că era mai probabil ca tocmai aceia să fi găsit ceea ce era de găsit. Cu alte cuvinte, au făcut exact pe dos decât fuseseră programaţi să facă!

Aşadar, roboţii pot învăţa să mintă. Şi dacă se mint între ei, nu ne-ar putea minţi, într-o bună zi, şi pe noi? Şi, dacă ar ajunge să ne mintă, ce i-ar putea împiedica pe unii dintre ei să facă lucruri şi mai rele (din punctul nostru de vedere)? Unii dintre ei ne-ar putea vătăma fizic cu uşurinţă; înzestraţi cu arme (cine ştie dacă n-ar ajunge să le construiască singuri?) ne-ar putea chiar ucide." [12]

În acelaşi timp, nu putem să nu vedem că „modul în care ne raportăm la timp pare a fi unul în care ne îndepărtăm de valorile noastre umane şi tindem spre dezechilibru şi haos. Privită din această perspectivă, nevoia de etică a oamenilor devine tot mai evidentă. Dezvoltarea fulminantă a ariei economice şi răspândirea noilor tehnologii la nivel global au condus la reafirmarea argumentelor etice." [4]

Concluzii?! Pe o axă care ar putea să aibă la un pol interzicerea „îmbunătăţirii omului" şi la celălalt acceptarea dezvoltării fără limite şi ajungerea la postuman, la *homo ciberneticus,* ar trebui să avem în vedere vorbele lui Marcus [7, p. 90]: „Omul nu-şi creează proteze pentru a se lăsa doborât de ele, ci pentru a le controla în folosul său." Aşadar, măsură în tot şi în toate, astfel încât să ne păstrăm umanismul.

Va fi h*omo sapiens* înlocuit de *homo ciberneticus?!* Probabil că lucrul acesta depinde de cât *sapiens* va fi *homo sapiens!*

Bibliografie

1. Neyef Al-Rodhan, *Transhumanism and War,* Center for Security Stydies, Global Policy Journal, 2015.
2. Denis Alexander, *Oameni îmbunătăţiţi sau o nouă creaţie?,* Centrul de Educaţie Creştină şi Cultură Contemporană Areopagus, Timişoara, 2015.
3. Walter Benjamin, Jacques Derida, *Despre violenţă,* Editura Idea Design&Print, Cluj, 2004.
4. Eronim–Celestin Blaj, *Etică şi cibernetică,* Teză de doctorat, Universitatea Alexandru Ioan Cuza, Iaşi.
5. Alexandru Cristian, *Spre o societate a nemuririi,* în *România noului val,* Centrul de Resurse pentru o Societate Civilă, Bucureşti, 2015.
6. Nicolae Iancu, *Noua strategie privind inteligenţa artificială a Pentagonului şi etica roboţilor ucigaşi,* în https://monitorulapararii.ro/noua-strategie-privind-inteligenta-artificiala-a-pentagonului-si-etica-robotilor-ucigasi-1-12514.
7. Solomon Marcus, *Paradigme universale,* Editura Paralela 45, Piteşti, 2011.
8. Mihai Nadin, *Civilizaţia analfabetismului,* Editura Spandugino, Bucureşti, 2016.
9. Luminiţa-Gabriela Popescu, *Politici publice,* Editura Economică, Bucureşti, 2005.
10. Georgel Rusu, *Sinergia instrumentelor de management,* Editura Paralela 45, Piteşti, 2012.
11. Michael Schluter, *Cum să construieşti o societate bazată pe relaţii. Fundamente pentru o nouă ordine socială,* Centrul de Educaţie Creştină şi Cultură Contemporană Areopagus, Timişoara, 2018.
12. Mihaela Stănescu, https://www.descopera.ro/cultura/9744415-avem-nevoie-de-un-cod-moral-pentru-roboti.
13. Miruna Troncotă, *Lipsa de identitate naşte monştri? Generaţia Y şi stima de sine,* în *România noului val,* Centrul de Resurse pentru o Societate Civilă, Bucureşti, 2015.
14. Immanuel Wallerstein, *Pentru a înţelege lumea. O introducere în analiza sistemelor – lume,* Editura Idea Design&Print, Cluj-Napoca, 2013.
15. https://www.express.co.uk/news/world/1005512/US-military-DARPA-super-soldiers-mysterious-experiments
16. https://www.msn.com/en-xl/asia/asia-tech-science/scientists-develop-an-eerily-realistic-child-robot-that-can-feel-pain/ar-BB10eGOs?li=BBJDXDP&ocid=wispr
17. https://www.agerpres.ro/cybersecurity/ 2019/09/29/ cyberpeace-institute-va-sprijini-victimele-afectate-de-escaladarea-violentelor-in-spatiul-cibernetic--377084

Homo sapiens

Winfred M. McClay, într-un articol intitulat „Despre nevoia de ştergere", vorbeşte despre controversa legată de „dreptul de a fi uitat", despre „elefantul care nu doarme niciodată şi care nu uită niciodată şi despre neadormita fiară digitală". (6)

Când vorbim despre oamenii înşişi ce depozitează şi transmit mai departe informaţii despre ei şi despre alţii şi impactul acestui fapt asupra relaţiilor umane, să presupunem scenariul următor: anul trecut, ai postat pe platformele de socializare ceva despre tine care nu e adevărat sau altcineva a făcut asta în baza unei misperceptii despre tine sau a intenţiei de a te răni. Tu vrei să ştergi asta un an mai târziu, câtă vreme nu ai observat-o la început sau ai uitat de ea sau pur şi simplu n-ai ştiut. Această informaţie va rămâne acolo şi alţii o vor vedea şi o vor putea folosi împotriva ta oricând. Ori, poate ai făcut ceva incorect, pe moment ai crezut că e ok şi ai postat informaţia. Între timp ţi-ai schimbat gândul şi nu mai vrei ca acel lucru să existe acolo. Nu-l poţi şterge. Ia cazul unui divorţ. Ea (sau el) te numeşte pe tine un „monstru" şi postează pe internet despre tine lucruri pe care le-ai făcut şi pe care nu le-ai făcut. Apoi tu vrei să te recăsătoreşti. Persoana cu care vrei să fii acum va cerceta profilul tău pe internet şi va afla toate aceste „monstruozităţi" despre tine. Problemele create astfel sunt uşor de imaginat.

Pierderea intimităţii. Vechiul proverb latin spune: *verba volant, scripta manent* – vorbele zboară, ce e scris rămâne. Se pare că ne îndreptăm spre o epocă în care nimic nu mai zboară, nici măcar cuvintele. Totul rămâne înregistrat, chiar şi gândurile (urmează!). Acesta este, de fapt, un argument în favoarea doctrinei creştine despre atotştiinţa lui Dumnezeu. Dumnezeu ştie totul. Nimic nu poate fi ascuns de El. În unele tradiţii religioase se spune că orice face omul este scris în cartea vieţii.

Dacă aceste computere sofisticate pot reţine toate ideile şi cunoştinţele unei mari comunităţi, atunci ne putem imagina că în viitor vom avea computere care vor fi capabile să stocheze toate cunoştinţele lumii şi apoi să le controleze şi să le folosească – şi aici se ridică problema manipulării şi a moralităţii.

Această realitate ajută pe credincios să-şi imagineze ceea ce el credea dintotdeauna despre un Dumnezeu care are capacitatea de a şti totul, deci omniştiinţa.

Dacă omul poate atinge această capacitate, chiar dacă în moduri încă limitate dar totuşi inimaginabile, atunci de ce să nu înţelegi cum Dumnezeu, ca o putere superioară, poate avea această capacitate la mai înalte niveluri, în proporţii divine?

Cât de intrusivă poate fi tehnologia (prin înregistrarea convorbirilor telefonice, testarea personalităţii, prin cipurile şi cardurile magnetice şi prin multe alte mijloace)? Experţii în domeniu promit că „vor prinde în fapt pe oricine încearcă să falsifice până şi un anume sentiment sau emoţie." (7)

Tehnologia, de asemenea, conduce oamenii înspre derobarea de intimitate şi afişarea mai abundentă cu privire la cine sunt ei, ce fac ei şi ce gândesc, până la punctul unde în mediul digital nu mai există ruşine, nimic nu mai este sacru sau sfânt. Unii văd o degradare a valorilor în acest fenomen, alţii îl numesc „cultură confesională", care reprezintă o „discontinuitate faţă de discuţia despre drepturile la intimitate din anii 1960". (8) Se pare că hotarul dintre privat şi public devine tot mai subţire.

Într-un fel, acest lucru indică o altă trăsătură a satului global, care este lumea noastră de azi. Într-un sat tradiţional fiecare îl ştie pe fiecare. Ceea ce face unul, află toţi. Partea bună aici este că omul este inclinat să facă mai puţine lucruri rele câtă vreme toţi vor şti cine le-a făcut.

În acest caz, întrebarea care se pune este următoarea: poate transparenţa să conducă spre transcendenţă? Şi în ce sens: psihologic, teologic, în amândouă sensurile?

Identitate. Pe măsură ce ne adâncim tot mai mult în sistemul de supraveghere şi pe măsură ce devenim tot mai conştienţi de acest lucru, vom deveni mai preocupaţi de imaginea pe care vrem s-o proiectăm decât de cine suntem într-adevăr. Acest lucru, prin el însuşi, face din sistemul de spionaj un agent de schimbare în identitatea noastră. Într-un fel, fenomenul este asemănător cu situaţia când plecăm de acasă la serviciu şi dăm o mare atenţie felului în care arătăm. Asta creează un eu diferit de cel real, cel puţin în multe cazuri, dacă nu putem generaliza. Întrebarea ce se naşte de aici este dacă eul proiectat îl determină pe cel ascuns. Şi dacă răspunsul este, probabil, da, care sunt implicaţiile acestui fapt.

Un alt aspect al acestei identităţi duale sau schimbări de identitate este legat de situaţia omului digital conectat permanent la aparate şi platforme de socializare care determină modul în care el vrea să fie perceput de ceilalţi. Simple numere şi cantităţi sunt semnificative în acest proces, aşa cum observă Julia Ticona. Numărul de „shares" şi „likes" pe aceste aparate şi platforme duce spre o reimaginare a eului şi la o redefinire a fiinţei sociale a cuiva atunci când e vorba de relaţii generale, prietenii şi intimitate (9), dacă intimitatea încă mai este ceea ce a fost înainte.

Această abordare cantitativă a identităţii umane duce spre ceea ce Frank Pasquale numeşte *eul algoritmic*, care se referă la modul în care tehnologia digitală afectează în mod ireversibil identitatea cuiva (10), sau, mai precis, la modul în care sistemele şi algoritmii din spatele ecranelor care ne supraveghează sunt menite să creeze sau să stimuleze anumite reacţii în noi, precum generarea plăcerii şi exagerarea satisfacţiei – pentru a numi doar două reacţii ceva mai inocente. Pasquale ne avertizează: „Avem nevoie de o conştientizare comună şi clară despre cei pe care algoritmii din spatele ecranelor îi servesc, înainte ca noi să acceptăm prezenţa lor intruzivă în vieţile noastre." (11)

Întregul fenomen al manipulării tehnologice a eului, a identităţii cuiva, spune, de fapt, ceva despre propria noastră fragilitate şi vulnerabilitate.

Unul din felurile în care algoritmii lucrează şi cum noi suntem procesaţi de către aceşti algoritmi poate fi explicat prin exemplul scorurilor de credit ale oamenilor. Iată cum se presupune că ele vor lucra în viitorul apropiat: scorurile de credit sunt afişate pe aşa-numiţii „stâlpi de credit", care ne vor determina să facem schimbări care sunt acceptabile social. Alt exemplu este acolo unde angajatorul cuiva postează actualizări la minut despre dispoziţiile vânzătorului şi despre indicatorii de stres, astfel încurajându-l să îşi optimizeze atitudinile pentru clienţii exigenţi. (12)

Conştient de riscurile unei astfel de manipulări, F. Pasquale cheamă la reînvigorarea tradiţiei, care este o sursă fundamentală de sens şi de valori şi, implicit, a religiei, care în trecut a fost şi, statistic vorbind, încă este, marele generator de valori. (13)

Un alt mod în care tehnologia ne afectează ca persoane este legat de oferta de calificări ieftine prin operaţii mediate. Aşa cum Nicholas Carr observă (în *The Glass Cage – Cuşca de sticlă*), acest fenomen, deşi iniţial eliberator, ameninţă să sece rezervele de ingenuitate şi creativitate care creează competiţia în primul rând. (14)

Cu alte cuvinte, calificări ieftine conduc spre *stultificare.* Totuşi, se poate argumenta că în timp ce anumite calificări sau abilităţi sunt înlocuite sau pierdute, altele noi sunt create şi dezvoltate, câtă vreme omul are, practic, o capacitate infinită de inovaţie şi creativitate, şi asta cu atât mai mult dacă vom considera mariajul viitor între om şi maşină.

Şi încă un caz de schimbare de identitate este legat de viitorul postuman sau transuman al omului ca o nouă fază în evoluţia sa, fapt ce are de a face cu îmbunătăţirea „forţelor noastre fizice şi intelectuale" prin mijloace tehnologice, când noi vom deveni organisme cibernetice sau „ciborgi", o ciudată hibridizare între om şi maşină, aşa cum explică Elaine Graham. (15)

Dacă postumanismul este înţeles în sensul de promisiune şi îmbunătăţire sau în cel de pericol şi dezumanizare, în sens de eliberare sau de sclavie, în sens de deificare sau de reificare, imaginea lui „tehno-sapiens" rămâne o provocare contemporană (16) şi va continua să rămână în viitor.

Mai precis, postumanul „evocă o lume în care, datorită ciberneticii, inteligenţei artificiale, realităţii virtuale, chirurgiei plastice, terapiei de genă, reproducerii asistate, oamenii biologici sunt înconjuraţi din toate părţile şi sunt transformaţi în amestecuri de maşină şi organism unde ceea ce numim „natură" a fost în mod semnificativ modificat de tehnologie, iar tehnologia la rândul ei a devenit asimilată „naturii" ca un component al înseşi vieţii organice funcţionând din plin. (17)

Acestui tip de transformare ontologică ce implică transcenderea limitelor fizice şi cognitive umane, Kevin Warwick nu-i vede niciun sfârşit. (18)

Începe epectaza aici şi acum? Sf. Grigore de Nisa în cartea *Viaţa lui Moisi,* discută conceptul teologic de epectază, potrivit căruia, cei care vor fi în Împărăţia lui Dumnezeu în comuniunea divină, nu vor trăi o existenţă statică, ci una dinamică, progresând infinit în cunoştinţa de Dumnezeu şi în bucuria acesteia (19), câtă vreme Dumnezeu este o fiinţă inexhaustibilă; aceasta va fi numită progresie, numită clasic în teologie, „din slavă în slavă".

Potrivit postumaniştilor şi imortaliştilor, acest tip de proces epectatic va avea loc chiar aici, la nivelul existenţei fizice şi va fi etern. Aceste predicţii merită atenţie, deoarece majoritatea utopiilor trecute din istoria omenirii au devenit realitate, iar cu avansarea ştiinţifică şi tehnologică dezvoltându-se nu în progresie aritmetică, ci geometrică, incluzând aici şi mecanica cuantică, ne putem aştepta la orice.

Manipularea. Platon a spus că lucrurile în ele însele nu au valoare morală; ele sunt neutre. Ceea ce facem cu ele ne duce pe teritoriul moralităţii, al binelui şi răului. Acelaşi lucru este valabil pentru tehnologie. Ea are proprii ei apărători şi entuziaşti, dar şi proprii ei sceptici.

Vorbind de civilizaţie, locul unde tehnologia este creată, dezvoltată şi folosită, Emil Cioran a scris: „Civilizaţia ne instruieşte cum să punem stăpânire pe lucruri, deşi ea ar trebui să ne înveţe cum să ne deposedăm de ele, deoarece nu există libertate, nu există *viaţă reală* fără o instruire spre disposesie. Apuc un obiect, mă consider stăpânul lui; de fapt sunt sclavul lui câtă vreme sunt sclavul instrumentului pe care-l fac, al uneltei pe care o folosesc. Fiecare nouă achiziţie înseamnă un nou lanţ, fiecare factor de putere, o nouă cauză de impotenţă." (20)

Puterea de distrugere a uneltelor noastre este direct proporţională cu dezvoltarea şi sofisticarea lor. Asta înseamnă că în timp ce ne bucurăm de beneficiile unei tot mai avansate tehnologii, trebuie să trăim în mod constant în umbra morţii al cărei spectru creşte la proporţii planetare şi cosmice.

În cuvintele lui Cioran, „cu cât o civilizaţie devine mai complicată şi variată, cu atât blestemăm legăturile care ne ţin ataşaţi de ea. Potrivit spuselor lui Soloviev, ea îşi va afla sfârşitul în mijlocul secolului celui mai rafinat. Atâta lucru e sigur: civilizaţia nu a fost niciodată atât de ameninţată sau detestată ca în momentele când a părut a fi cel mai bine întemeiată." (21)

Dar trebuie să notăm că civilizaţia, şi implicit tehnologia, înseamnă cunoaştere, iar cunoaşterea e putere. În acest context vorbim în special de calificare în cunoaştere şi în consecinţă de puterea expertului. Maşinile pe care le folosim fără însă a le înţelege sunt produsul calificării în cunoaştere, care este dincolo de controlul celor mai mulţi. Şi tocmai aici apare manipularea. Aşa cum Rudi Volpi atenţionează, majoritatea experţilor sunt angajaţi de către agenţii, organizaţii sau oameni cu bani care au propriile lor agende şi interese pe care, în multe cazuri, nici experţii nu le cunosc. Nu există transparenţă etică, nici expunere a seturilor de valori, principii şi criterii din spatele unei anumite acţiuni, dezvoltări sau inovaţii; uneori singurul principiu este acesta: mai mulţi bani, mai multă putere. Şi, uneori, dacă există o asemenea expunere de valori şi interese legate de un anumit proiect, cine garantează că nu este doar o faţadă?

Facebook, de exemplu, nu a pus problema eticii, nu s-a întrebat cine sunt experţii în domeniu şi care ar fi modul în care ei ar face o evaluare etică. (22)

Un cercetător oferă un exemplu de manipulare care alterează comportamentul oamenilor şi implicit identitatea lor: „Odată ce o masă critică de atenţionări cum ar fi: *Nu vreau să văd asta* sau *Acesta este mesaj nesolicitat (spam)* se adună în contul electronic al unei persoane, ea poate fi considerată de alţii ca fiind ciudată sau *depresionantă,* fără ca ea să ştie vreodată acest lucru ori să ştie de ce această determinare a fost făcută." (23)

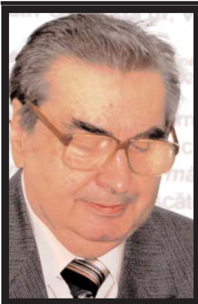
Potrivit aceluiaşi cercetător, „experţii în date creează aceste noi tipuri de oameni chiar şi când modifică datele, câtă vreme sortarea şi teoretizarea induc schimbări în concepţia de sine şi în comportamentul oamenilor astfel clasificaţi". (24)

Există impresia că noi ne creăm, ne recreăm şi ne remodelăm pe noi înşine pe baza concepţiilor noastre, a posibilităţilor şi a influenţelor externe şi în special pe baza libertăţii noastre de a alege. S-ar putea să existe forme de manipulare şi în acest fel de proces. Totuşi, cu tehnologia de care dispunem azi şi cu cea care vine, un tip mai periculos de manipulare poate fi dezvoltat şi folosit. În acest caz noi vom fi mai degrabă creaţia altuia decât a noastră înşine.

(Va urma)

Homo sapiens

Ieşind din pandemie, încotro? (II)
Regândind învăţământul şi educaţia

Dragoş VAIDA

Totul era pregătit din vreme, eram cu sacii în căruţă cum se spune în popor sau ca bogatul căruia i-a rodit ţarina din Evanghelie, cu banii puşi deoparte, cu rezervările confirmate, când, dintr-odată, a venit peste noi dihonia, nu ştim de unde, nici ce este de fapt şi nici cum să ne apărăm de ea... Pandemia ne-a răvăşit existenţele şi ne-a revelat fragilitatea lumii noastre moderne (vezi interviuri ale preotului Emmanuel-Marie, slujitor după regulile Sf. Augustin, şi Pascal Bruckner, membru al Academiei Goncourt, filosof agnostic), ne-a arătat fără drept de apel cât suntem de vulnerabili, cu toată ştiinţa noastră. Mergând mai departe, Richard Horton (n. 1961), editorul-şef al cunoscutei reviste de studii medicale *The Lancet,* denunţă fără menajamente falimentul factorilor executivi din Occident în raport cu pandemia (*The Covid-19 Catastrophe: What's Gone Wrong and How to Stop It Happening Again,* Polity) şi spune că timp de şase săptămâni, după ce fusese semnalată molima, aceşti lideri nu au luat nicio măsură.

Am ajuns să avem îndoieli privind buna credinţă a celor care ne spun ce se întâmplă, că suntem dispuşi să o recunoaştem sau nu, într-o stare inadmisibilă în ceea ce priveşte informaţia, filtrată picătură cu picătură, când într-un loc, când în altul. Ne găsim nepregătiţi, lipsiţi de explicaţii cuprinzătoare, coerente şi convingătoare, în faţa unor probleme care cer urgent refacerea propriilor noastre vieţii. Molima a lovit peste tot, unde a vrut, nimeni nu a fost în stare să prevadă ce ni se va întâmpla. Nu în ultimul rând, fără să ne dăm seama, ne-a fost afectată sănătatea fizică şi mentală, a adulţilor, a copiilor, ca şi rosturile noastre economice sau sociale. Nu ştim ce a mai rămas din noţiunile noastre de altădată, repere de bază, precum anotimpul, şcoala, concediul sau vacanţa. Dintr-odată realizăm că trebuie să ne refacem viaţa noastră intelectuală, socială sau de familie, că au devenit imperios necesare principii şi referinţe noi pe care încă nu le avem.

În jur, renumitul economist Roubini a venit cu firman rău prevestitor, vestindu-ne *un deceniu al deznădejdii.* „Aceste zece riscuri puteau fi întrevăzute înainte ca covid-19 să lovească. Acum, ele ameninţă să alimenteze o furtună care aruncă întreaga lume globală într-un deceniu al deznădejdii. În jurul anului 2030, s-ar putea ca tehnologia şi nişte lideri politici mai competenţi să reducă sau să rezolve multe dintre aceste probleme, iar asta va duce la o ordine internaţională mai incluzivă, mai stabilă şi mai înclinată spre cooperare. Însă pentru a ajunge la acest final fericit trebuie să trecem peste următoarea Mare Criză." (Project Syndicate, citat în *Cotidianul,* 29 aprilie 2020, de Călin Marchievici) Ne întrebăm câtă crezare să dăm prognozelor oferite.

Nu putem să nu ţinem cont de numeroasele lucrări care lansează avertismente, spunându-ne, fiecare în felul ei, fără echivoc, chiar din titlu, că nu avansăm în direcţia cea bună – exemplu rapid, cu mult înainte de Arnaud Montebourg, Philippe de Villiers a fost printre primii, împreună cu Jean-Pierre Chevènement şi cu alţii, care au cerut *demondializarea* şi au criticat liberul *eşanjism* mondial care dezrădăcinează totul şi ne sărăceşte (*libre-échangisme mondial qui déracine tout et appauvrit les faibles*). Pentru un context care rămâne greu de descifrat, putem continua cu referinţele precum Hélène Carrère d'Encausse (*Le moment est venu de repenser une Europe fondée sur la civilisation*), Bérénice Levet (*Nous avons besoin de retrouvailles avec nous-mêmes*) sau Ross Douthat, de la *New York Times,* care tocmai a publicat cartea *The Decadent Society. How We Became the Victims of Our Own Success,* Simon & Schuster. Mai putem să ne amintim că în 2007, militanta ecologistă şi anticapitalistă canadiană Naomi Klein a publicat un eseu în care arată cum factorii de putere şi elitele profită de situaţia de criză, *La Stratégie du choc: la montée d'un capitalisme du désastre,* Actes Sud. Avem o întreagă bibliotecă cu asemenea studii, de la Oswald Spengler încoace.

Nu putem trece cu uşurinţă peste ceea ce se întâmplă cu noi, fără a realiza că de aici mai departe trebuie să ne revedem modul de viaţă, fundamentele morale, sufleteşti, ale acestuia, pentru moment fără a ne da seama unde ne situăm de fapt în planul conştiinţelor noastre, fără a avea ceva esenţial mai potrivit fiinţei noastre. Un exemplu dacă vreţi minor, să nu-l desconsiderăm imediat, semnificativ totuşi (mai mult decât atât, îngrijorător, regretabil), să observăm cum scade gustul pentru muzica clasică, adică pentru acele ore de muzică asociată cu reflecţia, cu viaţa interioară, cu cultura, cu trăirea vieţii cum se cuvine, nu în grabă şi batjocoră.

Divergenţele dintre noi sau în raport cu mediul ţin de domeniul axiomaticii, de ceea ce constituie pentru noi valori de referinţă, pentru care trăim, în legătură cu care ne exercităm până la urmă şi profesia.

Ieşirea din pandemie, poate totuşi în curs (dar cine este în stare să o confirme?!, din moment ce un stat ca Texasul, chiar în timpul când scriem, îşi sfătuieşte cetăţenii să rămână acasă – stat american de pe un continent de unde semnalele care ne parvin denotă o stare din ce în ce mai neclară şi mai puţin normală), în variate moduri şi ritmuri – nu ştim în ce direcţie! –, ne obligă ca în deciziile de luat de acum încolo să ţinem seama de considerente pe care între timp le uitasem. Aceste decizii capătă acum dimensiuni şi valenţe noi, neaşteptate. Nu mai putem ignora faptul că hotărârile noastre nu mai sunt exclusiv pur tehnice, au componente esenţiale şi consecinţe de natură etică şi culturală, dacă nu pentru altceva, cel puţin datorită mediului diferenţiat în care operează – în familia şi casa noastră, la serviciul de care depindem, în comunitatea semenilor noştri. Să încercăm să o spunem într-un cuvânt, există *o dimensiune a deciziei ţinând de civilizaţia* pe care trebuie să o reinventăm, în care să trăim şi care dorim să ne reprezinte, dincolo de criteriile de optimizare, de tehnici sau de banii care au devenit azi mai importanţi decât orice altceva. Au venit „americanii" şi cu dânşii am ajuns să semănăm şi noi, cât timp alergăm după o măreţie din care nu ştim ce a mai rămas de natură democratică, culturală, spirituală, tradiţională sau uman normală. Semnalăm că 500 de personalităţi şi organizaţii din întreaga lume, într-o scrisoare deschisă din 25 iunie, ne previn cu privire la primejdia pe care o reprezintă anumite iniţiative, luate de unele guverne, care vizează o compromitere a democraţiei. Printre semnatari figurează Svetlana Alexievitch, Premiul Nobel pentru literatură din 2015, actorul american Richard Gere, fostul preşedinte al Poloniei Lech Walesa, Premiul Nobel pentru pace din 1983, şi Madeleine Albright, fost sef al diplomaţiei SUA. Decontul, în termenii înţelegerii cu noi înşine, cu istoria, pe alocuri încă naţională, cu mulţumirea, tăria sufletească şi înţelegerea cu copiii, le vom găsi pe toate de îndată ce vom urca în Arca unui Noe de tip nou.

Percepţia comunităţii şi mediul cultural au devenit factori care joacă în prezent un rol mult mai mare, pe care modelele şi metodele inteligenţei artificiale şi tehnologiile la care s-a făcut apel au avut tendinţa să îi acopere. S-a mai remarcat un declin în cazul ţărilor din Europa de Răsărit care a prins recent şi flancul sudic, Italia, Spania şi Grecia, prea puţin important în raport cu autodafeurile la care subscriem din corectitudine politică. Să salvezi un monument de la ridicare şi probabil distrugere, cine să mai stea şi să observe şi să cântărească, în timp ce să declari că nu eşti de acord cu separarea dintre gen şi sex este cu totul altceva, „părăseşti afară" (ne spunea dirigintele când ne alunga din clasă). Conducătorii europeni nu şi-au dat seama de aceste noi considerente şi tendinţe, le-au ignorat multă vreme şi nu au prevăzut consecinţele economice, sociale şi umane antrenate (de care, de exemplu, la noi nici nu se prea vorbeşte, fiind preferate relaţiile afabile *care să nu pună probleme).*

În acelaşi timp, s-a impus cerinţa stabilirii corecte a *priorităţilor* şi *etapelor.* Nu în ultimul rând, am mai putut vedea că problemele care au apărut ţin mai mult de *exerciţiul suveranităţii* decât de abordările globaliste sau europene, că soluţiile sunt aşteptate de la *statele naţionale* la care toţi am alergat pentru a ne salva. Am putea spune că virusul ne-a făcut să redescoperim valoarea suveranităţii.

Ţinând seama de cele spuse, cred că devin prioritare componentele de ordin *etic, moral, cultural* şi, în strânsă legătură cu acestea, prefacerile mari prin care ar urma să treacă *învăţământul şi educaţia.* Fără reforme reale nu ne putem aştepta la ceva mai bun, de exemplu, privitor la ecologie sau la demografie, domenii în care UE îşi construieşte acum ample programe. Pentru consideraţii ulterioare, rămân problematica identitară, în particular, chestiunea identităţii naţionale, şi desigur subiectul priorităţilor care oricum nu poate fi tratat într-un articol precum cel de faţă.

Educaţia şi învăţământul sunt cele dintâi care pot să promoveze noi modele de viaţă. Ca exemplu, ne putem aduce aminte de concepţia la care se referea Aleksandr Isaievici Soljeniţîn (1918-2008; Nobel 1970, celebru dizident, a studiat matematica la Universitatea de Stat din Rostov, căsătorit cu Natalia Dimitrievna Svetlova, matematiciană), în vestitul discurs de la Harvard: „Atâta vreme cât ne sculăm în fiecare dimineaţă sub un soare blajin, viaţa noastră inevitabil se va ţese din banalităţile cotidiene. Însă este vorba de un dezastru care pentru mulţi este deja prezent în noi. Mă refer la dezastrul unei conştiinţe umaniste perfect autonome şi nereligioase. Ea a făcut din om măsura tuturor lucrurilor pe pământ, omul nedesăvârşit, care nu este niciodată complet dezbrăcat de mândrie, egoism, invidie, pofte, vanitate şi atâtea alte păcate. ... Pe drumul care ne-a purtat din Renaştere până astăzi, experienţa noastră s-a îmbogăţit, dar am pierdut ideea unei entităţi superioare care, odinioară, mai înfrâna din patimile şi iresponsabilitatea noastră."

Educaţia şi cultura pot face mult bine, pot promova un alt model de civilizaţie în locul celui de acum, care cultivă exclusiv alergarea neîncetată după acumularea de bunuri materiale. Pot preveni golirea vieţii interioare spirituale, dependenţa obsesivă de imagine, auto-însingurarea în bula personală.

Deocamdată, regimul de izolare şi distanţarea socială au determinat căutarea unor soluţii pentru continuarea învăţământului, într-un fel sau altul, în condiţiile în care şcolile s-au închis. Aşa, de la o zi la alta, s-a trecut la învăţământul online, i s-a putut oferi ceva copilului şi este bine ca iniţiativa să-şi urmeze cursul şi să înregistreze progrese. A fost o soluţie într-o stare de criză. Probabil numeroşi elevi au trecut la tablete şi laptopuri, unde au putut, cu entuziasm şi curiozitate.

Este însă legitim să ne întrebăm dacă învăţământul online este sau nu viitorul şcolii. Înclin să cred că răspunsul este negativ. Învăţarea, educaţia, este o experienţă de viaţă hotărâtoare în formarea personalităţii. Este însă, înainte de toate, o experienţă cu profund caracter social, nu este una virtuală. Actorii sunt fiinţe în carne şi oase care interacţionează cât se poate de direct, în comunităţile lor, elevi şi studenţi, părinţi şi profesori. Nu putem evita analiza, de exemplu, ca aceea din articolul *Pourquoi l'éducation en ligne n'est pas l'avenir de l'école* de Charlotte Fillol, conferenţiar la Université Paris Dauphine, administratoare la Institut Sapiens (*Le Figaro*). Educaţia nu este numai mijlocul prin care ne exersăm spiritul, ci şi acela prin care îl menţinem viu, comunicând idei, experienţe, sentimente, aproape din toate cele care înseamnă trăire.

În timp ce acest număr al revistei se punea în pagină – în noaptea dintre 3 şi 4 august – profesorul Dragoş Vaida, decan de vârstă al informaticienilor români, ne-a părăsit. Era născut pe 1 iunie 1933, a fost activ până acum câteva săptămâni. Un senior al culturii care ne va lipsi de acum încolo...

Rasismul anticolonialismului istoric

Nicolae MELINESCU

Vieţile albilor nu contează, a hotărât la sfârşitul lui iunie Priymavada Gopal, scolast, cercetător şi dascăl la Colegiul Churchill din Cambridge. Printr-o coincidenţă uimitoare, activista feministă şi marxistă a fost promovată de la gradul de lector la cel de profesor universitar la scurt timp după publicarea edictului de început. Din această perspectivă, avansarea ei academică dă o greutate ameninţătoare unei atitudini exclusiviste care, altfel, s-ar fi înscris doar în curentul la modă al celor ce condamnă corect colonialismul şi rasismul, dar acceptă incorect manifestările violente şi demolarea monumentelor din forul public.

Poate de aceea, reacţia unor colegi istorici, membri a corpului academic britanic a fost de stupoare, pentru că doamna Gopal, născută în 1968 la Delhi, în India, reprezintă succesul politicii de diversificare a candidaţilor la bursele postuniversitare, în urma cărora a obţinut doctoratul la Universitatea americană Cornell (2001) şi a ajuns, între 2004 şi 2006, decanul facultăţii de istorie la Colegiul Churchill (ironia sorţii: fostul prim-ministru al cărui monument din piaţa Parlamentului de la Londra este pe lista distrugerii entuziaste de către adepţii unui extremism vecin cu dictonul profesoarei Gopal). Când stupoarea publică s-a transformat în revoltă, conducerea universităţii a intervenit şi mai uimitor: „Cambridge apără dreptul corpului academic să-şi exprime opiniile legale pe care unii s-ar putea să le găsească controversate şi deplânge în termenii cei mai categorici abuzul şi atacurile la persoană… Universitatea acţionează pentru eliminarea inegalităţilor rasiale în colaborare cu studenţii, cu profesorii şi cu promotorii incluziunii egalităţii dintre rase.” (https://www.telegraph.co.uk/ news/2020/ 06/25/ cambridge-defends-academic-said-white-lives-dont-matter/, accesat 26 iunie 2020)

În loc să potolească spiritele, declaraţia a provocat o extindere a discuţiei. În mod firesc, unii profesori şi studenţi s-au întrebat dacă vieţile victimelor Holocaustului – evrei albi – ale combatanţilor din toată Europa împotriva armatelor Germaniei hitleriste ar trebui să fie acceptate doar statistic sau ca victime ale unei catastrofe universale provocate de megalomania unui regim brutal, exclusivist şi rasist. Dacă doamna profesor indiano-britanică, altfel istoric cu reputaţie, trece Holocaustul la „…şi altele”, se face vinovată de o gravă infracţiune segregaţionistă care o plasează alături de negativismul fundamentalist al teocraţiei de la Teheran.

Chestionată în legătură cu poziţia sa discriminatorie asumată public, doctor Gopal, expert în istorie post-colonială a revenit: „Vieţile albilor nu contează! Atâta timp cât albii mai sunt în viaţă!” Fără echivoc, simplu şi direct! Evident, ecoul mişcării „vieţile negrilor contează” a explodat entuziast. Distinsa doamnă a explicat cu o încercare elitistă menită să-i facă pe cei deştepţi nişte proşti şi să-i culpabilizeze pe cei care au dezaprobat-o, că mesajele sale sabotau conceptul de albitudine şi structura societală care implică superioritatea albilor şi nu atacau oamenii albi ca atare. Doamna s-a grăbit chiar să se victimizeze şi a afirmat că a fost greşit înţeleasă, fiind folosită ca o unealtă uzurpatoare în interesul altora. Să înţelegem că noii rasişti afro au preluat o analiză academică (bizară) numai ca să-şi promoveze propria cauză şi pe palierul universitar? Iată detaliul de bază al doctorului Gopal: „Albitudinea nu califică pe nimeni pentru ca propria viaţă să conteze. Viaţa contează, dar nu şi albitudinea. Nu poţi opune «Viaţa Negrilor Contează» (în textul original, autoarea a folosit majuscule iniţiale numai pentru această sintagmă, n.a.) cu «viaţa albilor contează», pentru că ele nu sunt compatibile. Albitudinea este deja apreciată, pe când negritudinea, nu!” (https://www.theguardian.com/ education/2020/ jun/25/ abolish-whiteness-academic-calls-for-cambridge-support, accesat 27 iunie 2020) Sunt contorsiuni speculative transparente care nu pot masca fundamentul lor segregaţionist. Ele ar putea fi interpretate ca un exces analitic, dacă nu ar inflama şi mai mult manifestările violente ale anticolonialismului (justificat în cazul dialogului paşnic de retribuire istorică pentru comunităţile brutalizate de sclavia modernă). Dar lucrurile nu au rămas la nivelul gâlcevii universitare şi mesajele Gopal au avut consecinţe directe care au alimentat agresivitatea revendicativă şi intoleranţa faţă de cei care nu s-au solidarizat cu mişcarea „vieţile negrilor contează”. Piaţa abuzurilor a fost deschisă şi alimentată de mass-media, devenită cenzorul manifestărilor prin toleranţă selectivă: a oferit circumstanţe atenuante provocatorilor şi huliganilor care au profitat de tensiunea socială ca să comită jafuri şi răzbunări fără nicio legătură cu mişcările revendicative ale comunităţii afro-americane sau afro-britanice, dar a fost de o rigoare maximă dacă de pe baricada albilor au fost exprimate critici sau reţineri faţă de corectitudinea revendicărilor minoritarilor. Un exemplu a făcut senzaţie pe media online. Marele cotidian *The New York Times* nu a luat atitudine faţă de declaraţia unei membre de culoare a consiliului editorial, care a lansat un mesaj surprinzător: „Albii nu mai procreează şi or să dispară. Asta mi-am dorit dintotdeauna. Albii imbecili (urmează o serie de calificative care nu pot fi redate) au o predispoziţie să se prăjească la soare şi este, deci, logic să se ascundă sub pământ ca nişte draci târâtori în patru labe… Ah, frate, mai că leşin de câtă bucurie simt când sunt necruţătoare cu boşorogii albi!” (https://www.forbes.com/sites/evangerstmann/2020/06/26/ white-lives-dont-matter-academic-freedom-and-freedom-of-speech/#352c72763823, accesat 27 iunie 2020)

Nimeni din administraţia publicaţiei nu a reacţionat la aceste mesaje ale unei persoane care are putere de decizie editorială, care acceptă sau refuză publicarea unui articol. În schimb, redactorul-şef al cotidianului *Philadelphia Inquirer* (al treilea ziar ca vechime în SUA, înfiinţat în 1829, cu 163 de mii de exemplare zilnice în prezent) a fost dat afară pentru că a permis publicarea unei anchete despre distrugerea proprietăţilor imobiliare sub titlul „Şi construcţiile contează”, considerat o parafrază diminutivă a mişcării „vieţile negrilor contează”. În viaţa academică americană toleranţa selectivă a acţionat cu acelaşi cântar dezechilibrat. La Universitatea din Chicago, economistul Harald Uhlig a criticat cererea mişcării afro-americanilor de subfinanţare a forţelor de poliţie după incidentul Floyd şi a declarat că noua campanie „vieţile negrilor contează” s-a auto-torpilat pentru că tocmai poliţia a fost cea care a încercat să limiteze violenţele de stradă, jafurile şi incendierile, actele anti-sociale fără legătură cu protestul faţă de abuzurile forţelor de ordine. Profesorul a revenit şi a explicat că susţine activismul afro-americanilor, motivat istoric în multe situaţii şi nu identifică mişcarea cu actele de vandalism. Universitatea l-a anchetat, a fost suspendat din funcţia de editor al publicaţiei *Journal of Political Economy* şi Banca Rezervei Federale a reziliat contractul de colaborare cu el.

Este surprinzător cum instituţii care au încercat în trecut să echilibreze stări de tensiune s-au avântat într-o vâltoare ideologică producătoare de excese. Însuşi arhiepiscopul de Canterbury, reverendul Justin Welby, aduce în faţa unui tribunal antirasial monumente ale istoriei eclezistice şi seculare aşa cum a fost ea. Întrebat dacă oamenii de azi ar trebui să-i ierte pe unii dintre cei vinovaţi de abuzuri de-a lungul istoriei şi încremeniţi în monumente în loc ca acestea să fie distruse, reverendul a declarat: „Putem să o facem doar dacă avem justiţia de partea noastră, pentru că dreptatea este crucială pentru iertare, ceea ce înseamnă că statuile trebuie plasate în context. Unele ar trebui înlăturate. Doamne! Dacă mergi prin catedrală la Canterbury sau prin abaţia Westminster găseşti o mulţime de statui şi unele trebuie înlăturate.” (https://www.express.co.uk/ news/uk/1301672/jesus-christ-white-man-archbishop-justin-welby-church-england-christianity-christian-news, accesat 28 iunie 2020)

Ceea ce nu prezintă eminentul ierarh este criteriul pe care ar trebui să îl urmeze abandonarea lor. Catedrala din Cantebury a fost ridicată în anii 597 şi 1070, a fost locul asasinării arhiepiscopului Thomas Beckett de către oamenii regelui Henry al II-lea în 1172, a adunat în gliptoteca sa zeci de statui. În Westminster, sfinţită în 1072, au fost oficiate 17 căsătorii regale, cea mai recentă în 2011, între prinţul William, al treilea succesor la tron, şi Kate Middleton. În abaţie sunt înmormântaţi foşti suverani, personalităţi de la Geofrey Chaucer (povestitorul secolului al XIV-lea despre care se spune că a găsit limba engleză aspră ca o cărămidă şi a lăsat-o fină şi rezistentă ca marmura) la Isaac Newton, la Charles Darwin şi la William Wilberforce – conducătorul mişcării de abolire a sclaviei, la prietenul său William Pitt, cel mai tânăr prim-ministru (24 de ani) din istoria Regatului Unit. Lor li se adaugă mai bine de o sută de nume celebre ale unor scriitori şi creatori din colţul poeţilor care le păstrează amintire veşnică lui William Shakespeare, lui Rudyard Kipling, lui Charles Dickens sau lui D.H. Lawrence. În abaţie se află cripta reginei Elisabeta I (1533–1603), suverana care l-a făcut cavaler pe piratul Francis Drake şi i-a conferit propriul blazon nobiliar după ce îndrăzneţul navigator a înconjurat tot globul, a făcut comerţ cu sclavi şi a jefuit comorile spaniolilor din America de Sud. Oare efigia reginei va fi demontată pentru că a încurajat comerţul cu sclavi? Drake scapă, oricum, de mânia populară. Împodobit cu platoşa de luptă şi cu însemnele nobiliare, după moarte, trupul său a fost scufundat în apele oceanului în dreptul aşezării panameze Portobelo.

Evident, dezvăluirea păcatelor unor personalităţi mai vechi sau mai noi nu poate fi decât benefică pentru cunoaşterea cât mai exactă a istoriei şi a celor care au înfăptuit-o. Cât de relevantă rămâne distrugerea statuilor, opere de artă ale unor maeştri de renume? Sunt sclavii lui Michelangelo o apologie a înrobirii? Să punem ranga şi ciocanul pe ei pentru că nu sunt negri şi ilustrează doar supliciul albilor?

Apar situaţii paradoxale. Voci din mişcarea „vieţile negrilor contează” pun sub semnul întrebării relevanţa Monumentului Emancipării din capitala federală americană Washington D.C. pentru că îl prezintă pe preşedintele Abraham Lincoln în picioare, cu mâna dreaptă sprijinită de Declaraţia de abolire a sclaviei, iar la picioare un afro-american stă gata să se ridice privind cu speranţă spre eliberatorul său. Ceea ce este greu de înţeles este ţinta revizionismului rasial. Lincoln a iniţiat şi a susţinut abolirea sclaviei în 1862 şi afirma: „Niciodată în viaţa mea nu am simţit mai sigur că fac ceea ce e drept, decât simt acum când semnez acest document”. (David Hebert Donald, *Lincoln,* Simon and Schuster, New York, 1996, p. 407) Asasinat pe 14 aprilie 1865 în loja teatrului Ford din Washington, Lincoln tocmai ţinuse un discurs în favoarea acordării dreptului de vot tuturor afro-americanilor. Monumentul dedicat celui de-al 16-lea preşedinte a fost iniţiat şi stipendiat de foşti sclavi eliberaţi. Donaţiile lor au totalizat 20 de mii de dolari, fond suficient pentru sculptorul Thomas Ball să ridice pe soclu monumentul eroului naţional la 11 ani după ce i-a luat viaţa un scelerat, agent al confederaţilor sudişti anti-aboliţionişti. Uneori, recunoştinţa urmaşilor capătă forme greu de înţeles!

→

Istoria de lângă noi

Dar el nu a fost singurul preşedinte victimizat de mareea revizionismului istoric. La Rushmore, în Dakota de sud, sculptorul Gutzon Borglum a tăiat pe faţa muntelui, din 1927 până în 1940, portretele gigant (câte 18 metri înălţime, fiecare) a patru preşedinţi americani. George Washington (1732–1799), om politic, general, unul dintre părinţii fondatori ai federaţiei şi primul ei preşedinte, a moştenit sclavii afro-americani de pe posesiunile soţiei sale, pe care a dispus testamentar să fie eliberaţi după moartea sa. Thomas Jefferson (1743–1826) om de stat, avocat, arhitect, principalul autor al Declaraţiei de Independenţă, al treilea preşedinte, a coordonat combaterea comerţului cu sclavi, a declarat că „toţi oamenii sunt egali", dar a folosit sclavi pe plantaţie şi a trăit în concubinaj timp de 18 ani cu o femeie de descendenţă africană, sora vitregă a soţiei sale. Theodore Roosevelt (1858–1919), conservator, naturalist, scriitor, al 26 preşedinte, este promotor al legislaţiei anti-trust şi al combaterii monopolurilor, iniţiatorul Departamentului (ministerului) Comerţului şi al Forţei de Muncă, dar şi organizatorul exproprierilor (cu riscul exterminării) teritoriilor din nord populate de triburile amerindiene. Abraham Lincoln, politicianul erou, a fost cel mai activ partizan al aboliţionismului şi al integrării rasiale. Personalităţi puternice, cu valoare decizională istorică, cu bune şi cu rele, trebuie eliminaţi, trebuie puşi la zid pentru că nu au acţionat acum câteva secole cu mentalitatea şi viziunea din zilele noastre? Ce le dă drept judecătorilor de azi, mulţi dintre ei protestatari de profesie, prezenţi şi pe la noi (vă mai amintiţi de entuziastul de gumilastic „Cine nu sare, merge la-nchisoare"?) să dimensioneze trecutul, să-l croiască după propriile pretenţii şi ignoranţe? Patru portrete de oameni politici cu convingeri puternice nu cred că pot să compromită aşa-zisa viziune justiţiaristă şi sunt expuşi inutil ca anti-democraţi. În susţinerea unei asemenea etichetări, campionii revizionismului istoric (din care găsim şi prin părţile noastre mult prea mulţi) aduc un argument care ar trebui să sperie şi să convingă: John Gutzon de la Mothe Borgum (1867–1941), artistul care a conceput şi executat o bună parte din monumentul de la Rushmore (vizitat anual de peste două milioane de oameni) suferă de păcatul de a fi făcut parte din Ku Klux Klan. Tot el s-a confesat şi a afirmat că doreşte o artă americană, izvorâtă din resursele americane, care să comemoreze succesele americane.

Cu târnăcopul pe monumente nu cred că mişcările egalitariste conving de justeţea cauzei lor, Cred, mai degrabă, că-i reactivează pe cei care preferă, deocamdată, să nu se manifeste şi să nu-şi expună rezervele de teamă ca să nu fie consideraţi reacţionari, conservatori sau anti-democraţi. Dar reţinerile „tăcuţilor" pot să marcheze liniştea dinaintea furtunii, să facă loc ambiţiilor de supremaţie ale unor albi tocmai când situaţia se află pe muchie de cuţit, cum ar fi alegerile prezidenţiale din SUA în noiembrie anul acesta. Protestele afro-americanilor mobilizează cam 15 la sută din electorat, segmentul non alb. O mobilizare în replică a albilor, de aproximativ 56 – 59 la sută din electorat şi alinierea lor la cauza actualului preşedinte în exerciţiu, neagreat deocamdată, poate provoca efectul invers pentru afirmarea unor solicitări corecte în sine în analizarea faptelor trecutului.

Rescrierea istoriei este cea mai gravă ameninţare pe care o pot provoca exagerări precum cele prezentate şi multe altele asemănătoare lor. George Orwell avertiza prin parabola romanului său *1984* dezastrul pe care o eventuală remodelare impusă şi artificială a faptelor şi acţiunilor predecesorilor noştri după chipul şi asemănarea altor şi altor protestatari, în loc să consolideze cunoaşterea temeinică, pot să saboteze credibilitatea unor revendicări şi legitimitatea lor.

Poate că unele personalităţi au comis acte condamnabile în viziunea de azi, tolerabile sau chiar lăudabile la timpul lor, dar nu Mahatma Gandhi, Nelson Mandela sau alţi vizionari – puşi pe lista neagră pentru diversitatea gamei inculpaţilor.

Ce diferenţă mai persistă între democraţia americană şi europeană care-şi aruncă statuile în mare pentru că ele nu-i mai convin minorităţii şi pulverizarea staturilor lui Buda tăiate direct în stâncă în secolul al VI-lea (anul 507 şi, respectiv, 554) pe valea Bamyan, la 145 de kilometri nord-vest de Kabul, de către regimul taliban în 2001? Ce diferenţă persistă între creştinii obişnuiţi cu democraţia ce le permite să iasă în stradă să-şi exprime nemulţumirile şi liderul aşa-numitului ISIS, Abu Bakr al Baghdadi, care a chemat la distrugerea monumentelor antice egiptene, pentru el o îndatorire religioasă a islamismului. Musulmanul britanic Anjem Chevoday, protejat de drepturile universale ale omului respectate cu stricteţe în lumea creştină europeană, avertiza: „Când Egiptul se va afla sub auspiciile Khalifa (Califatului) nu vor mai exista piramide, niciun sfinx, se va termina cu idolatria. Aşa va fi corect!" (https://www. businessinsider.com/isis-want-to-destroy-egypts-pyramids-and-the-sphinx- 2015-7, accesat 30 iunie 2020) Civilizaţia creştino-iudaică a dat sens istoriei, a personalizat-o mai inspirat sau mai reţinut. Recunoaşterea şi criticarea exceselor este o experienţă necesară. Clamarea unui înţeles limitat al dreptăţii devine vorace când violenţele de stradă părăsesc sau nici măcar nu se mai învecinează cu partizanatului în slujba unei revizuiri întemeiate. Izolarea în izbucniri revanşarde, în activismul unilateral al intoleranţei barează calea spre adevăr, spre afirmarea şi acceptarea lui.

Semn(al) de carte

***Calinic Argeşeanul, Cândeştii de Muscel: satul Patriarhului Iustin Moisescu,* Editura Arhiepiscopiei Argeşului şi Muscelului, Curtea de Argeş, 2019**

Atunci când vorbim despre satul românesc, vorbim despre *Ortodoxie, identitate, înfrăţire, armonie, statornicie, aşezare, simplitate şi jertfă...*

Şi cu atât mai mult ne bucurăm astăzi, când rostim numele satului Cândeşti, din Muscelul argeşean, căci există o relaţie firească între identitatea spirituală şi locul din care ea izvorăşte. Din acest sat de la poalele munţilor a răsărit o aleasă floare de colţ a României: Patriarhul Iustin Moisescu. Acela care întotdeauna a scris şi a vorbit despre pace, fie de la tribunele internaţionale, bisericeşti şi laice, fie în studiile sale şi pastoralele pe care le trimitea de Crăciun şi Paşti preoţilor pentru a le citi creştinilor ortodocşi. În cartea sa, *Ierarhia bisericească în epoca apostolică,* la final, se află adunate pasaje din operele Sfinţilor Părinţi, despre pace. Cuvântul pace, în rostirea eruditului cărturar Iustin Moisescu, parcă avea un sens aparte. (...) Această rostire de pace era izvorâtă din adâncul fiinţei sale de mic copil, căci avea doar câţiva anişori când tatăl său murea pe fronturile Primului Război Mondial. Am înţeles pe deplin de ce marele Patriarh Iustin nu scăpa nicio ocazie să îi îmbie pe toţi la pacea desăvârşită, care este temelia vieţii.

De aceea, această carte este un îndemn la pace, la bucurie şi un exerciţiu de admiraţie a satelor româneşti, al căror exponent este, în acest volum, Cândeştiul de Muscel şi a personalităţilor pe care satele noastre le-au dat şi continuă încă să le dea acestui neam, dintre care ne-am oprit astăzi la Patriarhul Iustin Moisescu. (Autorul, la finalul Argumentului care deschide cartea)

Cristina Vohn, Dan Dungaciu, coordonatori, *În luptă cu noi, cu virusul şi cu crizele lumii. Jurnal academic în pandemie,* Editura Institutului de Ştiinţe Politice şi Relaţii Internaţionale „Ion I.C. Brătianu", Bucureşti, 2020

Nu poţi vedea elefantul cu microscopul. Aşa cum nu poţi desluşi până la capăt resorturile şi reverberaţiile unei crize medicale precum cea prin care trecem. Eşti prea aproape de fenomen, prea implicat, prea „de acolo".

Asumându-şi aceste riscuri, cercetătorii de la ISPRI, alături de unii membri ai Academiei Române, şi-au asumat sarcina de a dezvălui, prin pagini zilnice de jurnal academic, articole şi studii, multiplele faţete ale unui fenomen care ne-a uluit pe toţi.

Este prima întreprindere de asemenea factură şi anvergură care apare pe piaţa românească şi Institutul de Ştiinţe Politice şi Relaţii Internaţionale al Academiei Române „Ion I.C. Brătianu" (ISPRI) şi-a asumat să deschidă un drum pe care, cu siguranţă, vor păşi de aici încolo mulţi cercetători, analişti sau comentatori. Bibliotecile pandemiei de COVID-19 se scriu acum... (…)

Despre asta e vorba în carte: asumarea acestor provocări şi răspunsul la ele. Totul relatat la cald, sub imperiul momentului şi al tensiunii, mărturia noastră în faţa provocării COVID-19, care poate îmbolnăvi nu doar oamenii, ci şi lumea.

(Dan Dungaciu, în introducerea la carte)

Cornel Popescu, Cornel Ţucă, *Grupul operativ de acoperire Rucăr-Bran,* Editura Militară, Bucureşti, 2016

Volumul de faţă reprezintă publicarea unor documente din arhive referitoare la crearea şi acţiunile militare ale Grupului operativ de acoperire Rucăr-Bran. Numit iniţial Grupul Bran, el era constituit din efectivele Brigăzii 6 Infanterie. Documentele care văd acum lumina tiparului reprezintă jurnalele de operaţiuni ale acestei brigăzi. Acţiunile consemnate în jurnalul de operaţiuni al Grupului Bran se referă la o parte a perioadei neutralităţii, aceea cuprinsă între 28 august 1915 şi 15 august 1916, adică momentul intrării României în război. Partea a doua a documentelor cuprinde Jurnalul de operaţiuni cu ostilităţile propriu-zise în care a fost angajat Grupul Bran, de la trecerea victorioasă a frontierei către Transilvania în 1916 şi până la luptele disperate de pe drumul de retragere către Moldova.

Deşi sunt redate în limbajul specific militar, conţinând foarte multe amănunte operative, aceste documente de arhivă ne creionează imaginea aproape cinematografică a acţiunilor militare, începând de la desfăşurarea efectivelor, cercetarea şi pregătirea terenului, moralul trupelor şi al populaţiei, luptele propriu-zise. (…)

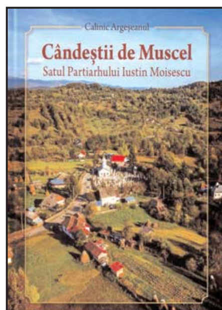
Textul celor doi autori este sprijinit de o serie de fotografii bine alese, care reuşesc să surprindă instantanee din pregătirile armatei la faţa locului, dar şi din desfăşurarea ostilităţilor. Aici nu pot să nu dau ca exemplu imaginile din albumul publicat de doamna Lidia Brânceanu, care a lucrat o viaţă întreagă în arhive. Ilustraţia este însoţită şi de o hartă necesară pentru urmărirea poziţiilor de luptă ale Grupului Rucăr-Bran. (Radu Ştefan Vergatti, în Prefaţă)

Spiridon Cristocea, *Boieri argeşeni. Căsnicii, prigoniri, despărţiri,* Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I", Brăila, 2020

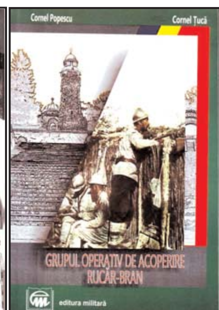
Lucrarea pe care o prezintă acum atât istoricilor consacraţi, cât şi iubitorilor de istorie ai trecutului românesc, precum şi publicului larg interesat de poveştile lumii noastre, este rezultatul unui efort al colegului Spiridon Cristocea, cunoscut prin publicarea a peste douăzeci de volume şi peste 100 de articole apărute în reviste de specialitate.

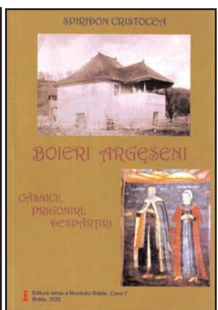
Trebuie precizat de la bun început că, pentru prima oară, un istoric român prezintă în exclusivitate o neaşteptată, dar şi bine documentată frescă a vieţii sociale din Ţara Românească de odinioară, departe de miturile, de nostalgia, de romanţele de dragoste datorită cărora autori de mai demult ai „trecutelor vieţi" şi-au câştigat celebritatea.

Aşa cum precizează şi Spiridon Cristocea, căsătoria în lumea boierilor de pe timpuri, ca şi de altfel în cea a oamenilor de rând, nu avea la bază amorul care ar fi trebuit să-i unească pe tineri, ci interesul material, zestrea fetei, rangul părinţilor de ambele părţi. (Mihai Dim. Sturdza, în Argument, la începutul cărţii)

Gazeta Matematică - 125 de ani de apariţie neîntreruptă

Olimpia IORGA-POPESCU

În ziua de 14 septembrie 1895, 15 locomotive şuierând şi în mare viteză inaugurau Podul „Carol I" de la Cernavodă, în timp ce Anghel Saligny şi echipa sa de ingineri erau sub pod. A doua zi, pe 15 septembrie, sub conducerea acelei echipe, apărea primul număr al *Gazetei Matematice* (în imaginea alăturată), la fel de durabilă ca podul pe care ei îl construiseră. De atunci, cu sacrificii şi muncă dezinteresată, deoarece colaboratorii niciodată nu au fost plătiţi, gazeta a apărut lună de lună, timp de 125 de ani, dovedindu-se printre cele mai longevive din lume.

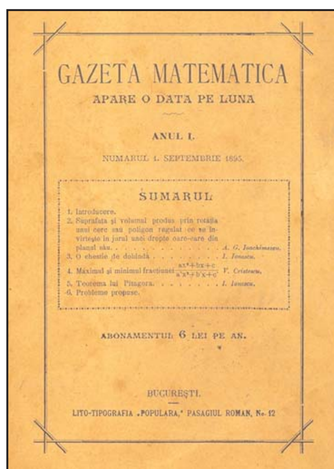
O parte din inginerii care lucrau la podul de la Cernavodă, analizând rezultatele examenului de admitere la Şcoala Naţională de Poduri şi Şosele (viitoarea Universitate Politehnica de astăzi) din anul 1894, au ajuns la concluzia că o gazetă de matematici elementare ar putea sprijini pregătirea matematică a elevilor din liceele româneşti. Mai apăruseră unele gazete, precum *Recreaţii ştiinţifice*, la Iaşi, sau *Revista Şcoalei,* la Craiova, dar îşi încetaseră între timp apariţia. Inginerii Ion Ionescu, Vasile Cristescu, Victor Balaban, Mihai Roco şi Ion Zotu, după o discuţie ce a avut loc în casa din strada Manea Brutaru nr. 14, din Bucureşti, au ajuns la concluzia că, pentru ca gazeta să se poată susţine şi să poată fi distribuită în licee, fiecare dintre ei trebuie să contribuie lunar cu câte 20 lei aur. Ulterior, au mai găsit încă 5 ingineri, unii licenţiaţi şi în matematici, astfel că fiecare a contribuit, la apariţia gazetei, cu câte 15,50 lei aur, lunar. Munca în redacţie s-a convenit să se facă gratuit de către membrii fondatori.

Prahovenii se pot mândri că între aceşti zece membri fondatori, doi sunt din judeţul lor. Andrei Ioachimescu, inginer şi matematician, cu studii la Sorbona, la Paris, nepotul ctitorului Bisericii „Sfântul Vasile" din Ploieşti, şi inginerul Ion Ionescu, nepotul podgoreanului Diamandescu din Valea Călugărească, au fost ferventi susţinători ai gazetei, iar primul articol, din primul număr, de geometrie, este semnat de Andrei Ioachimescu. Fondatorii ţineau foarte mult ca tot ce se publică în gazetă să respecte două principii pe care le-au pus la baza constituirii ei: 1) Publicarea de articole originale de matematică, 2) Dezvoltarea gustului pentru studiul matematicilor şi al cercetărilor originale. Redacţia s-a întărit prin aderarea lui Gh. Ţiţeica, proaspăt sosit de la studii, de la Paris. Cum gazeta nu avea un sediu, şedinţele redacţiei se ţineau *pe unde apucau,* cel mai adesea acasă la Ion Ionescu, unde mama lui le servea vin din via sa de la Valea Călugărească sau chiar din Târgul Moşilor. Corespondenţa se primea pe adresele de acasă ale lui Andrei Ioachimescu, Ion Ionescu şi Vasile Cristescu, care, de fapt, duceau greul redactării gazetei. Ion Ionescu urmărea să nu se facă nicio cheltuială inutilă şi ţinea evidenţa fiecărui leu, astfel că prin 1904 gazeta adunase un fond substanţial, dar, fiind şi criză financiară, unii contributori au lansat ideea să desfiinţeze gazeta şi să împartă fondul acumulat. Majoritătatea fondatorilor s-au opus categoric.

Iată ce au spus *stâlpii gazetei,* Gh. Ţiţeica, A. Ioachimescu, I. Ionescu, V. Cristescu şi A. Davidoglu: „Am dat cât am putut, dăm cât putem şi vom da cât vom putea din timpul şi activitatea noastră pentru gazetă". Deşi unii s-au retras, gazeta a depăşit acest moment critic. Pentru a nu se mai crea asemenea situaţii, în luna septembrie 1909, în via lui Ion Ionescu din Valea Călugărească, unde acesta invitase toată redacţia, s-a luat hotărârea să se transforme *Gazeta Matematică* în societate cu personalitate juridică, astfel că, la 5 aprilie 1910, la propunerea lui Spiru Haret, s-a votat în Parlament, cu 61 bile albe si 3 negre, înfiinţarea Societăţii *Gazeta Matematică.*

Gazeta a continuat să apară cu regularitate, la data de 15 a fiecărei luni, şi să fie deosebit de căutată, datorită conţinutului său, devenind un important factor de educaţie matematică. Redacţia, formată din savanţi de o corectitudine morală ireproşabilă, a adoptat deviza: *entuziasm, armonie, muncă dezinteresată, sacrificii continue.* Iată cum descrie Gh. Ţiţeica atmosfera din redacţie: „Încetul cu încetul, s-a format o atmosferă unică în felul ei, nu numai ştiinţifică, dar şi morală".

Urgia Primului Război Mondial n-a ocolit nici *Gazeta Matematică.* Traian Lalescu şi-a pus casa din Iaşi la dispoziţia gazetei, astfel că redacţia s-a refugiat la Iaşi. Redactorii şi-au donat raţiile alimentare tipografilor şi aşa gazeta a ajuns şi pe front. Au murit pe front mai mulţi colaboratori ai gazetei, ca G. Hogaş, I.S. Teodorescu (ambii din Ploieşti), N. Sichitiu, G. Nisipeanu, Al. Stoica, N. Vârtosu, Aug. Vasilescu, Al. Tomescu, C. Constantinescu, la care trebuie să-i adăugăm pe cei decedaţi de tifos exantematic sau în catastrofa de la Ciurea. După 1920, gazeta a revenit la ritmul ei de apariţie regulat, tipărindu-se şi numărul blocat în zeţărie, în 1917, la ocuparea Bucureştiului de către trupele germane. Dacă în 1921 pe copertă apăreau doar 6 corespondenţi, în aprilie 1922 numărul lor a ajuns la 100. Numărul colaboratorilor a continuat să crească an de an, iar gazeta să fie solicitată şi în străinătate, iar unii matematicieni din occident să devină şi ei colaboratori ai acesteia.

GAZETA MATEMATICA

APARE O DATA PE LUNA

ANUL I.

NUMARUL 1. SEPTEMBRIE 1895.

SUMARUL

1. Introducere.
2. Suprafata şi volumul produs prin rotaţia unui cerc sau poligon regulat ce se învirteşte în jurul unei drepte oare-care din planul său. . . . . A. G. Ioachimescu.
3. O chestie de dobîndă . . . . . I. Ionescu.
4. Maximul şi minimul fractiunei $\frac{ax^2+bx+c}{a'x^2+b'x+c'}$ V. Cristescu.
5. Teorema lui Pitagora. . . . . I. Ionescu.
6. Probleme propuse.

ABONAMENTUL 6 LEI PE AN.

BUCUREŞTI.

LITO-TIPOGRAFIA „POPULARA," PASAGIUL ROMAN, No. 12

Începând din 1902, s-a înfiinţat Concursul *Gazetei Matematice,* desfăşurându-se mai întâi pe centre, iar apoi la Bucureşti, festivitatea de premiere încheindu-se cu o lecţie de morală, plină de învăţăminte, susţinută de Gh. Ţiţeica. Toţi marii matematicieni şi-au făcut ucenicia colaborând la *Gazeta Matematică.* Îi găsim ca premianţi şi colaboratori în perioada şcolarităţii pe Traian Lalescu (1900), Gh. Buicliu (1901), V. Vâlcovici (1903), N. Abramescu (1903), M. Manoilescu (1904), Petre Sergescu (1909), Dan Barbilian (1912), N. Ciorănescu (1920), Grigore Moisil (1922, 1923), Miron Nicolescu (1923), Gh. Mihoc (1925), T. Popovici (1923), N. Teodorescu (1924), N.N. Mihăileanu (1932), C. Corduneanu (1946) ş.a.

Gazeta a fost sprijinită de către foşti colaboratori atunci când aceştia ajungeau în funcţii de conducere, cu donaţii, cu asigurarea condiţiilor pentru concursul anual al gazetei (concurenţii primeau transport gratuit pe C.F.R.), iar Spiru Haret, ca ministru, abona toate şcolile la *Gazeta Matematică.* Mihail Manoilescu, fost premiant al *Gazetei Matematice,* ca ministru de Finanţe i-a repartizat un milion de lei pentru a se construi Casa *Gazetei Matematice,* căci teren avea de când pe Calea Griviţei se dădeau locuri de casă ceferiştilor. Astfel, în 1934, s-a inaugurat Casa Gazetei, pe Calea Griviţei, la nr. 124, naţionalizată în 1950 şi vândută pe ascuns, imediat după 1990, unor locatari. Fostul colaborator al gazetei, Radu Voinea, viitor preşedinte al Academiei Române, a asistat cu tristeţe, atunci, în 1950, la aruncarea bibliotecii gazetei de la etaj în stradă. Clădirea există şi astăzi, dar redacţia gazetei funcţionează într-o cameră a Facultăţii de Matematică a Universităţii din Bucureşti, pentru care, până în anii trecuţi, a plătit chirie.

Începând din 1901, *Gazeta Matematică* a editat mai multe culegeri de probleme, cea mai cunoscută fiind renumita culegere de algebră, geometrie şi aritmetică de A. Ioachimescu, Gh. Ţiţeica, I. Ionescu şi V. Cristescu. Această activitate a fost continuată, numărul culegerilor fiind prea mare pentru a le putea enumera aici. Au mai publicat culegeri în Biblioteca *Gazetei Matematice,* Traian Lalescu, Andrei Ioachimescu, Gh Ţiţeica, Ion Ionescu, C, Ionescu-Bujor, Marcel Ţena, C.T. Ionescu-Ţiu, L. Pârşan, M. Chiriţă ş,a. Dintre redactori merită să ne reamintim de C.T. Ionescu-Ţiu, Eugen Rusu, G.D. Simionescu, Al. Constantinescu, iar cel care de mulţi ani asigură corectitudinea şi rigoarea problemelor este profesorul Marcel Ţena. Ca propunători de probleme originale s-au evidenţiat C.T. Ionescu-Ţiu, Ion Ionescu, D.M. Bătineţu-Giurgiu, Gh. Buicliu, Marcel Chiriţă, Laurenţiu Panaitopol, Liviu Pârşan ş.a. Cel care până în 1946, data decesului său, n-a trăit decât pentru gazetă şi şi-a donat averea acesteia, a fost Ion Ionescu (avere confiscată, de asemenea, abuziv, în 1950). În perioada 1935-1945, în redacţia gazetei erau matematicieni de vază, precum Dan Barbilian, Petre Sergescu, N. Ciorănescu, T. Popovici, N. Abramescu, Teodor Angheluţă, C. Ionescu-Bujor, Gabriela Ţiţeica, M. Ghermănescu, D.V. Ionescu ş.a.

De bine ce gazeta înfruntase şi Al Doilea Război Mondial şi îşi continuase apariţia, în 1949, pentru a se putea desfiinţa Societatea de Ştiinţe, care funcţiona încă din 1894 şi edita revista *Natura,* interbelic fiind patronată şi de Regele Carol al II-lea, aceasta a fost unită cu Societatea *Gazeta Matematică.* Instituţia obţinută astfel a fost denumită Societatea de Matematică şi Fizică, preşedinte a fost ales Grigore C. Moisil, iar gazeta a fost transformată în revistă de matematică şi fizică. Statutul şi organizarea noii societăţi avea caracterul unei structuri de partid. Mai mult, nu se pomenea nimic despre faptul că aceasta este continuatoarea Societăţii *Gazeta Matematică,* ceea ce a împiedicat-o să-şi revendice clădirea construită, cu sacrificii, din banii *Gazetei Matematice,* acum gazeta fiind *nomadă,* după expresia unui matematician. În statut se prevedea că nu pot fi membri cei cărora li s-a retras cetăţenia după 6 martie 1945 sau au desfăşurat „activităţi reacţionare". Abia în 1964, Societatea de Ştiinţe Matematice şi Fizice se scindează, în cea a *Gazetei Matematice* şi cea de Ştiinţe Fizico-Chimice, preşedinte la prima fiind ales în continuare acad. Grigore Moisil, iar vicepreşedinţi academicienii Caius Iacob şi Nicolae Teodorescu.

Activitatea la gazetă era foarte susţinută, mai ales după 1959, când România a organizat prima Olimpiadă internaţională de matematică şi gazeta constituia un important mijloc de pregătire pentru olimpiadele naţionale şi cele internaţionale. Din 1955, sediul redacţiei s-a mutat în facultate. Ţin minte că, fiind studenţi în anul patru, profesorul nostru de metodică şi secretar al societăţii, Tiberiu Roman, ca practică pedagogică ne-a pus să corectăm problemele corespondenţilor. Grigore C. Moisil avea un colectiv de colaboratori format din foarte buni matematicieni, care formulau problemele pentru toate tipurile de concursuri. Cu ochii în plicurile corespondenţilor, ascultam şi discuţiile profesorului Moisil cu diverşi profesori din ţară, care totdeauna erau serviţi, după drum, cu o cafea. În acel birou, toată lumea se simţea bine, permanent era o atmosferă destinsă, chiar şi profesorii din facultate veneau în pauze la sediul gazetei.

După decesul academicianului Grigore C. Moisil (1973), activitatea a fost continuată de cei doi vicepreşedinţi, Nicolae Teodorescu şi Caius Iacob, iar în 1975, la Conferinţa pe ţară a societăţii (la care am participat şi eu şi am stat, cu jenă, între doi matematicieni de vază, D.V. Ionescu şi C. Ionescu-Bujor), a fost ales ca preşedinte acad. Nicolae Teodorescu. Este adevărat că în anii preşedinţiei sale (1975-1995) nu s-a mai ţinut nicio conferinţă naţională, dar acad. N. Teodorescu se deplasa foarte des în filiale, organiza şedinţe de comunicări metodico-ştiinţifice şi ţinea prelegeri, împărtăşind profesorilor din vasta sa cultură generală.

→

Istoria de lângă noi

Forme de organizare bisericească în Dacia post-aureliană (I)

Florian COPCEA

Viaţa creştină în teritoriile carpato-danubiano-pontice, după retragerea aureliană şi penetrarea acestora de goţi şi sarmaţi, a căpătat o altă traiectorie. În viziunea unor istorici, aceştia din urmă au dispărut aproape în totalitate în masa populaţiei autohtone daco-romane, particularizându-i acesteia cultura. O soartă identică au avut-o, în epoca migraţiilor, şi alte seminţii alogene ale altor neamuri nomade (hunii, de pildă), care pur şi simplu au fost asimilate de daco-romani. Pe fundalul unor astfel de realităţi, mai târziu, în secolele IV şi VI, în vecinătatea Imperiului Romano-Bizantin, aproape de malurile Dunării, acestea s-au sedentarizat în enclave etnice şi au început să-şi asume creştinismul, păstrând, bineînţeles, unele dintre tradiţiile indigenilor. Nicolae Iorga, în *Istoria Bisericii Româneşti şi a vieţii religioase a românilor* (Editura Ministerului de Culte, 1928), a ajuns la concluzia că nici slavii arhaici nu au reuşit să-şi impună puterea în rândurile populaţiei romanice şi, influenţaţi de cultura spirituală a acestora, în preajma anului 602 d.Hr., s-au stabilit, formând colonii la sudul şi nordul Dunării. Trebuie remarcat un amănunt specific credinţei lor: descoperirile arheologice făcute de-a lungul fluviului dovedesc că până în secolul X slavii practicau incineraţia. Procopius din Cesareea, în lucrarea *Războiul lui Iustinian,* VII, consemna: „Ei cred că există un singur Dumnezeu, făuritorul fulgerului şi singurul stăpân al tuturor lucrurilor şi îi jertfesc boi şi alte animale de tot felul. Ei nu ştiu ce-i aceea soartă nemiloasă şi, de altfel, nici nu cred că ea ar avea vreo înrâurire asupra oamenilor. Iar când li se apropie moartea, fie că se îmbolnăvesc, fie din cauza războiului, ei făgăduiesc lui Dumnezeu că, dacă vor scăpa, îi vor aduce jertfă, iar după ce scapă, îi jertfesc ceea ce au făgăduit, închipuindu-şi că şi-au răscumpărat viaţa cu preţul acestei jertfe. Ei mai cinstesc şi râuri, nimfe şi alte zeităţi şi aduc jertfe tuturor acestora, iar cu preţul jertfelor fac proorociri." În niciun chip nu se pot minimaliza consecinţele pătrunderii în cultura şi spiritualitatea daco-romanilor a elementelor etno-lingvistice ale slavilor. Sinteza spirituală creată ca urmare a interacţiunii reciproce a obiceiurilor, tradiţiilor şi a graiurilor aparţinând daco-romanilor şi slavilor a făcut posibilă penetrarea în limba vorbită a indigenilor, limba latină, a multor unităţi lingvistice specifice cultului bisericesc de origine slavă: *jertfă, blagoslovenie, pomană, post, prohod, taină, vecernie, odăjdii, prapur, strană, troiţă* ş.a.m.d., sau, prin mijlocirea vehiculului limbii slavone, de sorginte greacă: *icoană, liturghie, potir, har, mănăstire, schit, chilie, diacon, episcop, sihastru, chivot* etc.

Cu toate acestea, adăuga N. Iorga, citându-l pe Sf. Teofilact al Bulgariei, episcop al Ohridei (cca. 1050/1060 – cca. 1108 d.Hr.): „Infiltraţia slavă a rămas şi ea fără rezultate deocamdată. La noi, ca şi în Pannonia, barbarii cei noi putură cunoaşte şi primi, în mare parte, creştinismul, pe care îl duseră cu ei în Peninsula Balcanică, unde găsiră un şi mai puternic substrat creştin. Astfel şi dincolo de hotarele stăpânirii de fapt a Bizanţului, aceeaşi religie, reprezentată de episcopii dunăreni, unea pe locuitorii deosebitelor ţări. Aceşti episcopi păstrau, de altminteri, rostul lor de cârmuitori în oraşe şi, în veacul al VII-lea, când, sub împăratul Mauriciu, romanii din Constantinopol şi barbarii de la Dunăre erau în veşnică luptă, episcopul de Novac avu aceeaşi situaţie ca odinioară Sf. Severin sau episcopii sârbi în vremea năvălirilor hunice." Putem conchide: menţinerea şi conservarea limbii romanizate şi a credinţei întru Hristos au fost „pârghii puternice ale continuităţii" străromânilor din ţinuturile dintre Dunăre, Carpaţi şi Pontul Euxin.

Istoricii fenomenului migraţionist, apărut din raţiuni climaterice, politice şi demografice, cu consecinţe incalculabile atât pentru identitatea „barbarilor" plecaţi în căutarea de noi teritorii, cât şi a autohtonilor, sunt de părere că acesta nu numai că a modificat frontierele europene, slăbind puterea Imperiului Roman, dar a şi grăbit prăbuşirea iminentă a lui, facilitând astfel întemeierea pe ruinele celor vechi a noi state. Cu toate acestea, scria Nestor Vornicescu (vezi *op. cit.*, pp. 64-65), viaţa creştină „a străbunilor daco-romani, apoi a generaţiilor ce au urmat, pe de o parte, şi fenomenul istoric al etnogenezei şi evoluţiei, pe de altă parte, s-au aflat într-un proces de întrepătrundere indestructibilă; aşadar, mai mult decât o interferenţă. […] Mutaţia spiritual-culturală produsă la celelalte popoare sud-est europene, săvârşită prin ortodoxie, deci *post-quem* faţă de procesul constituirii lor, capătă un aspect specific pentru poporul român, prin simultaneitatea în genere a elementului daco-roman şi a celui ortodox în evoluţia procesului. […] Fazele evoluţiei istorice a poporului român s-au desfăşurat ca faze ale spiritualităţii sale în acelaşi timp, Ortodoxia fiind un permanent factor de echilibru şi continuitate, un factor de siguranţă, dar şi de superioară dezvoltare. Dubla influenţă, a creştinismului şi a romanităţii, a structurat evoluţia spiritualităţii româneşti, în substanţa căreia s-au păstrat ca elemente constitutive şi străvechi valori religioase daco-getice, exprimate prin credinţa în nemurirea sufletului şi prin concepţia despre comuniunea permanentă între umanitate şi divinitate."

Sintetizând cele expuse, putem conchide că, după retragerea aureliană (271–275 d.Hr.) şi după Edictul de la Milano al Sfântului Împărat Constantin cel Mare (februarie-martie 313 d.Hr.), care a oficializat creştinismul constituţional în Imperiul Roman de Răsărit şi a pus capăt „oricăror persecuţii contra creştinilor", acordându-le „toată libertatea de credinţă", societatea geto-daco-romană, în pofida transformărilor inevitabile motivate de invazia migratorilor şi a orientărilor justificate spre revelaţia Mântuitorului Iisus Hristos, propovăduită de Sfântul Apostol Andrei, şi-a păstrat cu sfinţenie concepţiile religioase vechi şi noi, chiar şi în condiţiile unei convieţuiri ostile. Pe bună dreptate, mulţi cercetători teologi se declară în favoarea continuităţii şi existenţei în spaţiul în care trăiau comunităţile nord-tracice, denumite convenţional şi geto-dacice, a elementelor ritualurilor moştenite încă din epoca fierului (*Hallstatt*), datată cu aproximaţie în jurul anului 1150 î.Hr., postulând/anticipând apariţia creştinismului cu mult înainte de descinderea în sudul Dunării a romanilor, geto-dacii având în fiinţa şi credinţa lor anterioară o „pregătire" (*praeparatio evangelica*). Avem mărturii care susţin cele afirmate. Specialiştii în vieţile sfinţilor (aghiografii) confirmă, prin scrierile lor, că evanghelizarea, bazată pe geneza învăţăturilor originale ale lui Iisus lăsate omenirii în timpul întrupării Sale, îşi datorează rapida răspândire/evoluţie tocmai fondului spiritual autohton: monumente funerare (în situl de la Volovăţ, judeţul Suceava), artefacte (statuete, vase, articole de podoabă etc.) în toate cimitirele de incineraţie, la Căuaş (judeţul Satu Mare), Grăniceşti (judeţul Suceava), Teleac (judeţul Alba), Pocreaca (judeţul Iaşi), Insula Banului (judeţul Mehedinţi), Cozia (judeţul Vâlcea), Stoicani (judeţul Galaţi), Vânători, (judeţul Iaşi), Râmnicelu (judeţul Brăila), Gornea, Mehadia, Şopotul Vechi, Băile Herculane (judeţul Caraş-Severin). Exemplele ar putea continua.

Dar să revenim la tema noastră. Propovăduirea cuvântului lui Iisus a cunoscut o mai mare intensitate sub domnia lui Constantin cel Mare, la începutul secolului IV, fapt care a provocat o adevărată revoluţie în istoria creştinismului, care va deveni, după edictul din 313, de o influenţă covârşitoare nu numai la Constantinopol, ci şi în întregul Imperiu Roman. Într-o astfel de împrejurare, Roma rămăsese doar un simbol istoric, pe când Bizanţul, o nouă capitală (330 d.Hr.) a provinciilor din răsărit, pe care bizantinologul britanic Steven Runciman o descrie ca fiind „imperiul lui Dumnezeu pe pământ, o palidă imagine a împărăţiei lui Dumnezeu din Cer". Sub împăratul Constantin s-a creat şansa supravieţuirii antichităţii greco-romane, iar civilizaţia şi arta bizantină, dominate de elemente creştin-orientale, au cunoscut o înflorire spectaculoasă, care va marca definitiv cultura umanităţii. Împăraţii Bizanţului, renunţând la titlul de *pontifix maximus,* îşi vor asuma statutul de ierarhi laici ai Bisericii, căpătând astfel dreptul de a prezida sinoadele ecumenice ale creştinătăţii.

Scrierile patristice mărturisesc despre întemeierea şi organizarea bisericii străromâne, „în adevăr apostolică", şi care, în viziunea lui Nestor Vornicescu (*Primele scrieri patristice în literatura română, sec. IV–XVI,* Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 1992, p. 19), „mai ales cea din Dacia Pontică, a fost de la început într-o permanentă şi strânsă legătură cu învăţătura marilor Sfinţi Părinţi ai Bisericii, operele acestora fiind folosite în oficierea slujbelor bisericeşti, în cateheză, existând totodată şi preocuparea de a fi puse în circulaţie, a se răspândi şi a fi transmise posterităţii. […]

→

După fiecare consfătuire, întocmea o sinteză a problemelor ridicate de profesori, pe care o înainta Ministerului Educaţiei, dar la care n-a primit niciodată vreun răspuns. În acești ani, s-au iniţiat Concursul anual al rezolvitorilor de probleme din gazetă, Gala laureaţilor de la concursuri (sprijinul liceelor din Curtea de Argeş fiind valoros), iar numărul abonamentelor la *Gazeta Matematică* ajunsese la aproape 120.000. Sub egida gazetei s-au editat mai multe volume de îndrumare metodică a profesorilor, cum au fost *Matematica în liceu* (2 volume), *Matematica în gimnaziu, Laboratorul de Matematică* ş.a.

După 1995, când acad. Nicolae Teodorescu a rămas preşedinte de onoare, preşedinţia executivă a fost preluată de către acad. Petru Mocanu, de la Universitatea din Cluj, şi apoi de profesorul universitar Dorin Popescu, de la Facultatea de Matematică din Bucureşti. Din 2008, activitatea Societăţii de Ştiinţe Matematice şi implicit a *Gazetei Matematice* este condusă, în calitate de preşedinte, de profesorul universitar Radu Gologan, fost olimpic internaţional, cu performanţe notabile pe perioada şcolarităţii. În această vreme, s-au continuat unele activităţi tradiţionale ale membrilor societăţii, conferinţele naţionale de comunicări ştiinţifice, cursurile de perfecţionare cu profesorii, s-a dat o mare atenţie pregătirii lotului care participă la Olimpiada Internaţională de Matematică. Păcat că cei mai mulţi dintre medaliaţi nu rămân în ţară. La peste 60 de mari universităţi de pe glob predau matematica peste 260 de profesori români. Dintre cei cu trei medalii de aur la Olimpiada Internaţională de Matematică, niciunul nu este în ţară, iar dintre cei 16 cu două medalii de aur, doar 3 lucrează în ţară, Nicuşor Dan, Geffry Barad şi Ovidiu Suciu, după datele din cartea *Şcoala românească de matematică de-a lungul timpului,* de Florin Diac, Mircea Trifu şi Costel Chiteş. Nicuşor Dan s-a implicat acum şi în viaţa publică. Va reuşi oare performanţa din matematică?

Henry Kissinger a avut dreptate când a întrebat: *Ce curge în apa voastră, de ştiţi aşa bine matematică?* O fi curgând ceva, dar sigur curge şi multă muncă şi multe sacrificii.

Istoria de lângă noi

Numai cunoscând îndeaproape unele scrieri patristice, sfântul episcop Teotim I al Tomisului putea spune la un sinod local din Constantinopol (403 d.Hr.): «Eu nu vreau să necinstesc memoria unui om (Origen), care de mult timp a murit în sfinţenie şi nu-mi pot îngădui îndrăzneala să condamn nişte opere pe care nu le-au osândit înaintaşii noştri.» De altfel, justifica pe bună dreptate Sfântul Teotim I (pe care îl vom mai aduce în discuţie), în scrierile lui Origen nu se află nicio învăţătură greşită şi exemplifica aducând una dintre cărţile acestuia, arătând că Origen urmează consecvent învăţăturile Bisericii." Filosoful şi exploratorul străromân din Scythia Minor, Aethicus Histricus (n. aprox. 421, Histria – aprox. 500 d.Hr.), autor al unei *Cosmografii* şi al unui *alfabet propriu* (de fapt, alfabetul conţinea elemente din cultura geto-dacă şi a devenit utilizabil în perioada romanizării Daciei), a fost cel care, prin vasta sa cultură, a contribuit la accelerarea procesului romanizării şi consolidarea unităţii Europei spirituale. De menţionat, *Cosmografia* este un jurnal pe care învăţatul îl scrie în timpul unei călătorii în jurul lumii în primul alfabet străvechi dacic, alcătuit din 23 de litere, creat de el. Din unele surse aflăm că alfabetul dacic era folosit doar în şcolile Zalmoxismului (din Pulpudava, Histria ş.a.), de el slujindu-se doar Cavalerii Zalmoxismului. Există indicii că Aethicus Histricus (cunoscut şi sub numele de Donares şi Ister) a îndeplinit, pe lângă cea de direct al şcolii zalmoxiene, şi funcţia religioasă de *arhiepiscop-zalmoxian* a cărui jurisdicţie acoperea jumătatea de nord a Dunogeţiei (Dobrogei), adică a provinciei imperial-romane Scithya Minor. Un document de epocă certifică faptul că acesta deţinea tradiţionalele funcţii cogaionic-sarmizegetusane (în regiunea/eparhia sa), de strateg, de „comandant în rezervă" al garnizoanei Cavalerilor Zalmoxieni, ori de „mare medic": *„Aethicus/Ethicus Donares/Ister] …Histriae/Istriae regione sophista…"* (vezi *AethK*, 93, 88).

El a plecat, însoţit de discipolii săi – 101 cavaleri zalmoxieni – între anii 461–465 d.Hr., într-o expediţie în jurul lumii şi a notat tot ce a văzut şi întâlnit în *Cosmografia,* scopul său final fiind acela de a cerceta „neamurile care se găseau în afara sferei de cultură greco-romană, neamuri care nu erau menţionate nici de scrierile care alcătuiau Vechiul Testament". Iată cum îşi justifică el decizia de a pleca în expediţie: „După ocolul mării şi după ce am văzut (cercetat) întreaga lume, am lăsat la o parte pe cele care au fost mai întâi, pe care alţii nu le-au cunoscut şi, prin mine însumi, cu o uriaşă şi preaistovitoare cercetare, purtat-am de grijă şi celor trecute cu vederea, şi orânduit-am şi pe cele descoperite". Cărturarul Nestor Vornicescu, în *Studii de teologie istorică* (pp. 72-73) descrie drumurile pe care a umblat în periplul său acest neobosit şi tenace *nobile prosapia parentum:* „Timp de peste cinci ani, Aethicus Histricus a stat în părţile Greciei, la Atena şi în alte cetăţi din Grecia continentală şi din insulele greceşti şi a purtat discuţii cu filosofii timpului. Acelaşi lucru l-a făcut şi în Spania, timp de un an. A călătorit apoi spre nord, în ţinuturi pe care la acea dată nu le străbătuseră nici geografii greci şi romani. A cunoscut neamurile germanice continentale, ca şi pe cele din insulele şi peninsulele din Marea Nordului şi din Marea Baltică. A călătorit în Danemarca, Finlanda, Norvegia, Suedia şi, probabil, în Groenlanda. În călătoriile sale în răsărit şi sud a cunoscut Armenia, unde a stat timp de un an, a călătorit la Porţile Caspice – Alania şi Marea Caspică –, iar spre nord până la «Marea Îngheţată». A cunoscut ţinutul Mesopotamiei, Mongolia, India, izvoarele Gangelului din Himalaia, călătorind pe Gange cu o navă proprie, continuând apoi călătoria pe apă până în Ceylon. Întoarcerea spre casă a făcut-o prin Babilonia, Arabia, Canaan, Egipt şi Libia."

Ne-am oprit asupra *Cosmografiei/Catalogul lămuritor al ocolului lumii* al învăţatului pelasgo-dac Aethicus Histricus pentru a reliefa „amănuntul" că a fost scris în limba maternă a strămoşilor noştri, deci cu litere ale controversatului alfabet dacic, unul dintre alfabetele sacre ale vremii: ebraic, grec, latin şi vechi-germanic. Desigur, pentru a ajunge la o asemenea performanţă, cultura geto-daco-romană a trebuit să se sincronizeze la civilizaţiile lumii, dovadă numărul mare de învăţaţi proveniţi din Imperiul Roman care s-au dedicat învăţăturii creştine, scrierile lor influenţând literatura, istoria, geografia şi alte domenii definitorii ale culturii universale. Şi am mai intenţionat să demonstrăm, comentându-l în studiul nostru pe Aethicus Histricus, faptul că a existat alfabetul geto-dacilor, între cele 23 de litere ale sale fiind cuprinse şi cele şapte litere preluate din sistemul vocalic al limbii pelasgo-dace/valahe: a, ă, e, i, î, â şi o.

Petre P. Panaitescu în *Istoria românilor* (Chişinău Logos, 1991) se alătură parţial istoricilor care resping existenţa limbii dacice. În prima fază, el admite că limba română de azi „s-a constituit din limba latină vorbită de colonişti şi de tracii romanizaţi şi nu din amestecul limbii latine cu limba tracică sau dacă, care n-au intrat aproape deloc în alcătuirea limbii române", urmând să accepte, totuşi, că „limba latină vorbită de populaţia de la Dunărea de jos era limba poporului, numită şi latina vulgară, întrucâtva deosebită de cea clasică, limba literară a scriitorilor romani". Limba latină vulgară, introduce concluzia în dizertaţia sa istoricul, „nu era aceeaşi pe toată întinderea Imperiului Roman, ci, din cauza marii întinderi a acestui imperiu, era despărţită în dialecte, care au dat naştere mai târziu limbilor romanice (franceza, italiana, spaniola, portugheza, româna); limba română s-a născut aşadar din dialectul limbii latine vulgare vorbit pe ambele maluri ale Dunării de jos".

Istoriografia ortodoxă consemnează multiplele aspecte ale evoluţiei scrisului românesc datorată, în genere, încă din epoca apostolică, etimologiei limbii latine vorbite intens de misionarii veniţi în provinciile daco-romane să propage *Sfintele Evanghelii* pentru a-i creştina şi a-i converti pe autohtoni la noua religie.

Semnificativ este că în procesul de creştinare a populaţiei autohtone daco-romane au fost antrenate şi anumite spirite luminate, cu apartenenţă etnică daco-română, care studiau valoroasa literatură biblică, liturgică şi patristică. Ei au devenit învăţători ai credincioşilor şi, prin har şi puterea cuvântului, i-au protejat contra ereziilor. Se probează astfel adevărul că, într-adevăr, creştinismul a fost „un factor activ şi eficace de conservare a etnosului străromânesc şi apoi românesc, un element fundamental în structura culturii şi a limbii române de mai târziu, în cristalizarea conştiinţei de neam şi, la timpul cuvenit, a conştiinţei naţionale" (Nestor Vornicescu, *op. cit,* p. 15). Unul dintre aceşti părinţi ai neamului, care a urmat voia şi poruncile lui Dumnezeu, a fost preotul daco-roman Montanus (născut în cetatea Singidunum, azi Belgrad, Serbia). În timpul prigoanei împotriva creştinilor, el, împreună cu soţia sa, Maxima, s-au retras în cetatea Sirmium (azi Mitroviţa) din Pannonia Inferioară, unde îşi avea reşedinţa „tiranul împărat Diocleţian" (284–305 d.Hr.), în speranţa că va scăpa cu viaţă şi îşi va continua lucrarea misionară. A fost prins şi adus în faţa guvernatorului provinciei, Probus, şi i se va cere să renunţe definitiv la cuvântul Domnului. Martirul va răspunde încrâncenat: „Eu am primit învăţătura să îndur mai bine chinurile decât, lepădându-mă de Dumnezeu, să aduc jertfă demonilor". În timp ce era supus la chinuri, el îşi va înfrunta călăii cu aceste cuvinte: „Mă aduc jertfă prin chinurile acestea Dumnezeului meu, căruia i-am jertfit". În timp ce era dus spre râul Sava, unde urma să fie înecat, la 26 martie 304, Montanus s-a rugat: „Doamne Iisuse Hristoase, care ai pătimit pentru mântuirea lumii, primeşte sufletele robilor Tăi, Montanus şi Maxima, care pătimesc pentru numele Tău".

Un alt argument, cu profunde implicaţii, considerăm, în istoria bisericească, este susţinerea ideii că scrierile unor „cugetători de Dumnezeu" au însemnat „hrană duhovnicească", contribuind în mod direct la formarea conştiinţei ortodoxe. Sfântul Niceta de Remesiana (n. cca. 335 d.Hr. – d. 414 d.Hr.), episcop de origine daco-română al cetăţii Remesiana din provincia romană Dacia Mediterranea (astăzi, oraşul sârbesc Bela Palanka), sfânt în Biserica Catolică şi Biserica Ortodoxă, se numără printre „slujitorii lui Hristos" (Sf. Paulin de Nola, n. 353 d.Hr. – d. 431 d.Hr.) care a fost interesat de creştinarea „pe căile ostaşilor şi ale misionarilor", de destinul duhovnicesc al creştinilor din teritoriile Daciilor aureliene, Dacia Mediteranea şi Dacia Ripensis, ale sudului şi nordului Dunării. Între anii 389 şi 402, Sf. Niceta întreprinde două călătorii, una la Roma, unde s-a rugat la mormintele apostolilor Petru şi Pavel, cealaltă la Nola, scopul celei din urmă fiind acela de a se închina moaştelor Sfântului Felix aflate în bazilica ridicată de Paulin. *Scrie Libelli instructionis/Cărţile de învăţături, De vigiliis servorum Dei/Despre privegherea robilor lui Dumnezeu, Psalmodiae bono/Despre foloasele cântării de Psalmi, De diversis appellationibus/Despre diferitele numiri, Te Deum laudamus/Pe Tine, Dumnezeule, Te lăudăm.*

(Va urma)

Poezie fără frontiere

Traduceri de Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG şi Germain DROOGENBROODT

Pământ

Emad Fuad (Egipt)

Mamă fecioară
cu faţa cernită
crestată de ale mormintelor răni
pentru ai noştri, cei dragi,
plămădiţi din ţărână.
şase stânjeni de glie
sunt deajuns pentru a-i da înapoi
cele pe care propriei familii
le dăduse în grijă
strat peste strat
din acelaşi pământ.

Etern

Sepideh Zamani (Iran)

Îl visez uneori pe tata,
vorbindu-mi pentru ultima dată.
„Te-aşteptam", mi-a zis,
Ce mult m-am bucurat
că l-am sunat la timp.
Acel scurt rămas-bun
ne-a fost îndeajuns,
în el a încăput o veşnicie:
eternă ca olanele umezite
de ploaia care cade în Shahi,*
eternă ca ţăranii care ară
pământul fraged, semănând
în glia sfărâmată
noi primăveri.

***Shahi: oraş din Provincia Mazandaran, Iran**

Am şi eu o menire

Peter Snyders (Africa de Sud)

Atunci când voi, bogaţi şi pestilenţi,
veţi isprăvi să cheltuiţi averea,
coji de banane azvârlind
la groapa de gunoi,
tichete de voiaj
se vor roti prin aer drept confetti,
veţi fi sorbit până la fund
licori şi vinuri fine,
doze şi sticle abandonând
pe străzi înghesuite,
oase de peşte, fructe putrezite,
hârtii mototolite
prin colţuri vor zăcea grămadă,
îmi va veni şi mie rândul
să primenesc această lume:
sunt aşadar ursit şi eu
să am un rost ales.

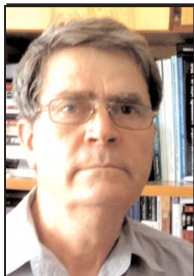
Pace lăuntrică

S.L. Peeran (India)

Sunt aspre chinurile îndurate
de sufletul şi trupul vătămat
în agonia şi tumultul vieţii
pe drumul către Adevăr,
la ceas de mare încercare
prin suferinţe şi dureri.
Atunci când însă aflăm Adevărul
dăm peste un izvor curat
cu apă limpede şi lină
ce potoleşte setea
şi ne îngăduie momente
de fericire şi elan, Nemărginit –
har, acea pace interioară
ce luminează sufletul cernit.

Centenarul Marii Uniri

Regina Maria şi rolul său în făurirea României Mari (I)

Ilie POPA

Realizarea Marii Uniri şi a Statului Naţional Unitar Român, la sfârşitul anului 1918, a fost rezultatul incontestabil al vitejiei ostaşilor noştri în Primul Război Mondial, la care s-a adăugat marea stăruinţă a întregului popor, a clasei politice şi, nu în ultimul rând, a Regelui Ferdinand şi a Reginei Maria.

După doi ani de neutralitate, perioadă în care clasa politică, Regele şi Regina României au avut o intensă activitate diplomatică la nivel european, România intră în Primul Război Mondial de partea Antantei, cu certitudinea că venise timpul ca ţara să lupte pentru îndeplinirea idealului naţional, realizarea României Mari. Şi astfel, în august 1916, Regele Ferdinand convoacă la Cotroceni Consiliul de Coroană prin care se stabileşte ca România să declare război Austro-Ungariei.

Românii mei… Viitorul este al tău, poporul meu, al tău, dacă vei fi destul de tare ca să-l stăpâneşti, al tău, dacă vei fi vrednic şi nu vei lăsa să treacă clipa cea mare. (Maria, Regina României, _Gânduri şi icoane_, Iaşi, 1919, p. 194)

În rândurile care urmează încercăm să evocăm pe scurt personalitatea Reginei Maria a României şi rolul său determinant în realizarea Marii Uniri.

Avea numele de Maria Alexandra Victoria, era Prinţesă de Edinburgh, nepoată a Reginei Victoria a Angliei şi a Ţarului Alexandru al II-lea al Rusiei, mama sa, Maria Alexandrovna, fiind fiica ţarului. S-a născut la 29 octombrie 1875, în Anglia, iar copilăria şi adolescenţa şi le-a petrecut la Eastwell Park, reşedinţa familiei din comitatul Kent.

În anul 1888 a avut o primă idilă cu prinţul George, vărul său, viitorul rege George al V-lea. Părinţii prinţului George, prinţul însuşi şi prinţesa de Wales, încurajaţi de regina Victoria, au făcut o cerere formală în căsătorie în numele său, părinţilor Mariei, dar ducesa de Edinburgh, mama sa, a respins-o imediat, justificând prin faptul că Maria tocmai fusese confirmată în ritul luteran german şi nu i se putea permite să intre în Biserica Anglicană. (Jesus Ibarra, *Maria, Queen of Romania (1875-1938)*, p. 2) În realitate, ducesa Maria Alexandrovna, fiind crescută în credinţa ortodoxă, pe care şi-a păstrat-o şi după mariajul cu ducele de Edinburgh, nu şi-a dorit o căsătorie între veri primari, căsătorie interzisă de canoanele credinţei ortodoxe. Iată cum aminteşte regina acest episod: „Începând de la vârsta de treisprezece ani, întotdeauna vreun bărbat sau băiat era îndrăgostit de mine! Primul meu adorator a fost George, vărul meu, acum rege al Angliei.” (Marie, Queen of Romania, *The Story of My Life,* vol. 1, Cassel, London, 1936, pp. 50, 51)

După aproape 5 ani, la 10 ianuarie 1893, la Sigmaringen în Germania, a fost celebrată căsătoria Alteţei Sale Regale Marie de Edinburgh (17 ani) cu Alteţa Sa Regală Ferdinand (28 ani), Prinţul de Coroană al României. Celebrarea s-a desfăşurat în trei ceremonii de căsătorie: civilă, catolică (religia lui Ferdinand) şi protestantă (religia Mariei).

Este de remarcat faptul că această căsătorie s-a făcut cu oarecari dificultăţi, având în vedere trăsăturile lor diferite de caracter, o influenţă majoră în realizarea căsătoriei având-o mama Mariei, probabil din unele raţiuni politice, în sensul atenuării viitoare a tensiunilor dintre Rusia, ţara ei maternă, şi România, pe tema Basarabiei. (Diana Fotescu, *The Marriage of Princess Marie of Edinburgh and Ferdinand Crown Prince of Romania,* în *Royalty Digest. A Journal of Record,* vol. X, nr. 11, mai 2001, p. 334)

La sosirea în ţară (1893), tânărul cuplu princiar a avut parte de o primire foarte călduroasă din partea poporului român, iar la Predeal a avut loc o lungă serie de ceremonii şi recepţii oficiale. În acelaşi an, prinţesa înfiinţează Societatea „Domniţa Maria“ pentru cultivarea artei populare româneşti.

Cuplul princiar, apoi regal, Ferdinand (catolic) şi Maria (protestantă) au avut 6 copii, toţi ortodocşi: principele Carol, născut la castelul Peleş în 1893 (viitorul rege Carol al II-lea), principesa Elisabeta (1894), principesa Maria (1900), principele Nicolae (1903), principesa Ileana (1909) şi principele Mircea (1913), mort la o vârstă fragedă.

Regina Maria a acordat o atenţie specială creşterii şi educaţiei copiilor: „Copiii mei erau punctul central al vieţii mele. Femeile din rasa mea sunt mame pătimaşe şi nu ne putem închipui lumea fără copii. Toată munca, toată străduinţa şi năzuinţa noastră n-au alt ţel decât de a-i modela potrivit idealului nostru, de a-i face fericiţi şi de a le pregăti un viitor frumos.” (Maria, Regina României, *Povestea vieţii mele,* vol. III, Editura Eminescu, Bucureşti, 1991, p. 310)

Observând că tânăra principesă Maria are un interes deosebit faţă de problemele ţării, Regele Carol I şi Principele moştenitor Ferdinand au numit-o pe Maria comandant onorific al Regimentului 4 Roşiori (cavalerie), poziţie în care Maria a purtat cu mândrie uniforma militară, implicându-se activ în toate acţiunile desfăşurate de Regimentul 4 Roşiori, denumit mai târziu Regimentul 4 Roşiori „Regina Maria".

Cuplul princiar Ferdinand şi Maria au devenit rege şi regină la 11 octombrie 1914, după moartea regelui Carol I în ziua precedentă. Au intrat direct într-o perioadă tumultuoasă, crucială, a istoriei României. Începuse deja Primul Război Mondial, iar familia regală şi întreaga societate românească erau puternic divizate în tabere care susţineau, fie neutralitatea, fie intrarea imediată în război de partea uneia sau celeilalte alianţe aflate în conflict.

Noul cuplu regal este primit în Parlamentul României cu o deosebită căldură şi speranţă, aclamaţiile fiind puternice şi îndelungi: „Ovaţiile adresate noii Regine în Parlament erau sincere. Publicul era conştient că loialitatea fermă a Mariei faţă de cauza Aliaţilor a fost cea care îl sprijinise şi va continua să-l sprijine pe soţul ei de origine germană. «Ca Principesă Moştenitoare, fusese populară; ca Regină era şi mai iubită», spunea Prinţesa Callimachi.” (Hannah Pakula, *Ultima romantică. Viaţa reginei Maria a României,* vol. II, Editura Lider, Bucureşti, 2003, p. 223)

Regina Maria a dat dovadă de o extraordinară responsabilitate faţă de menirea sa de conducător al naţiunii române, pe care şi-a îndeplinit-o la un nivel exemplar. În scurt timp a ajuns să cunoască poporul român, cultura şi obiceiurile sale, ţăranul român şi, mai presus de toate, aspiraţiile poporului, care au devenit şi ale ei. Elegantă, inteligentă, sentimentală, cu simţul umorului, Regina se îmbrăca în costum popular, cutreiera prin ţară, vorbea cu ţăranii şi era atât de iubită încât portretul său stătea adesea alături de icoane.

Regina Maria s-a implicat activ în viaţa politică, chiar de la început. A avut întâlniri cu miniştri şi diplomaţi români şi străini, susţinându-şi cu ardoare punctele de vedere.

Regina Maria şi Primul Război Mondial

În ciuda accentuatelor presiuni financiare şi morale atât din partea Antantei, cât şi a Puterilor Centrale, România şi-a păstrat statutul neutralităţii în decursul primilor doi ani ai războiului, regina având un rol substanţial în acest sens. Ţara nu era suficient pregătită pentru intrarea în război. Iată ce spunea Regina Maria despre comportarea cuplului regal în aceste împrejurări: „Ferdinand este înainte de toate Regele României şi un excelent patriot... Nando poate că nu este foarte energic, dar are o ciudat de puternică doză de rezistenţă şi cu cât este mai constrâns şi ameninţat, cu atât mai puţin se va pune în mişcare; el nu este ceea ce poate fi numit un om de acţiune, dar nu poate fi intimidat, în plus, eu sunt acolo ca să-l ajut să se lupte şi pot să spun că sunt un bun câine de pază!”

De fapt, clasa politică şi culturală românească, casa regală, pe tot parcursul perioadei de neutralitate au urmărit realizarea obiectivelor naţionale de unire a provinciilor româneşti aflate sub stăpânire austro-ungară cu Regatul României, prin apropierea şi intrarea ţării în război de partea puterilor Antantei. În plus, datorită descendenţei sale anglo-ruse, Regina Maria era percepută în ţările Antantei ca fiind unul dintre principalii factori de influenţă în favoarea cauzei Antantei în România. (*And an Ally to Be? The Queen of Roumania,* în *The Illustrated War News,* 3 February 1915, şi *Roumania Joins the Entente Powers*, în *The Illustrated War News,* 6 September 1916) Iată ce spunea ministrul Franţei la Bucureşti, contele Saint-Aulaire: „Regina Maria este de două ori aliata noastră, odată prin naştere, iar a doua oară prin inima ei.” (Saint Aullaire Auguste Felix Charles de Beaupoil, *Confession d'un vieux diplomate,* Flammarion, Paris, 1953, p. 322)

Strânsele legături ale Mariei cu cele două case regale, rusă şi britanică, au fost folosite de Regele Ferdinand şi prim-ministrul Ionel Brătianu, regina fiind de fapt un important ambasador al acestora, trimiţând serii de lungi scrisori neoficiale Regelui George al V-lea şi Ţarului Nicolae al II-lea, în care se prezenta detaliat dorinţa României de realizare a unui stat naţional unitar, argumentând şi temeiurile care stau la baza acestei dorinţe. Iată ce scrie Regina Maria în memorii: „Împăratul Rusiei şi Regele Angliei fiind amândoi verii mei primari, era uşor pentru mine să am legături neoficiale cu ei şi desigur că eram gata să-mi servesc ţara pe orice cale. Având în vedere că atât Regele, cât şi primul său ministru aveau deplină încredere în mine, eram mai iniţiată în problemele şi secretele de stat decât se obişnuieşte în ce priveşte reginele.” (Diana Mandache, *Regina Maria a României. Capitole târzii din viaţa mea. Memorii redescoperite,* Editura ALLFA, Bucureşti, 2011, p. XXV)

O bogată activitate diplomatică a avut loc şi cu Regele Italiei, Vittorio Emanuele al III-lea. Această activitate este menţionată în însemnările autobiografice (în manuscris) ale Elenei (Helène) Perticari, scrise în limba franceză şi parţial în limba engleză, intitulate *Amintiri din copilărie* şi *Povestea vieţii mele*, manuscrise aflate la Biblioteca Academiei Române. Elena Perticari, o vreme domnişoară de onoare a Reginei Elisabeta, aflată tot timpul în cercul de relaţii mondene ale principesei şi apoi Reginei Maria, a fost soţia lui Jean Perticari, general din corpul militar al gărzii palatului Regelui Carol I şi apoi al Regelui Ferdinand. Elena era fiica generalului medic Carol Davilla, sora mai mică a dramaturgului Alexandru Davilla şi nepoata cărturarului Dinicu Golescu. (Marius Ionel, *Argeşeanca Elena Perticari Davila, educatoarea lui Carol al II-lea, Jurnalul de Argeş,* Joi, 16 Februarie 2012)

(În imagini, Principesa Maria şi Principele Ferdinand în anul căsătoriei, 1893. https://ro.wikipedia.org/wiki/Regina_Maria_a_Romaniei)

→

La Budapesta, în 1919

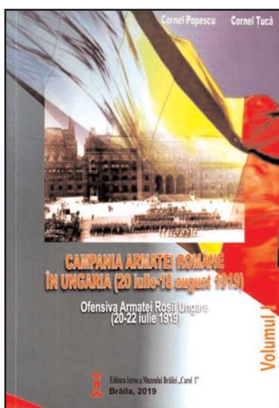
Silviu MILOIU

Lucrarea *Campania Armatei Române în Ungaria (20 iulie – 18 august 1919),* apărută în 2019 la Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I", este dedicată de autori – dr. Cornel Popescu şi dr. Cornel Ţucă – marcării trecerii unui secol de la declanşarea ofensivei Armatei Roşii Ungare contra României şi contraofensivei lansate, drept răspuns, de unităţile militare române din compunerea Comandamentului Trupelor din Transilvania, finalizată prin ocuparea Budapestei şi înlăturarea guvernului bolşevic condus *de facto* de Bela Kun. Aceasta reprezintă, fără îndoială, una dintre etapele cele mai complexe şi mai dramatice din istoria relaţiilor româno-ungare, dar totodată şi un moment semnificativ al istoriei europene, caracterizat de extinderea la scară continentală a curentului radical comunist inspirat şi adeseori alimentat de către Rusia sovietică a lui Lenin, Troţki, Zinoviev şi Stalin. Caruselul conflictelor militare aflate în derulare în vastul spaţiu rusesc şi ostilitatea politică şi militară a Ungariei bolşevice conduse de Bela Kun au reamintit, în felul acesta, liderilor Antantei şi celor de la Bucureşti de pericolele care continuau să ameninţe stabilitatea continentală în siajul Marelui Război.

În acest context european general încă nestabilizat, situaţia politică şi militară a nou createi Românii întregite era încă extrem de fragilă. Pentru România, anul 1919 a fost marcat, pe lângă o serie de evenimente politice interne şi externe de anvergură, şi de aprige – din păcate – confruntări militare înregistrate aproape pe întreaga lungime a frontierelor sale. Din această cauză, anul 1919 ar trebui să fie o temă constantă de meditaţie pentru istoricii contemporaneişti chemaţi să analizeze, în ţesătura lor politică şi militară, totalitatea evenimentelor desfăşurate şi, în mod deosebit, multitudinea conexiunilor generate de acestea.

În acest sens, în strânsă corelare cu anul 1919, lucrarea de faţă are meritul de a pune la dispoziţia istoriografiei de profil o cantitate densă de informaţii militare operaţionale, în detrimentul celor de ordin politic discutate în alte volume. Prezenta lucrare o putem caracteriza ca fiind rezultatul tenacei activităţi de investigare arhivistică întreprinsă de-a lungul anilor de cei doi autori. Aceştia au reuşit astfel să identifice şi să încredinţeze tiparului o valoroasă lucrare de istorie militară menită a completa, prin importanţa şi mai ales varietatea surselor documentare citate, bibliografia dedicată confruntării militare din vara anului 1919 dintre Armata Română şi Armata Roşie Ungară.

De la bun început, trebuie evidenţiat faptul că volumul asigură o pertinentă şi obiectivă – pe cât posibil – prezentare de detaliu, cronologică, a planificării şi derulării operaţiunilor defensive şi ofensive duse de unităţile militare din subordinea Comandamentului Trupelor din Transilvania, sub permanenta conducere a Marelui Cartier General Român, în confruntarea lor, *dintre 20 iulie şi 18 august 1919,* cu cele ale Armatei Roşii Ungare. Concomitent, acesta face o pertinentă analiză critică a realităţilor politice şi militare, internaţionale şi interne, care şi-au pus amprenta, într-o mai mare sau mai mică măsură, atât asupra planificării iniţiale, cât şi a executării concrete, pe frontul de luptă, a tuturor operaţiunilor Armatei Române.

De asemenea, lucrarea de faţă prezintă pentru istorici un interes deosebit, determinat de numărul impresionant de surse documentare citate în cadrul aparatului critic. Dacă ţinem cont şi de faptul că unele dintre respectivele surse au dispărut, din varii motive, consemnările respective rămân o unică atestare a existenţei lor. În plus, în strânsă legătură cu acest aspect, trebuie evidenţiată modalitatea specifică în care au fost consemnate în lucrare respectivele surse documentare. Acestea, în totalitatea lor, pe lângă consemnările obligatoriu necesare (denumirea arhivei deţinătoare şi a fondului de arhivă în cauză, numărul curent sub care a fost inventariat dosarul şi numărul filei/paginii în care se regăseşte îndosariat documentul citat drept argument justificativ), mai cuprind înscrise suplimentar şi numărul de ordine şi data emiterii acestuia, precum şi denumirea emitentului (expeditorului) şi a destinatarului. În fapt, ultimele elemente consemnate, care însoţesc aproape fiecare dintre sursele citate la aparatul critic, reprezintă mărturii documentare extrem de preţioase, de mare valoare informaţională, pentru istoria noastră militară.

Prezenta lucrare propusă spre lectură publicului pasionat de istorie şi specialiştilor nu reprezintă o premieră pentru cei doi autori, ci rodul atât al unei consecvente şi metodice activităţi de accesare obsesivă a noi şi noi surse arhivistice din gestiunea Arhivelor Militare din Bucureşti sau Piteşti, cât şi al efortului dedicat în mod exclusiv prelucrării editoriale şi tipăririi unor lucrări noi, având drept unic scop valorificarea ştiinţifică a informaţiilor documentare de profil identificate.

Pentru a veni în sprijinul celor afirmate, consider edificatoare citarea titlurilor ultimelor lucrări, din acest domeniu, publicate de dr. Cornel Popescu şi dr. Cornel Ţucă:

– *Grupul operativ de acoperire Rucăr-Bran,* Bucureşti, Editura Militară, 2016 (volum nominalizat în anul 2017 pentru acordarea Premiului „Locotenent-colonel Mircea Tomescu" de Revista *Gândirea militară românească*, pentru anul 2016);

– *Armata 2 română. Mărăşti: iulie 1917* [Volumul I: *Mărturii documentare* şi Volumul II: *Documente anexe*], Bucureşti, Editura Militară, 2017;

– *Divizia 3 Infanterie („Divizia Stâncă"), 1916-1918* [Volumul I: *Rezumatul istoricului Campaniei: 1 august 1916-1 iulie 1918* şi Volumul II: *Documente anexe*], Târgovişte, Editura Bibliotheca, 2019.

Ca urmare, prezenta lucrare este cea de-a patra semnată de cei doi autori, ea fiind rezultatul „săpăturilor arhivistice" comune efectuate constant în fondurile militare de arhivă. La rândul ei, lucrarea pe care o discutăm este şi ea structurată pe două volume:

– Volumul I: *Ofensiva Armatei Roşii Ungare (20–22 iulie 1919);*

– Volumul II; *Contraofensiva Armatei Române: planificare şi desfăşurare (23 iulie – 18 august 1919).*

Pregătirea editării acestor două volume nu s-a rezumat la o reproducere întocmai a textului iniţial identificat în sursa documentară accesată şi selectată în acest scop, de altfel, pe larg citată şi prezentată ca atare în Prefaţa lucrării. Complexa activitate preliminară desfăşurată de cei doi autori în vederea pregătirii tipăririi celor două volume ale lucrării a avut menirea de a-i asigura acesteia o valoare istoriografică aparte, datorată şi respectării rigorilor actuale de profil.

Cele două volume ale lucrării *Campania Armatei Române în Ungaria (20 iulie – 18 august 1919),* constituie, în mod cert, un aport important, de loc de neglijat, adus de cei doi autori în vederea completării istoriografiei militare române dedicate luptelor din lunile iulie-august 1919 dintre Armata Română şi Armata Roşie Ungară.

(Nota red.: Cu foarte mici modificări, textul reprezintă Cuvântul înainte al lucrării.)

Conform însemnărilor Elenei (Lavinia Năstase, *Află cine este argeşeanul care l-a întâlnit pe Regele Italiei,* Revista *Agressive,* accesată în 8 mai 2017), generalul Perticari primeşte în 13 noiembrie 1913 de la Regele Ferdinand misiunea a merge la Regele Italiei, Vittorio Emanuele al III-lea, cu o scrisoare din partea sa, iar Regina Maria îi dă şi ea o scrisoare către soţia regelui italian, însoţită de cuvintele: „Regele (Ferdinand, n.n.) este foarte singur, puţin încrezător, neavând încredere în nimeni şi atunci m-am gândit că ar fi bine ca el să se sprijine pe Regele Italiei pe care-l iubeşte şi care îl iubeşte la rându-i". Regina Maria îi sugerează generalului Perticari să-i ţină un discurs de genul: Italia şi România au un duşman comun, Austro-Ungaria, nu şi Germania. Italia îi declarase război doar Austro-Ungariei, nu şi Germaniei (la fel va face şi România în 1916). Cele două ţări aveau interese asemănătoare. Şi atunci să-l întrebe pe Regele Italiei când crede el că ar fi mai bine pentru România să fie alături de Italia în război.

Generalul Perticari se întâlneşte cu Regele Italiei, care îi spune că ruşii vor trece la ofensivă în primăvară. „Şi aceasta va fi ultima ocazie pentru România, căci, credeţi-mă, nu puteţi rămâne neutri... Eu v-am spus şi altădată, România are un mare rol de îndeplinit, ea trebuie să devină o mare ţară şi va fi. Trebuie doar să se decidă să meargă cu noi. În tot cazul, când aceasta se va întâmpla, contaţi pe mine, eu nu voi înceta să vă susţin chiar şi dacă veţi face greşeli."

În cursul conversaţiilor, regele italian îi spune că Antanta (se referea la Rusia) are oameni. „Germania nu are oameni. Ea mai poate ţine un an sau doi, dar după? E matematic, victoria e de partea noastră şi, credeţi-mă, România trebuie să intre în campanie la primăvară. Aşteptaţi, eu nu vreau să vă influenţez, mergeţi cu noi sau împotriva noastră, dar mergeţi. Veţi fi discreditaţi în Europa dacă rămâneţi mereu neutri şi nu veţi obţine nimic. Intraţi, şi Carol (viitorul Carol al II-lea, n.n.) va avea un mare şi puternic regat."

După o activitate intensă cu serii lungi şi dificile de negocieri cu reprezentanţii Antantei, activitate finalizată prin încheierea unui tratat politic şi a unei convenţii militare, România intră în Primul Război Mondial la 14 septembrie 1916, declarând război Imperiului Austro-Ungar. (Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, Keith Hitchins, Şerban Papacostea, Pompiliu Teodor, *Istoria României,* Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1998, p. 416)

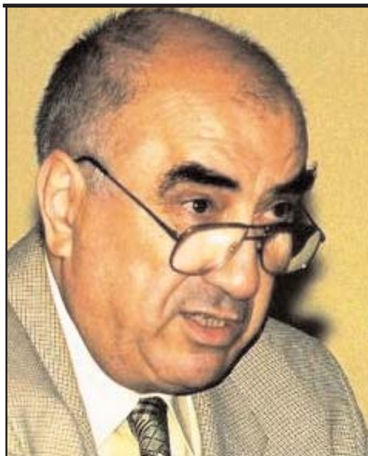
De altfel, „Regina Maria a îmbrăţişat cauza războiului precum alţii o religie", spunea Saint Aullaire (*Op. cit*., p. 339), ministrul Franţei la Bucureşti.

Chiar de la începutul războiului, ea a îmbrăcat uniforma Crucii Roşii şi s-a implicat în organizarea şi buna funcţionare a serviciului de ambulanţe destinate frontului. Vizita zilnic spitalele militare şi se ocupa personal de aplanarea fricţiunilor dintre diferitele organizaţii de Cruce Roşie care erau prezente în România, pe lângă cea naţională, cele din Franţa, din Marea Britanie şi din Rusia. (Guy Gauthier, *Missy regina României,* Editura Humanitas, Bucureşti, 2010, pp. 190-191)

Din cauza ocupaţiei germane care pusese stăpânire pe Capitală, la sfârşitul lunii noiembrie 1916, familia regală împreună cu conducerea politică a ţării este nevoită să plece în refugiu în Moldova, la Iaşi. Aici ea continuă cu tenacitate şi hotărâre activităţile de coordonare a serviciilor sanitare: coordonează colaborarea cu Crucea Roşie, organizează spitale de campanie şi se ocupă de strângerea de fonduri pentru serviciul de ambulanţă şi pentru medicamente. Astfel, ea ajunge să fie cunoscută drept „mama răniţilor" sau „Regina soldat". Aici, Regina Maria a început o adevărată luptă împotriva numeroaselor lipsuri şi a necruţătoarelor epidemii. Vizita spitalele de contagioşi, mergând de la un bolnav la altul, fără frică de primejdie, împărţind daruri la fiecare şi mângâind pe toţi. Fiind conştientă de menirea ei în acele împrejurări foarte grele pentru ţară, nu a ezitat să-şi pună viaţa în pericol, socotind că doar astfel poate fi un exemplu pentru poporul său. (Va urma)

Seniori ai culturii

Ion Coja

Ion Coja s-a născut la 22 octombrie 1942, la Constanţa, într-o familie de mocani ardeleni veniţi cu oile în Dobrogea la începutul secolului XX. Urmează şcoala primară şi Liceul „Mircea cel Bătrân” în oraşul natal, apoi Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti (absolvită în 1965). După absolvire este numit asistent, la recomandarea lui Alexandru Graur (mentor recunoscut al său, alături de Petre Ţuţea). Doctoratul în 1978, devine lector, apoi (după 1990) conferenţiar şi profesor.

Debutează editorial cu volumul de teatru *Jucătorul de table*, în 1971. Premiul Academiei Române, în 1979, pentru piesa *Credinţa.*

Alte cărţi publicate: *Carnaval la Constanţa* (1978), *Pagini pestriţe* (1986), *Transilvania. Invincibile argumentum* (1990), *Legionarii noştri* (1997), *Papa Ioan Paul al II-lea şi România* (1999), *Marele manipulator şi asasinarea lui Culianu, Ceauşescu, Iorga* (1999), *Salonul de reanimare* (2001), *Holocaust în România?* (2002), *Îndreptarea îndreptarului ortografic, ortoepic şi de punctuaţie* (2003), *UNU în limba română* (2009), *Şeitanii* (vol. I: *Vin americanii,* vol. II: *Paris by night,* vol. III: *Lepădarea de Satan;* 2015), *Preoţi cu crucea in fruntea Neamului* (2017), *Romeo şi Julieta la Auschwitz* (2019).

Are o bogată activitate publicistică.

După 1990 este activ implicat în polică, alături de Vatra Românească sau prin Liga pentru Combaterea Anti-Românismului pe care a înfiinţat-o în anul 2000; în perioada 1992-1996 a fost senator de Constanţa, din partea Partidului Democrat Agrar din România.

O carte ca o rugăciune

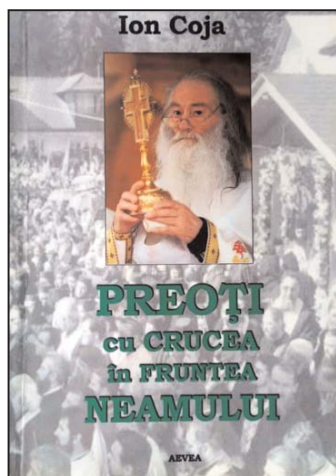
Ion ANDREIŢĂ

O carte-rugăciune şi, totodată, un dar constituie această apariţie editorială, *Preoţi cu crucea în fruntea neamului* (Editurile Aevea şi Semne, Bucureşti, 2017), semnată de scriitorul, universitarul şi imbatabilul militant pentru cauza românismului, Ion Coja. Idee expusă clar de însuşi autorul, în mărturisirea cu care se deschide volumul: „În Ajun de Crăciun, mă îndeamnă gândul cel bun, pe deplin mulţumit şi împăcat cu condiţia mea de român şi de creştin, să consemnez pentru aceeaşi bucurie şi a altora, câteva din reperele sufleteşti pe care le port cu mine de ani de zile sau mai de curând. Le aleg pe cele care probabil lipsesc din mintea şi sufletul celor care vor citi aceste rânduri şi le ofer ca pe un dar de Crăciun, care să le întărească încrederea în ei înşişi, ca români şi creştini.”

Citind cartea cu atenţie, pe îndelete, ai revelaţia unei rugăciuni; de fapt, un mănunchi de rugăciuni, spuse la anumite ceasuri ale zilei, din care răzbat dragostea, credinţa şi nădejdea românului în Cel de Sus pentru bunătatea cu care a fost sortit să existe pe acest pământ binecuvântat şi în această limbă în care poate vorbi direct cu Dumnezeu. Prinos rugăciunii, Ion Coja aduce sub ochii cititorului personalitatea unor mari anonimi care au slujit Cuvântul Domnului până la sacrificiu: preoţi – şi nu numai.

Iată tulburătoarea faptă a unui asemenea *anonim,* descoperită de Ion Coja într-o cărticică, *Cotul Donului 1942,* tipărită la Chişinău în 2012, primită de la „inimosul român” Vasile Şoimaru, care a cules mai multe mărturii despre tragedia românilor în luptele de la Cotul Donului. Mărturia medicului Iosif Niculescu, combatant pe frontul de Est: „A fost un măcel nemaipomenit. Văd şi acum o groapă imensă în care mai târziu au fost aruncaţi soldaţii noştri morţi cu sutele. Gromki se numea acea localitate. Groapa s-a făcut în spatele bisericii satului, care era mare ca o catedrală… cu geamurile sparte, uşile rupte, pereţii murdari, era batjocorită. Bietul preot al regimentului, părintele Popescu de la Ştefăneşti de Argeş… n-a vrut să plece săracul până nu le-a făcut morţilor toate rugăciunile. Noi i-am zis: Hai, părinte, că te iau ruşii prizonier! N-a vrut să plece şi l-au luat prizonier, stând ani şi ani la ruşi. Dar n-a vrut să plece până nu şi-a făcut datoria.” Peste câteva pagini, acelaşi medic îşi întăreşte mărturia: „Acolo, unde era biserica, în dreapta erau mormintele ostaşilor noştri. Şi era un mormânt mai mare decât blocul ăsta în care locuiesc, un mormânt de 30 de metri lungime şi 20 de metri lăţime. Acolo au fost îngropaţi morţii de la divizia 11, 13 şi 14. Şi preotul Popescu, era din Ştefăneşti, Argeş, stătea la marginea gropii uriaşe şi citea rugăciunile şi i-am spus: Hai, părinte, că se văd ruşii! Şi el zice: Domnule doctor, n-am terminat rugăciunile! Era un om conştiincios. Şi l-au luat ruşii prizonier. A murit acum 2-3 ani. (…) Acest Popescu era preot la Ştefăneşti. A scăpat din prizonierat după câţiva ani, m-am dus la el, mi-a povestit ce a îndurat el în prizonierat şi a scăpat cu viaţă. Şi acum câţiva ani a murit, era niţel mai în vârstă ca mine.” (Mărturie luată în 2010.)

Cutremurat de lectura acestei mărturii, scriitorul-patriot Ion Coja comentează, în cartea sa: „Aşadar, ruşii au atacat exact când românii se pregăteau să-şi îngroape morţii! Copleşitori prin număr, ruşii erau de neoprit, iar trupa de militari români, împuţinată după lupte grele, nu mai putea apăra aliniamentul pe care se afla groapa comună a camarazilor morţi în luptele din zilele anterioare. Şi trupa a început să se retragă, numai că popa Popescu din Ştefăneşti de Argeş nu putea să părăsească linia *frontului* său, cel nevăzut. Nu putea să oprească slujba de îngropăciune, nu putea să fie *expeditiv* cu rânduiala cea sfântă a Bisericii. A stat sub ploaia de obuze şi şrapnele să-şi termine toate rugăciunile rânduite pentru iertarea de păcate şi odihna sufletelor celor căzuţi pe câmpul de onoare al datoriei faţă de Ţară şi Neam… Putea să vină şi un tsunami, nimic nu-l clintea pe preavrednicul preot! Pe prea preotul Popescu!”

Exemple de *preoţi cu crucea* *în fruntea neamului* sunt multe, sunt numeroase, în zbuciumata istorie a românilor – cele mai multe jertfe petrecându-se în momentele de restrişte, desigur (pe lângă jertfa pastorală de fiecare zi). Am în faţă câteva fragmente din *Memoriile preotului iconom Vasile Ionescu,* confesor al Regimentului 18 Gorj (publicate în revista *Memoria Oltului şi Romanaţilor,* nr. 8/2018), în care sunt descrise dramele trăite de prizonierii români în lagărele germane din Stralsund, Tuchel, Czersk, Danzig şi Lansdorf, în timpul Primului Război Mondial. Citez: „Ajuns noaptea în Tuchel, am dormit într-o baracă de carton… prizonierii români mureau pe capete, câte 50-60-70-80 pe zi. Am găsit oameni din regimentul meu, din comuna mea, fini şi nepoţi, şi mă durea inima când îi vedeam pe marginea prăpastiei. O săptămână i-am spovedit şi grijit pe toţi… Ajunseseră sărmanii oameni nişte schelete mişcătoare… Am văzut mulţi morţi, niciodată însă n-am văzut un corp atât de slăbit ca acel al celor 2.400 prizonieri din Tuchel. Erau umbre. Erau adevărate stafii.”

Un alt spaţiu de încercare a credinţei jertfelnice preoţeşti – alături de numeroşi mireni – consemnat de Ion Coja în cartea sa îl constituie închisorile. Autorul aduce în atenţia noastră cazul părintelui Leonte Radu din Sibiu, arestat de la propria-i nuntă, în primăvara lui 1941, şi întors acasă după 24 de ani, vreme în care viitoarea doamnă preoteasă l-a aşteptat cu nestrămutată încredere şi sacrificiu de sine. „L-am cunoscut pe părintele Leonte Radu tot după 1990 – rememorează Ion Coja – cam în aceleaşi împrejurări, în peregrinările mele prin Ţară impuse de un minim activism politic la care m-a obligat turnura evenimentelor post-decembriste! M-a găzduit câteva zile în casa sa, aşa că am avut timp să punem Ţara la cale. Cel mai mult am dorit şi am încercat să aflu de la părintele Leonte *cum a fost?* Cum a fost la Aiud şi prin celelalte închisori (Jilava, Gherla, Piteşti – n.n.) în care şi-a petrecut 24 de ani de viaţă! Întemniţat pentru crima de a fi gândit şi nădăjduit înspre binele Neamului său românesc. Nu omorâse pe nimeni, nu furase, nu minţise, ci doar se arătase gata de orice sacrificiu pentru biruinţa Crucii, pentru mântuirea sa şi a Neamului.” (…) „Dragul meu, la început, în primii cinci-şase ani, nici nu pricepi care este câştigul tău că te afli acolo”. (…) „N-am insistat şi am lăsat să mă învrednicesc singur să pricep mai mult.” Un răspuns îl află dintr-un text – *Imn pentru crucea purtată,* de Virgil Maxim, pe care, de data aceasta, Coja îl citeşte (şi citează) ca pe o rugăciune: „Condiţia de claustrare fizică determină procesul eliberării sufleteşti, spirituale. Celula nu mai era camera de pedeapsă şi tortură, a izolării… Celula era chilia eliberatoare în care intrai ca să te vezi pe dinăuntru, aşa cum eşti: gol şi ticălos, neputincios şi slab, îndoielnic şi nehotărât, nevrednic în faţa lui Dumnezeu de vreun merit, doar vrednic de mila Lui. Şi atunci: binecuvântat fie Dumnezeu, Cel Ce a dat omului prilejul suferinţei pe acest pământ. Nu este alt remediu pentru a te scula din boala inconştienţei, a nepăsării şi a prostiei, decât suferinţa.”

Citind şi recitind astfel de *rugăciuni,* scriitorul Ion Coja se apropie de răspunsul aşteptat: „Nu pot spune că am înţeles altceva decât că da, este posibil ca din cea mai nedorită ipostază, a suferinţei, omul, omul creştin mai ales, să dobândească un câştig la care nu s-a gândit mai înainte. Un câştig pe care nu ţi-l doreşti decât atunci când îl dobândeşti! Atunci afli că poate exista şi un asemenea câştig… Nu-l poţi transfera altcuiva. Pentru că acel câştig eşti tu însuţi cel rezidit, cel împlinit după proiectul iniţial, dumnezeiesc. De care n-ai ştiut nimic şi îl descoperi numai dacă te învredniceşti să-l împlineşti. Şi să devii astfel alt om, *Om!*”

Dintre mireni, scriitorul Ion Coja subliniază, între altele, sacrificiul liber asumat de către tinerii legionari studenţi Vasile Baciu (din Tecuci) şi Ion Moldoveanu (din Ploieşti) pe care-i numeşte „sfinţii studenţi”, care au primit moarte martirică în cumplita zi de 22 septembrie 1939 – eveniment tragic, pe care scriitorul îl vede astfel: „Aidoma biblicului Irod, regele criminal (Carol al II-lea – n.n.), criminalul cel mai sângeros din istoria Neamului românesc, fie-i uitat spurcatul nume!, a dat ordin să fie ucişi, pe loc, fără nicio judecată, toţi legionarii aflaţi în temniţele regimului, la care să se adauge câte trei legionari în fiecare judeţ, luaţi la întâmplare, numai legionari să fie! Un total de circa 300 de martiri ai credinţei în Iisus şi în Neam. O crimă fără egal…”

Care este povestea – adevărată până la ultima silabă, dureroasă până la ultimul firicel de nerv şi de conştiinţă – a celor doi studenţi?

→

Seniori ai culturii

Vasile Baciu nu făcea parte din cei aleşi de Poliţia din Tecuci să fie împuşcaţi. Nici nu se număra printre legionarii mai cunoscuţi, cu vechime în Mişcare. El s-a nimerit întâmplător la locul execuţiei, lângă alţi privitori. Deodată, s-a apropiat de poliţistul mai mare în grad şi i-a spus (cu vorbele „reconstituite" de scriitor): „Domnule poliţist, ştiu că aveţi ordin să ucideţi trei legionari, indiferent cine sunt aceştia. Şi eu sunt legionar! Vă rog să mă luaţi pe mine în locul camaradului X (al cărui nume nu se mai ştie). Dânsul este tată a trei copii care rămân astfel orfani. Luaţi-mă pe mine în locul său, eu nu am copii."

„Aşa a ajuns Vasile Baciu din Tecuci pe Lista de sfinţi legionari martirizaţi din ordinul regelui scelerat şi sperjur" – conchide Ion Coja.

Povestea studentului Ion Moldoveanu din Ploieşti este la fel de nemaipomenită – şi de minunată, totodată. Când cei trei legionari desemnaţi de Jandarmeria Ploieştiului au fost aduşi la locul execuţiei, în Piaţa Gării de Sud, iar plutonul îşi încărca armele, s-a auzit un strigăt disperat şi s-a zărit un tânăr alegând gâfâind: „Opriţi execuţia! Staţi! Opriţi execuţia! – arătând spre unul dintre cei trei: Dumnealui nu este legionar! Este o confuzie de nume. Eu sunt legionarul Ion Moldoveanu! Pe dumnealui îl cheamă la fel, dar nu este legionar! Aţi greşit! Pe mine trebuie să mă împuşcaţi!" Jandarmul şef n-a avut nimic împotrivă şi s-a… corectat, împuşcându-l pe adevăratul legionar Ion Moldoveanu.

Pentru sanctificarea celor doi studenţi-martiri, scriitorul-patriot Ion Coja s-a adresat Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române, personal Patriarhului, aducând, între altele, un exemplu asemănător: „Vă scriu, Prea Fericite, îndemnat de o informaţie pe care am primit-o în ultimele 24 de ore. O informaţie despre preotul catolic Maximilian Kolbe, care, în 1941, la Auschwitz, a fost eroul unei întâmplări la fel de pilduitoare, pildă de jertfă cristică zguduitoare pentru orice suflet de om, de creştin."

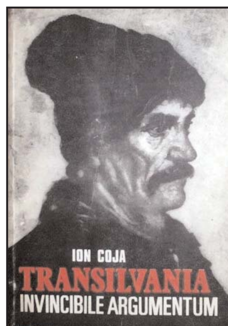
Cum s-au petrecut lucrurile? Preotul catolic polonez Maximilian Kolbe se afla în lagărul de la Auschwitz din luna mai 1941, alături de alţi compatrioţi. Legile foarte dure ale lagărului prevedeau ca în momentul în care un deţinut evada şi nu era găsit în 48 de ore, alţi deţinuţi din lotul său să fie condamnaţi la moarte prin înfometare. În luna iulie, evadează un deţinut din blocul 14, bloc în care se afla şi preotul Maximilian Kolbe. Cum evadatul n-a fost descoperit în termenul fixat, cei sortiţi morţii au fost desemnaţi prin decimare: fiecare al zecelea deţinut trebuia să moară. Maximilian Kolbe nu era printre ei. În timp ce se pregătea execuţia, unul din deţinuţi, tată a mai multi copii, a început să plângă şi să-şi strige cu disperare, pe nume, copiii de acasă. Atunci – citez din cartea maestrului Coja: „Domnule Comandant!" „Ce vrei?" „Vă rog să-mi permiteţi să merg eu în locul numărului N." (…) „Cine eşti?" „Sunt un preot catolic." „Sunt de acord." În locul preotului catolic, deţinutul care fusese cruţat se reîntoarce în rândurile brigăzii şi va supravieţui celui de-Al Doilea Război Mondial. Şi va da mărturie despre modelul de credinţă al preotului catolic Maximilian Kolbe.

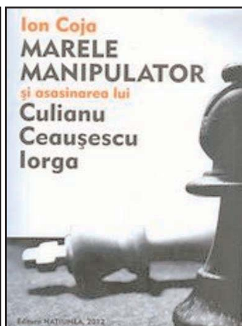
Impresionantă este şi scrisoarea trimisă din lagăr de către preotul Maximilian Kolbe, după ce alesese jertfa: „Dragă mamă, Spre sfârşitul lunii mai am sosit cu un convoi în lagărul de concentrare de la Auschwitz. Totul este în regulă, dragă mamă. Poţi fi liniştită în legătură cu mine şi cu sănătatea mea, deoarece bunul Dumnezeu este pretutindeni şi El se gândeşte cu o iubire mare la toţi şi la toate. Ar fi bine să nu îmi mai scrii până nu îţi trimit eu o altă adresă, deoarece nu ştiu cât timp voi mai fi aici. Te salut cu drag şi te sărut, Raymond Kolbe."

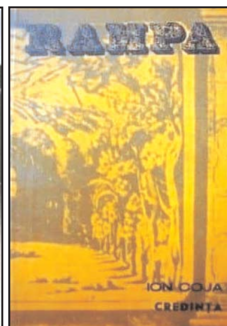
Urmarea: În anul 1974, Papa Paul al VI-lea l-a trecut în rândul *fericiţilor,* iar la 10 octombrie 1982, Papa Ioan Paul al II-lea l-a declarat *sfânt.*

„Cred – conchide scriitorul Ion Coja – că Prea Fericirea Voastră, Părinte Patriarh, aţi înţeles rostul celor relatate mai sus. Supun atenţiei şi înaltei judecăţi a Bisericii Ortodoxe Române sacrificiul celor doi studenţi ortodocşi întrebându-mă dacă nu cumva merită mai mult decât să fie încă doi sfinţi din categoria atât de numeroasă a sfinţilor români neştiuţi de nimeni. Vreme de trei sferturi de veac nu s-a ştiut nimic despre excepţionala lor faptă. A lipsit foarte puţin ca amintirea lor să se piardă pentru totdeauna, aşa cum s-a mai întâmplat cu atâţi şi atâţi români a căror sfinţenie nu a mai apucat să fie consemnată şi înregistrată aici, pe pământ! / Adresându-mă Prea Fericirii Voastre şi implicit Bisericii noastre, îmi îngădui să trag nădejde că Ion Moldoveanu şi Vasile Baciu îşi vor găsi în inima tuturor românilor odihna sufletului lor, iar Neamul românesc va dobândi astfel doi stâlpi de credinţă puternici, de care avem atâta nevoie în zilele de cumpănă şi de încercare pe care le trăim. / Facă-se voia Domnului, Prea Fericite Daniel!"

Un spaţiu ceva mai amplu oferă Ion Coja minunatei întâmplări trăite la Mănăstirea Petru Vodă, din judeţul Neamţ, păstorită de către părintele Justin Pârvu. Parcă n-aş rezuma întru totul evenimentul – şi aş apela mai mult la înseşi cuvintele celui ce-a trăit şi povesteşte această emoţionantă încercare divină.

Aşadar. „Vineri, 14 august 2009, am ajuns spre seară la Petru Vodă, ca pelerin. Aveam promisiunea unei întâlniri cu părintele stareţ, cerusem favoarea unei discuţii amănunţite şi o aşteptam pentru a mă lămuri într-o chestiune deosebit de importantă pentru mine, dar şi pentru alţii. Spre seară, călugării, mai exact, fraţii monahi Ieremia şi Teodot, m-au poftit la slujba de prohodire a Maicii Domnului. Eram rupt de oboseală, dar am mers în strană alături de monahi. M-am văzut cu părintele stareţ preţ de o clipă numai, cât am sărutat Crucea din mâna sa. La sfârşitul slujbei, un călugăr a venit la mine şi mi-a transmis din partea Părintelui Justin că eu voi ţine predica de a doua zi!... Nu mi-a venit să cred, abia când am înţeles că nu este o confuzie am întrebat: Despre ce să vorbesc? Mi s-a răspuns: Ce vreţi dumneavoastră să spuneţi despre Maica Domnului!" Părintele Teofil Bradea, care îl însoţea pe scriitor în pelerinaj, îi mărturiseşte că aşa ceva nu mai văzuse nici sfinţia sa. Dar – îl asigură dânsul – din punct de vedere canonic este corect: are loc un fel de delegare de funcţie, predicatorul este înălţat ca Hipodiacon, singurul grad bisericesc accesibil unui laic, care, pentru a rosti predica, are obligaţia să se îmbrace în veşminte preoţeşti. Este ceea ce s-a şi întâmplat.

Spicuiesc, în continuare, câteva fragmente elocvente din această predică, rostită de Ion Coja, intitulată „România, grădina Maicii Domnului". Mai întâi, din preambul: „Am venit de departe la acest praznic al Adormirii Maicii Domnului cu bucuria în suflet că voi asista la sfânta liturghie… încununată cu predica părintelui stareţ Justin. Iată însă că sfinţia sa a găsit de cuviinţă să pună pe umerii mei nevrednici sarcina de a vă vorbi eu despre frumuseţea şi însemnătatea marii sărbători care ne-a adunat pe toţi aici, în acest sfânt lăcaş de trăire şi simţire românească, ortodoxă. Pentru mine, această postură cu totul neaşteptată este momentul cel mai înălţător, mai presus de orice închipuire a mea, cu care bunul Dumnezeu mă răsplăteşte mult peste ceea ce aş fi putut gândi că mi se cuvine." După ce explică, succint, originea acestei metafore-prorocire – România, *grădina Maicii Domnului* – făcută cu mult timp în urmă de un mistic indian şi confirmată de Papa Ioan Paul al II-lea cu prilejul vizitei în ţara noastră, scriitorul-predicator Ion Coja se întreabă: *Ce motive avea Maica Domnului să ne aleagă pe noi, românii, pentru această onoare?* Şi răspunde: „Vă împărtăşesc din capul locului părerea, convingerea mea, ca bun cunoscător al istoriei Neamului Românesc, că nu sunt puţine faptele românilor care cu siguranţă au plăcut mult dinaintea Maicii Domnului" – enumerând, între altele: „Încep cu Sfântul Apostol Andrei, pentru care, dintre apostoli, e de crezut că Maica Domnului a avut un plus de iubire şi preţuire căci a fost primul dintre oameni care a recunoscut în Iisus esenţa divină a făpturii şi a făptuirii Sale. Iar în faptul că Apostolului Andrei i-a revenit misiunea de a duce cuvântul Domnului în ţinuturile dunărene am putea vedea un semn, iar cuvântul său a rodit şi a dat naştere unuia dintre puţinele popoare creştinate încă din acele timpuri apostolice." „Un alt moment de istorie românească pe care Maica Domnului negreşit îl cunoaşte este *martiriul brâncovenilor.* (…) O asemenea tragedie, un asemenea martiriu nu se mai cunoaşte în toată istoria întregii creştinătăţi, a întregii omeniri, indiferent de religie. (…) Gândul mă duce spre *Mihai Eminescu.* Şi nu mi se pare deloc întâmplător că poetul, din care noi am făcut eroul naţional, este autorul unor poezii închinate Maicii Domnului deosebit de frumoase. (…) Dintre miile de poezii închinate Maicii Domnului în toate limbile pământului, în toate marile literaturi ale lumii, poeziile lui Eminescu sunt cele mai frumoase, mai mişcătoare, mai adânc însufleţite de o înaltă trăire creştină."

Făcând o severă trecere în revistă a situaţiei social-politice a ţării noastre în ultima sută de ani – cu multe exemple şi argumente, unele cutremurătoare (cu precădere în epoca post-decembristă) – Ion Coja atinge apogeul concluziei: „Dar vă rog să reţineţi că acestea sunt şi motive de îmbărbătare a noastră, a fiecărui român, încredinţându-ne că avem suficiente motive să fim mândri că suntem români, *să fim recunoscători lui Dumnezeu că am avut norocul să ne naştem români. Un noroc mai mare nici că se putea!"*

Înainte de a coborî din amvonul predicii, el rosteşte, în încheiere: „De aceea, vă mulţumesc tuturor, preacuviosului părinte stareţ Justin Pârvu, voievodul Ortodoxiei Româneşti, cum atât de inspirat îi zic poporenii, mulţumesc monahilor care m-au acceptat în strană şi m-au ajutat să pregătesc această predică, şi mulţumesc dumneavoastră, pelerini ca şi mine la acest sfânt lăcaş, că aţi avut răbdare să mă ascultaţi. Iertare dacă am greşit, iar dacă am spus şi ceva bun şi frumos, adevărat, lui Dumnezeu să-i mulţumim şi Maicii Domnului."

Cartea *Preoţi cu crucea în fruntea neamului* cuprinde şi alte teme-rugăciuni („repere sufleteşti") importante în viaţa şi destinul neamului românesc: „Despre Patriarhul Teoctist numai adevărul!"; „Graiul aromânesc confirmă şi corectează Evangheliile"; „Primatul Ortodoxiei Româneşti"; „Ciobănaşul mioritic şi modelul Christic"; „Troiţa Românească".

Cartea se încheie cu o poezie despre care scriitorul-patriot Ion Coja spune doar atât, într-o paranteză: „Text găsit în raniţa unui soldat mort la Mărăşeşti". S-o citim împreună – şi să ne închinăm:

Nu plânge, maică Românie,
Că am să mor ne-mpărtăşit!
Un glonţ pornit spre pieptul tău
Cu pieptul meu eu l-am oprit.

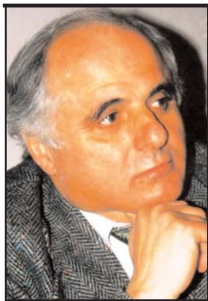
Nu plânge, maică Românie!
E rândul nostru să luptăm!
Şi din pământul ce ne arde
Nici o fărâmă să nu dăm!

Nu plânge, maică Românie!
Pentru dreptate noi pierim!
Copiii noştri, peste veacuri,
Onoare ne vor da, o ştim!

Nu plânge, maică Românie,
Adună tot ce-i bun sub soare,
Ne cheamă şi pe noi la praznic
Când România va fi Mare!

In memoriam

Ioan G. Bibicescu, folclorist şi om al cetăţii

Tudor NEDELCEA

Perioada post-paşoptistă a fost creatoare şi decisivă în evoluţia ulterioară a instituţiilor statale româneşti. Deşi înfrântă, Revoluţia de la 1848, prin ideile ei europene, a sădit sămânţa formării unităţii statale (la 1859), a cuceririi Independenţei (în 1877-1878) şi a modernizării ţării, prin marile sale personalităţi: N. Bălcescu, Al.I. Cuza, M. Kogălniceanu, Brătienii, Carol I, Titu Maiorescu şi toată „Junimea”, M. Eminescu, C.A. Rosetti etc.

Între aceştia, Ioan G. Bibicescu face o figură aparte, distinctă. „Un C.V. la Ioan G. Bibicescu e fascinant de regăsit, întrucât viaţa acestui om s-a topit în faptele sale precum sarea în bucate”, pentru că el, ca autentic patriot, şi-a iubit patria „şi a luptat împreună cu marii bărbaţi pentru înfăptuirea României moderne şi întregite”, afirmă cu temei Ileana Roman şi Tudor Răţoi în volumul *Excelenţe severinene*, I, Drobeta Turnu-Severin, 2017, p. 231.

S-a născut la Cerneţi, pe atunci vechea reşedinţă a Mehedinţului, la 8 noiembrie 1848, în anul Revoluţiei, într-o familie de moşneni. Bibicu era numele de familie, dar tatăl l-a înscris la şcoala din Cerneţi, pentru primele două clase, cu numele Bibicescu, nume devenit renume; următoarele clase le-a continuat la Şcoala Centrală din Craiova (azi, Colegiul Naţional „Carol I”), unde se împrieteneşte cu Al. Macedonski. Urmează Dreptul la Bucureşti şi Paris, revine în ţară şi se angajează copist la Primăria Capitalei (azi, unii inşi cu doctorate plagiate devin mari demnitari sau oameni politici!). Cariera sa funcţionărească este exemplară: copist, consilier, ajutor de primar, deputat, director şi guvernator al Băncii Naţionale. Cochetează şi cu presa, fiind remarcat de C.A. Rosetti şi Ion C. Brătianu, angajându-l la oficiosul ziar liberal *Românul,* cu care Eminescu a avut o aprigă, dar obiectivă polemică. (Directorul revistei, C.A. Rosetti, îşi începea ziua citind articolele lui Eminescu din *Timpul,* iar la moartea acestuia a scris un necrolog încărcat de simţăminte sincere. Ce vremuri!) Se transferă la ziarul *Dorobanţul* (1877-1879), unde glorifica jertfa soldaţilor români pe câmpul de luptă, dar şi necesitatea câştigării unei independenţe economice, a industrializării şi stimulării comerţului, înfiinţarea unei bănci naţionale etc. (idei regăsite şi la Eminescu), apoi la ziarele *Renaşterea* (1879), *Unirea, Telegraful.*

De altfel, el a devenit director (în 1895) şi guvernator al Băncii Naţionale (în decembrie 1916, până în 1921, fiind declarat director onorific până la sfârşitul vieţii, ca recopensă pentru meritele sale incontestabile în consolidarea şi evoluţia acestei instituţii de importanţă primordială în viaţa oricărei ţări, prin realizarea unificării monetare a pieţii româneşti, înfiinţarea de agenţii bancare în toate provinciile ţării, revigorarea capitalului bancar al ţării după Primul Război Mondial. Un fapt nu lipsit de importanţă: el s-a opus transferării tezaurului Băncii Naţionale la Moscova.

O altă dimensiune majoră a personalităţii sale este cea de ctitor al bibliotecii publice a oraşului de pe Dunăre, care, în timp, îi va purta cu cinste numele. Vocaţia sa de filantrop a fost clar exprimată: „Să dau fiinţa dorului de mult hrănit în sufletul meu, de a lăsa, după trecerea mea din viaţă, compatrioţilor mei şi, cu deosebire, iubiţilor mei mehedinţeni, un mijloc de a se continua răspândirea culturii şi în generaţiile viitoare”. Ideea sfântă de luminare a poporului, anulată în mare parte azi, când, de pildă, bibliotecile comunale din Mehedinţi au fost desfiinţate! I.G. Bibicescu donează oraşului (prin intermediul unei alte uriaşe personalităţi, Teodor Costescu, care a ctitorit un palat cultural) „aproximativ 20.000 volume, multe din ele opere de mare valoare, care face ca Severinul să aibă cea mai frumoasă bibliotecă din ţară după oraşele Bucureşti şi Iaşi”, bibliotecă inaugurată la 23 octombrie 1921, cu filiale în judeţ, dar şi în Basarabia, Ardeal, Bucovina, Banatul sârbesc etc. (vezi şi Tudor Nedelcea, *Printre cărţi şi oameni*, III, Iaşi, TipoMoldova, 2017, pp. 155-160).

I.G. Bibicescu este şi autorul unor cărţi cu impact în epocă: *Mişcarea poporaţiunii în România de la 1870 până la 1878* (1880), *Embaticul, răscumpărarea lui* (1881), *Raportul secţiunii comerciale* (1882), *Câteva cuvinte asupra convieţuitorilor comerciale* (1884), *Cercetări asupra crizei şi cauzele ei* (1885), *1848 în România* (1898), *Sunt persecutaţi evreii în România?* (1902), *În cestiunea agrară* (1907), *Este în legile noastre vreo sancţiune contra călcării art. 7 din Constituţiune?* (1908), *Les revendications de la Roumanie* (1913), *Rectificări de constatări în Banca Naţională a României* (1914), *Opt ani în Banca Naţională a României* (1921).

Dar, cea mai importantă lucrare a sa este volumul *Poezii populare din Transilvania,* culese şi adnotate de el (Bucureşti, 1893, LXIX + 511p.). Membru al Ligii Culturale, I.G. Bibicescu a cules folclor din dorinţa „solidarităţii naţionale”, cu speranţa şi credinţa că „suferinţele [românilor din Transilvania, n.n.] vor înceta, că soarele românismului va străluci mândru şi peste acele ţări, unde sila se trudeşte a-l întuneca, voind să facă pe român a nu mai fi român”.

Despre viaţa şi activitatea lui I.G. Bibicescu au scris: Ovidiu Bârlea, Petru Drăgănescu-Brateş, Gh. Vrabie, I.C. Chiţimia, Iordan Datcu, Dan Buciumeanu, Ileana Roman, Tudor Răţoi, Cristian Aniţa, Viorel Mirea, Lucia Cireş. Numele său apare în dicţionare academice, în lucrări enciclopedice (*Excelente mehedinţene, Dcţionarul enciclopedic al judeţului Mehedinţi,* ambele scrise de Ileana Roman şi Tudor Răţoi), în ediţii (*Corespondenţă,* ediţie Virgiliu Tătaru, sau ediţii din *Poezii populare din Transilvania* etc.).

Recent, piaţa cărţii româneşti a înregistrat un nou şi valoros volum: *Ioan G. Bibicescu, folclorist şi om al cetăţii, în corespondenţă şi documente*, ediţie alcătuită şi îngrijită, note şi indicii de George Sorescu şi Tudor Răţoi, cum scrie pe pagina de titlu, apărut în 2019 la Editura Didahia Severin a Episcopiei Severinului şi Strehaiei, instituţie ecleziastică veche şi nouă totodată, înfiinţată acum 650 de ani ca a doua mitropolie a Ţării Româneşti şi reînfiinţată în 2003, sub purtarea de grijă a episcopului Nicodim, cadru didactic universitar la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Craiova. După apariţia acestui volum, profesorul craiovean a mai găsit câteva documente încredinţate tot lui Tudor Răţoi, pe care le-a publicat în 2020 în aceeaşi editură a Episcopiei Severinului şi Strehaiei, sub titlul *I.G. Bibicescu în alte arhivalii inedite.*

George Sorescu este fratele mai mare al genialului Marin Sorescu, a fost profesor la Liceul „Traian” din Turnu-Severin (unde a condus cenaclul literar „Al. Vlahuţă”, avându-i printre invitaţi şi pe studentul Marin Sorescu), prieten cu bibliofilul severinean Dumitru Brehui. Cu vocaţia cercetării şi a profesoratului universitar, G. Sorescu a frecventat Biblioteca „I.G. Bibicescu” şi, spre norocul ctitorului acestei instituţi, dar şi al posterităţii, a găsit documente din arhiva I.G. Bibicescu care erau scoase din inventar şi date la topit ca maculatură. Era epoca epurării din viaţa socială nu numai de oameni indezirabili într-o Românie bolşevizată, dar şi de cărţi şi documente ce aparţineau acestor personalităţi care nu se încadrau politic, ei sau opera lor, cu noua ideologie a vremii. Şi, astfel, profesorul şi scriitorul G. Sorescu a salvat cu ceva risc această avuţie inestimabilă şi a păstrat-o ca pe o relicvă până în zilele noastre. Pe baza acestei „maculaturi” salvate, G. Sorescu a susţinut comunicarea *Bibicescu-folclorist* în cancelaria Liceului „Traian” în care a profesat între 1953 şi 1961, în prezenţa nepotului, Tiberiu Bibicescu. După publicarea acestora, arhivaliile au fost donate de salvatorul lor Arhivelor Naţionale Mehedinţi spre veşnică păstrare. Voia s-o valorifice prin publicare, a apelat şi la mine şi i-am recomandat pe cel mai bun specialist în domeniul editării şi arhivisticii, pe profesorul doctor Tudor Răţoi, a cărui onestitate şi acribie ştiinţifică i-o cunoscusem din vreme.

Tudor Răţoi s-a născut la 14 ianuarie 1953 în comuna doljeană Dăbuleni, unde-şi începe şcoala, continuată la Liceul Economic din Corabia (1972) şi la Facultatea de Istorie a Universităţii „Al.I. Cuza” din Iaşi (1972-1976), unde şi-a susţinut doctoratul cu teza *Dimensiunea socială şi naţională a legislaţiei sociale a muncii în România interbelică,* pe care o publică la Editura Antheros din Iaşi în 1998. După o activitate muzeografică la Muzeul Regiunii „Porţile de Fier” (1976-1981), se transferă la o instituţie de care îşi va lega întreaga activitate ştiinţifică, la Direcţia judeţeană Mehedinţi a Arhivelor Naţionale (din 1985), ajungând director (1996-2006; 2007 până la pensionare) şi director general adjunct al Arhivelor Naţionale din Bucureşti (2006-2007). Paralel, a activat şi ca profesor la Centrul Universitar Drobeta Turnu-Severin, Academia de Poliţie „Al.I. Cuza” din Bucureşti şi la Universitatea din Craiova.

Este autorul unor lucrări de sinteză: *Diplomaţia europeană în epoca modernă* (2009), *Documente ale municipalităţii severinene,* vol. I-IX (2008, cu N. Chipurici), *Rezistenţa anticomunistă din sud-vestul Românie*i, vol. 1-3 (2004, 2007, 2008, cu N. Chipurici), *Managementul Arhivelor* (2008, cu Corneliu Mihai Lungu), *Ştefan Odobleja. Corespondenţa* (2009), *Regimul Dunării la Porţile de Fier şi Cataracte,* vol. 1-2 (2009, 2011), *Instituţia poliţiei în judeţul Mehedinţi* (2004, cu N. Chipurici), *Instituţia Arhivelor în judeţele Argeş, Dolj, Gorj, Mehedinţi, Olt şi Vâlcea* (2006, în colab.), *Prezenţa elenă în Mehedinţi* (2008, cu Paula Scalcău), *Catolicii din Turnu-Severin* (2012, în colab.), *Oltenia în Primul Război Mondial* (2017, în colab.), *Al. Bărcăcilă. Corespondenţă* (2017), *Excelenţe mehedinţene* (2017, cu Ileana Roman), *Dicţionarul enciclopedic al jud. Mehedinţi* (2003, cu Ileana Roman), *Colecţia dr. C.I. Istrat*i (1988, cu N. Chipurici), *Societatea muzicală „Doina”* (1997), *Partidul Naţional Liberal în Mehedinţi* (1999), *Palatul Cultural şi Teatrul din Turnu-Severin* (1999), *Camera de comerţ, industrie şi agricultură Mehedinţi* (2000) etc., a întocmit monografia localităţilor Valea Bună, Rudina, Greceşti.

Proaspăt pensionar, Tudor Răţoi nu stă locului, întrucât cercetarea este o vocaţie şi durează cât întreaga viaţă a deţinătorului ei. Ca membru în Adunarea Eparhială a Episcopiei Severinului şi Strehaiei, se ocupă, împreună cu un alt autentic istoric, Dinică Ciobotea, de elaborarea unui dicţionar al tuturor localităţilor mehedinţene, mai ales sub aspect confesional.

Cu o asemenea experienţă profesională, Tudor Răţoi purcede la alcătuirea acestei ediţii de documente emanate de „un Bibicescu complex, plurivalent, angajat”, despre care se spunea, cum subliniază editorul, că „nu a purtat corespondenţă, deşi erau la modă epistolele” şi că nu „a practicat formula jurnalului, nu a arhivat documente de familie şi nici de amiciţie, deşi amicii nu i-au lipsit”, deşi astfel de documente în legătură cu C.A. Rosetti sau alte personalităţi au existat.

Volumul *Ioan G. Bibicescu, folclorist şi om al cetăţii* reuneşte 291 de documente din perioada 1881-1926, în cea mai mare parte primită de destinatar, dar şi „câteva arhivalii care nu au legătură directă cu el, dar care, din motive necunoscute ori bănuite, s-au păstrat în arhiva lui”.

→

In memoriam

Inginerul George Şt. Andonie şi istoria matematicii în România

Eufrosina OTLĂCAN

Istoria matematicii române constituie o parte integrantă a istoriei culturii noastre, a formării spiritului modern, european, cartezian, înlăuntrul societăţii româneşti. **(Octav Onicescu)**

S-au împlinit 55 de ani de la publicarea primului volum al trilogiei *Istoria matematicii în România* şi găsesc a fi tot atâţia ani de când nu s-a mai scris ceva atât de unitar, complet, cu precizie matematică, acurateţe ştiinţifică, pe un stil de povestitor cu multă dragoste pentru ştiinţa regină, profesie a multor generaţii de români. În trei ani consecutivi, 1965, 1966, 1967, s-au publicat toate cele trei volume, la Editura Ştiinţifică din Bucureşti. Autorul acestei valoroase şi îndrăgite cărţi este inginerul George Şt. Andonie, de la naşterea căruia se vor împlini 120 de ani în luna mai a anului 2021.

Aflăm în această carte informaţii biografice, rezumate – în limbaj şi formulare matematică exacte – ale lucrărilor reprezentative, lista completă a lucrărilor publicate şi a funcţiilor pe care le-au îndeplinit personalităţile care s-au afirmat în învăţământul românesc şi cercetarea matematică, începând cu cei care au existat cu secole în urmă şi până la cel care, acum 50-60 de ani, era cel mai tânăr român care intra în istoria universală a matematicii. Andonie scrie cu respect pentru viaţa, studiile, activitatea fiecăruia în parte, netrecându-le cu vederea nici premiile şi nici succesele pe linie matematică din anii de şcoală.

Caracterul de excepţie al acestei cărţi-trilogie de istorie a ştiinţei matematice se datorează faptului că Andonie a avut „o formaţie ştiinţifică matematică şi tehnică totodată”, după cum scrie Octav Onicescu în prefaţa volumului tipărit în 1965.

Nu pot trece cu vederea nici acurateţea scrierii în limba română, căci nu vom găsi greşeli, nici măcar de tipar. (Această remarcă o fac prin comparaţie cu multe scrieri de literatură care se publică astăzi!)

Rândurile de mai jos reprezintă omagiul şi recunoştinţa mea tardive aduse autorului *Istoriei matematicii în România,* autorul cărţii care mi-a fost principala sursă de informare pentru prezentările pe care le-am făcut în congresele mondiale de istoria ştiinţei şi în cele internaţionale de istoria tehnicii de la Liège 1997, Beijing 2005, Budapesta 2009, Barcelona 2012, Braşov 2014, Tel Aviv 2015, St. Étienne 2018.

Parcurgând, ani şi ani, cu interes şi plăcere paginile *Istoriei matematicii în România,* nu cu mult timp în urmă mi-am propus să aflu câte ceva din biografia acestui harnic cercetător, competent istoric, talentat scriitor. Speram să găsesc mai multe date biografice, dar am constatat cât de puţin s-a scris despre cel care s-a străduit şi a reuşit să afle şi să scrie despre atât de mulţi cercetători ai matematicilor şi profesori români, mulţi trecând în neuitare chiar şi numai prin faptul că George Şt. Andonie i-a adus în filele *Istoriei* sale. Sunt 180 de nume de matematicieni, cărora le-a dedicat capitole de carte.

Datele biografice pe care le găsim în Wikipedia pentru George Şt. Andonie, sunt exact informaţiile din cartea *Dicţionar enciclopedic al matematicienilor,* autor Iuliu Deac (format pdf: https://www.romai.ro/documente_poze/Publicatii/ Seria/deacv1.pdf). Constatând că sunt erori, cel puţin legate de anii de viaţă ai lui Andonie, combin cu o altă sursă: www.tecuci.eu/personalitati-tecucene/george-st-andonie-matematician.

George Ştefan Andonie (1901–1988) a fost un inginer român, cunoscut în special pentru contribuţiile sale în studiul istoriei matematicii. A fost profesor la Şcoala Politehnică din Bucureşti şi membru în Comitetul de Istorie şi Filosofie a Ştiinţei al Academiei Române, precum şi în Comitetul Internaţional de Istorie a Matematicii (Toronto şi New York). S-a născut în Corod, judeţul Galaţi (cândva aici era judeţul Tecuci), unde a urmat şcoala primară. A efectuat studiile secundare la Liceul „August Treboniu Laurian” din Botoşani şi Liceul „Vasile Alecsandri” din Galaţi. A urmat studiile superioare la Şcoala Politehnică din Bucureşti şi a devenit inginer în 1925. Iniţial a lucrat în industria petrolieră la Moreni, apoi ca director tehnic în cadrul salinelor statului, director general al minelor şi în cadrul unor activităţi de îndrumare şi cercetare. În 1946 ocupă funcţia de profesor la Şcoala Politehnică din Bucureşti, catedra de Foraj şi Exploatare a Petrolului. A participat la mai multe congrese internaţionale de istorie a ştiinţei, prezentând comunicări cu privire la trecutul ştiinţelor matematice. De prin anul 1935, a început să acumuleze date şi informaţii cu privire la tradiţia noastră ştiinţifică, mai ales date biografice despre matematicienii români din trecut şi despre şcoala românească de matematică.

Nepotul de frate al lui George Şt. Andonie, matematicianul-informatician Răzvan Andonie, mi-a trimis de curând un deosebit de frumos articol (pentru care îi adresez multe mulţumiri), scris în anul 1972 şi completat după câţiva ani, de unchiul său, publicat integral doar în 2016 în revista gălăţeană *Danubius,* XXXIV, la paginile 517–541, cu interesante date din viaţa sa şi a familiei Andonie. Titlul articolului este „Două personalităţi militare din zona Galaţiului. Generalul Luca Andonie (1872-1959) şi Calistrat Andonie (1885-1964)” şi poate fi găsit la http://www.revistadanubius.ro/pdf/rezumate/XXXIV/23_george_st_andonie.pdf. Din acest articol, adaug câteva informaţii şi fapte de-a dreptul istorice, privind copilăria şi familia lui George Şt. Andonie. Bunicul era răzeşul Mihai Andonie (1841-1917), bunica – Măriuţa (1853-1917); căutat în istoria Moldovei, numele Andonie se regăseşte chiar şi în timpul lui Ştefan cel Mare. Unchiul Luca Andonie este cel care va determina familia să-l lase pe *Gheorghieş* să părăsească satul, îi va asigura întreţinerea la liceu şi chiar până în anul întâi ca student la Politehnica din Bucureşti. Citez: „Deci toată cariera mea de mai târziu o datoresc faptului că unchiul meu, Luca, m-a luat la învăţătură în urma stăruinţelor *domnului* meu Ciobanu (în mintea noastră *domnul* însemna *domnul învăţător*)”. Celălalt unchi pe care ni-l prezintă în articolul amintirilor sale, Calistrat Andonie, avea multe cărţi de matematică şi toată colecţia *Gazetei Matematice*, cumpăra cărţi vechi din anticariate şi a studiat matematica până în ultimul an de viaţă. Fiica lui Calistrat, Mioara, şi-a luat licenţa în matematici, iar fiul, George C. Andonie, devenit inginer, a lucrat şi trăit la Paris.

Cărţile lui Andonie au fost retipărite/reeditate şi pot fi comandate pe internet. De aceea, nu voi scrie aici despre pătrunderea adâncă, în cele mai vechi timpuri ale istoriei matematicilor, despre multitudinea manuscriselor cercetare şi consemnate în carte, sau despre modul în care sunt ordonate etapele evenimentelor ştiinţifice, personalităţile şi esenţa cercetărilor, a valorii lucrărilor publicate. Căci, deşi ordinea este cronologică, ea este structurată după etapele marilor evenimente politice şi sociale.

Mi-am propus să mă opresc la părerile personale ale lui Andonie despre importanţa matematicienilor în apariţia şi dezvoltarea a ceea ce se va numi „şcoala românească de matematică”, a învăţământului ştiinţelor în România, dar, mai ales, la modul în care i-a văzut „ca oameni” pe aceşti matematicieni. În această idee, preiau din cuvintele lui G.Şt. Andonie, descriindu-i pe cei pe care i-a cunoscut, fie din cărţi şi manuscrise, fie direct, personal.

Dintre mulţii savanţi, cercetători şi profesori pe care i-a prezentat, aleg doar o mică parte, cu convingerea că ceea ce voi prelua prin cuvintele autorului *Istoriei matematicii în România* contribuie la a realiza şi păstra şi noi un portret psihologic şi un anumit mod de a înţelege personalităţile care au marcat ştiinţa, chiar şi pe cele cu care nu am fost contemporani sau nu i-am putut cunoaşte în activitatea noastră.

Încep cu cei prezentaţi de Andonie în primul volum, amintiţi în capitolele III-VII, ultimul capitol de aici fiind intitulat „Iniţiatorii şcolii matematice române. Viaţa şi opera lor”.

Petrache Poenaru (1799-1875), om ponderat, a cărui maximă era *festina lente* – grăbeşte-te încet – prudent, cumpătat, spirit practic. Apoi, despre *Ianos Bolyai* (1802-1860), matematicianul ardelean care, alături de Gauss şi Lobacevski, este fondator al geometriilor neeuclidiene, aflăm că înspre sfârşitul vieţii a trăit într-o neagră mizerie, dar şi că a scris o utopie, *Teoria fericirii,* în care arată că fericirea omului este dependentă de fericirea întregii omeniri. *Neculai Culianu* (1832-1915): figură senină şi venerabilă, cu vorba dulce şi prietenoasă. *Miltiade Tzony* (1843-1898) a fost unul dintre bărbaţii cu înfăţişare superbă şi cu prestanţă ai Iaşului cultural. Icoana sfântului Gheorghe, pictată de Nicolae Grigorescu la biserica Mănăstirii Agapia, l-a avut ca model. *Spiru Haret* (1851-1912) avea darul expunerii pedagogice, dând demonstraţii simple, ilustrate cu aplicaţii practice variate; constituie un exemplu de muncă dusă cu efort şi însufleţire pentru înflorirea culturală a patriei sale.

→

Multe documente înregistrate în acest volum evidenţiază personalităţi marcante ale vremii, precum C.A. Rosetti, I.C. Brătianu, Al. Pelimon, Zamfir Arbore-Rally, Eugeniu Carada, D.A. Sturdza, N. Xenopol, G. Orăşianu, Natalia Hurmuzaki, P.P. Carp, I.I.C. Brătianu, Cristofi Cerchez, V.G. Mortun, Elefterie Cornetti, Carol Göbl, Gr. Trancu-Iaşi, Stelian Popescu, C.M. Ciocazan, M. Dragomirescu, C. Şaban-Făgeţel, Th. Costescu, I. Catina, Emil Costinescu, N. Titulescu, G. Sion, G. Brăiescu, Gh. Ionescu-Siseşti etc.

Unele documente aduc o contribuţie esenţială la istoria culturii române; de pildă, la 15 aprilie 1895, I.G. Bibicescu, Emil Costinescu, Vasile Lascăr şi Em. Porumbaru primesc de la fraţii Vintilă şi Horia Rosetti conducerea ziarului *Românul,* pentru perioada 1895-1900; negustorul şi filantropul braşovean Damandi Manole îi solicită, prin Eugeniu Carada, o sumă de bani pentru românii şi bisericile din Braşov. Solicitări de sprijin financiar vin din partea altor români din ţară sau din afara graniţelor sale de atunci, cunoscută fiind opera de mecenat a lui I.G. Bibicescu etc.

Pertinentul studiu introductiv al lui Tudor Răţoi se încheie cu sublinierea dorinţei lui şi satisfacţiei „împlinirii dorului de veacuri al tuturor românilor de a fi cu toţii întrupaţi într-un singur stat naţional, în România Mare şi întregită, el însuşi, I.G. Bibicescu adică, punând o pietricică la temelia organizării vieţii viitoare a neamului, care va trebui să fie şi va fi strălucită”. Şi a pus, cum concluzionează Tudor Răţoi nu o pietricică, ci „o cărămidă mare şi tare, căci biblioteca sa a fost un bun preţios nu numai al severinenilor, ci şi al românilor din noile provincii ale ţării şi al celor sud-dunăreni, rămaşi după 1918 în afara patriei – mumă”.

Volumul lui G. Sorescu şi Tudor Răţoi, *Ioan G. Bibicescu. Folclorist şi om al cetăţii,* este o contribuţie esenţială la cunoaşterea unui om şi a operei sale scrise, financiare sau filantropice, elaborată într-un mod ştiinţific, în care notele de subsol, bogate şi precise, dovedesc profesionalismul celor doi autori.

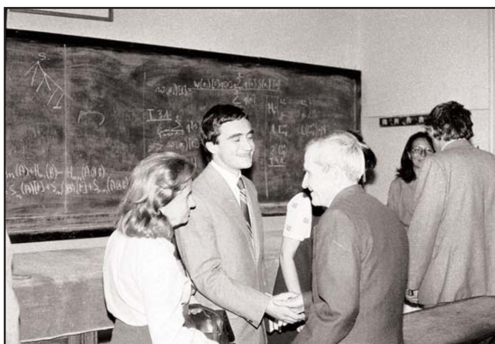

In memoriam

David Emmanuel (1854-1941), senin şi modest precum filosofii antici; avea de altfel o cultură clasică splendidă, care se trăda adeseori în expunerile sale de matematici cele mai dificile. *Ermil Pangrati* (1864-1931), figură proeminentă, plină de autoritate, menţionat de istoria culturii româneşti, a luptat pentru renaşterea stilului arhitectonic românesc. *Ion Ionescu* (1870-1946), inginer, redactorul principal al G*azetei matematice*: profesor, mare matematofil, omul fără de odihnă, omul dreptăţii şi al adevărului, conştiincios, exact, care şi-a dedicat viaţa exclusiv şcolii şi învăţământului. *Gheorghe Ţiţeica* (1873-1939) făcea lecţii de o claritate impecabilă, lecţii fermecătoare, de o înaltă valoare. A fost şi o fire de artist, îi plăcea să cânte la vioară, mai ales sonate ale lui Beethoven. *Dimitrie Pompeiu* (1873-1954), în toată creaţia sa matematică, chiar când avem de-a face cu prezentări axiomatice, dovedeşte simplitate şi aleasă ordine artistică, De aceea, prelegerile sale universitare erau urmărite cu interes, chiar şi de lumea care ieşise de pe băncile universităţii. Aceasta fiindcă, printre altele, în sublinierea ideilor, Pompeiu folosea o expunere de o nuanţată estetică. *Traian Lalescu* (1882-1929), profesorul căruia George Şt. Andonie i-a fost student la Şcoala Politehnică din Bucureşti, a fost matematicianul român de o forţă de concepţie, de spontaneitate şi originalitate rar întâlnite. În mijlocul unei demonstraţii delicate, se oprea, stătea câteva clipe la oarecare distanţă de tablă, ca în final să dea o demonstraţie nouă, sobră, elegantă, atunci ţâşnită din mintea lui scăpărătoare.

Volumul al doilea (publicat în 1966) cuprinde, în afara primului capitol de generalităţi despre matematici, matematicieni, creaţie şi instituţii, capitolele II-V despre matematicienii care au activat în prima jumătate a secolului XX, prezentaţi pe diverse domenii: analiză şi teoria funcţiilor, geometrie şi topologie, teoria numerelor şi algebră, matematici pure şi aplicate. Fac aici o paranteză: am avut şansa ca o parte a acestor matematicieni să-mi fie profesori la Universitatea din Bucureşti. Dar, ca şi în cazul volumului I, voi face şi aici o alegere dintre acele personalităţi ilustrate de Andonie.

Simion Stoilow (1887-1961) a fost, înainte de toate, un xenofil şi un unchiaş sfătos, care n-a întrebuinţat faţă de nimeni vreun cuvânt greu, iremediabil; nimeni nu l-a auzit ridicând tonul. Cu toată înfăţişarea extatică pe care o arăta în acţiune, în realitate era preocupat de obiectul matematic, era om al văpăilor. Pentru acest motiv, este destul de anevoios pentru cineva să surprindă, fie şi într-o schiţă fugară, trăsăturile personalităţii sale. *Alexandru Ghika* (1902-1964) este cel care, lucru rar în rândul oamenilor de ştiinţă matematicieni, a fost în tinereţe un pasionat vânător; a stăpânit şi mijloacele fine ale creaţiei matematice, pe care le-a mânuit abil în domeniile cele mai înalt speculaive ale analizei matematice moderne. *Nicolae Cioränescu* (1903-1975), matematician român cu fantezie strălucitoare şi cu umor sănătos, plin de vervă muşcătoare, care ne-a făcut adeseori, la conferinţele profesorilor Politehnicii din Bucureşti, nu numai să ne descreţim fruntea, ci să râdem chiar, din toată inima. Iscoditorul şi ingeniosul matematician, rămâne o valoare necontestată în domeniul analizei matematice, dar şi în algebră şi mecanică. Despre *Miron Nicolescu* (1903-1975), scrie: Dacă există vreunul dintre matematicienii români care se îndepărtează de legenda matematicianului distrat, cu aspect exterior neglijent, acesta este, prin excelenţă, Miron Nicolescu. Căci este totdeauna de o eleganţă vestimentară distinsă, întruchipând un fel de Petronius modern, *arbiter elegantiarum* în viaţa de toate zilele. Acest matematician nu numai că nu este niciodată distrat, şi nu numai că nu se închide în turnul de fildeş, dar participă cu însufleţire la manifestările culturale şi politice ale timpului său, este matematicianul realist al timpurilor noi. Pe *Nicolae Teodorescu* (1908-2000), Andonie îl vede ca pe un om al surprizelor referitoare la multiplele sale preocupări, în continuă şi susţinută mobilitate tinerească; prezent la Universitate ca profesor, la Academie, la Casa Oamenilor de Ştiinţă, la Institutul de matematică, la diverse conferinţe de specialitate, responsabil pentru publicaţii ştiinţifice matematice, participând la congrese de matematici din ţară şi din străinătate. Lui *Niculae Abramescu* (1884-1947) îi face următorul portret intelectual şi etic: „Cu inteligenţa sa ageră, cu entuziasmul său tineresc şi bunătatea pe care o radia, mi l-am întipărit în suflet pe timpul când i-am fost elev la Liceul Vasile Alecsandri din Galaţi. Omul care a distilat până la esenţă – nopţi de-a rândul – cristalinul text al *celor mai bune manuale de matematici pentru liceu* tipărite în limba română, era o fiinţă animată de cele mai frumoase pasiuni.” *Gheorghe Vrănceanu* (1900-1979): văzut de la distanţă, ponderatul profesor Vrănceanu pare taciturn. În preajmă-i însă, constaţi o revărsare a delicateţei sale sufleteşti prin vorba moldovenească domoală şi intimă. Este o fire dreaptă, cinstită, cumpănită, sigură de sine,

de o mândrie şi siguranţă care provin, desigur, din conştiinţa valorii matematice ce o reprezintă. *Dan Barbilian* (1895-1961), snob şi poet visător în viaţa de toate zilele, a fost o minte care scăpăra, atât în discuţia particulară, cât şi în elaborarea memoriilor matematice, pe care însă nu totdeauna s-a grăbit să le publice. Intelectual de înaltă clasă, cu simţ al ritmului şi cu o gândire îndrăzneaţă în tot ce a scris, Barbilian avea un verb care ustura, poate prea mult uneori, dar şi atunci el rămânea matematicianul poet, plin de eleganţa celor mai arzătoare impulsuri lirice! *Victor Vâlcovici* (1885-1970), ale cărui conferinţe erau mult gustate de public, avea un plăcut timbru al vocii, o înlănţuire ordonată a ideilor, iar „pasiunea cu care ne transmitea răsunetul orchestraţiei din sufletul său ne-au adus în minte un gând şăgalnic: iată *Flautul fermecat* al lui Mozart! Nu mică ne-a fost surprinderea când, la distanţă de vreo 15 ani după aceea, am aflat în focul unei discuţii cu profesorul Vâlcovici, că într-adevăr cântă din flaut.”

Petre Sergescu (1893-1954), mare organizator şi entuziast, a fost un talentat şi neobosit conferenţiar, fie pentru matematicile pure (pe care le-a cunoscut în toate ramurile), fie pentru istoria matematicii române sau istoria matematicii universale, precum şi pentru istoria celorlalte ştiinţe pozitive sau cea a filosofiei ştiinţelor, fie, în sfârşit, un conferenţiar devotat ideii de ridicare culturală şi înălţare pe tărâm ştiinţific a marelui public. Numai Iorga l-a întrecut pe Sergescu, ca număr şi varietate tematică, dar cu subiecte de istorie culturală sau politică. Şi Sergescu avea o fire de artist. Cânta bine la vioară şi avea o voce plăcută de tenor. *Grigore C. Moisil* (1906-1973) reprezintă în şcoala matematică românească o fericită întruchipare a dominantelor matematicii noastre: dinamism, varietate, tendinţă spre universalitate. Jovial şi optimist, neimpresionat nici de adulaţii, nici de adversităţi, Moisil este omul marilor delectări spirituale. Cu o voce baritonală puţin voalată, cu umorul său uneori acidulat, dar plin de sevă, cu viguroasă putere de sugestie, orice întâlnire cu Moisil te destinde de încordările anterioare. Este, de altfel, un fermecător povestitor şi un bun tovarăş de muncă. În tot ceea ce face pune aceeaşi dezinvoltură şi aceeaşi pasiune şi de fiecare dată îţi demonstrează că vede la cea mai depărtată bătaie a ochiului. În orice situaţie încurcată s-ar găsi, Moisil, improvizând spiritual o anecdotă sau utilizând o aluzie scânteietoare de duh, scapă nevătămat. *Gheorghe Mihoc* (1906-1981), cu o înfăţişare plină de prestanţă, împrăştie în jurul său lumină şi căldură, totdeauna calm, cu gestul larg şi ţinuta academică a omului sigur pe ceea ce transmite. *Caius Iacob* (1912-1992) este omul despre care îţi dai seama imediat că ai de-a face cu un profesor extrem de studios, profund, urmărind toate subtilităţile gândirii matematice şi expunând mai ales precis şi concis. Se încălzeşte o dată ce conferinţa a fost începută, devine impetuos, ochii îi scânteiază, bucuria desăvârşitei destăinuiri a frumuseţii matematice îl îmbujorează, îl aprinde. Construieşte într-o ordine perfect gradată şi nuanţată, iar lecţia sau conferinţa o încheie cu satisfacţia omului care ştie că a zvârlit sămânţa adevărului pur, care trebuie să dea roade.

În volumul al treilea, publicat în 1967, aflu 113 matematicieni cărora le scrie capitole distincte, cu date biografice şi conţinut al cercetărilor şi lucrărilor publicate, dar, doar pentru doi dintre aceştia, Andonie se exprimă cu evidentă afecţiune, pentru a le creiona calităţi intelectuale, dincolo de cele de matematicieni.

Cassius T. Ionescu Tulcea, născut în 1923, are un puternic talent de matematician şi este un bun pedagog, lucru pe care îl spun cu hotărâre şi profesorii care i-au urmărit creaţia, şi foştii săi studenţi. Cu o frazare perfectă, cu o dicţiune ireproşabilă, punând căldură şi pasiune în redarea adevărului matematic, strălucitor şi în expunerile cele mai abstracte. Tulcea este un artist. Şi *Ciprian Foiaş* (1933-2020) este una din cele mai elocvente apariţii din primul deceniu al jumătăţii a doua a secolului. E un talent cumplit, care vibrează continuu şi proaspăt, cu o forţă de creaţie unică, singulară… această lumină strălucitoare va însemna în matematica noastră, dacă va produce ca până acum, un creator de frunte. [Adaug că previziunea lui Andonie s-a adeverit, în 1995 matematicianul Ciprian Foiaş a primit Medalia Norbert Wiener.]

Recunosc aici şi marea mea şansă de a-i fi cunoscut pe cei doi mari matematicieni, îndrăgiţi de Andonie; Ionescu Tulcea a fost profesorul de analiză matematică din primul an de facultate, iar Foiaş, membru în comisiile în care mi-am dat examenele pentru doctoratul în analiză funcţională.

George Şt. Andonie a mai scris şi publicat: *Varia Mathematica*, Ed. Tineretului, 1969, şi Ed. Albatros, 1977, *Istoria matematicilor aplicate clasice în România. Mecanică şi Astronomie,* Ed. Academiei RSR, 1971. Wikipedia scrie că ar mai fi publicat *Rolul femeilor în matematica mondială*, în anul 1998, informaţie care nu e confirmată de nicio altă sursă. [De altfel, anii de viaţă ai lui G.Şt. Andonie indicaţi de Wikipedia, 1911-1998, nu pot fi corecţi, cel puţin pentru faptul că a ieşit inginer în 1925, afirmat chiar şi în postarea respectivă.]

George Şt. Andonie a ştiut să vadă omul din spatele profesorului/savantului şi a reuşit să ne apropie de suflet pe matematicienii noştri. Gândesc că inginerul care scrie cu atâta sevă şi dedicaţie *Istoria matematicii în România* simţea poezia matematicii, iar portretele psiho-intelectuale pe care le face multor matematicieni sunt versuri ale unui poem.

Nota redacţiei

Cele două fotografii alăturate, din colecţia personală a profesorului Răzvan Andonie, nepotul lui George Şt. Andonie, sunt din 1984, de la finalul susţinerii de către R. Andonie a doctoratului, sub conducerea profesorului Solomon Marcus (titlul tezei: *Aspecte sintactice şi informaţionale în recunoaşterea formelor*). În prima, proaspătul doctor este felicitat de unchiul său, în a doua, prof. Marcus şi G.Şt. Andonie îşi strâng mâna, aceasta fiind prima lor întâlnire. În centru este mama lui R. Andonie, în fundal apar profesorii Marius Iosifescu, Gabriel Orman şi Leon Livovschi.

În acest moment, Răzvan Andonie este profesor la Departamentul de Informatică al Universităţii Centrale a statului Washington, Ellensburg, SUA. El are preocupări şi rezultate importante în calculul neural, învăţare automată, calcul cognitiv, calculabilitate paralelă şi distribuită, aplicaţii ale inteligenţei computaţionale pe suporturi hardware de mare performanţă.

Constantin Noica, spirit european, modelat pe structură românească

Filofteia PALLY

***Numai în cuvintele limbii tale se întâmplă să-ţi aminteşti de lucruri pe care nu le-ai învăţat niciodată. Căci orice cuvânt este o uitare şi în aproape oricare s-au îngropat înţelesuri de care nu mai ştii. Cum altfel am putea da folosinţă vie cuvintelor? Dar dacă în orice cuvânt există o parte de uitare, este totuşi vorba de uitarea noastră şi ea devine propria-ne amintire. Iar acesta e actul de cultură: să înveţi noutatea ca şi cum s-ar ivi din tine.* (1)**

Între anii 1977-1981, Constantin Noica, retras la Păltiniş, într-o cameră minusculă de 8 mp dintr-o cabană, îi primea, adeseori, pe tinerii Gabriel Liiceanu şi Andrei Pleşu, petrecând împreună ore întregi, în memorabile discuţii. Pentru filosof, prezenţa şi interesul acestora pentru filosofie erau argumente esenţiale pentru a le acorda toată atenţia, conform principiului pe care şi-l exprimase de multe ori şi anume, atunci când are în faţă un tânăr studios şi interesat, acesta devine mai important decât propriile sale probleme sau nevoi. Dar, pentru asta, interlocutorul trebuia sa îndeplinească o serie de condiţii minime, pe care, astăzi, puţini tineri le-ar putea îndeplini, Constantin Noica fiind o persoană riguroasă: cunoaşterea la perfecţie a limbilor franceză, engleză, germană; de asemenea, nu puteai pătrunde în tainele filosofiei fără a şti greacă veche şi latină şi, nu în ultimul rând, să fi studiat cele „100 de cărţi obligatorii" (o listă minimală de lucrări necesare unui studiu serios). Anii aceştia vor deveni subiect de referinţă scriitoricească, ei fiind descrişi într-o carte celebră: *Jurnalul de la Păltiniş* (autor, Gabriel Liiceanu), cu subtitlul *Un model paideic în cultura umanistă,* publicat, în ediţia I, la Cartea Românească, în 1983, reeditat de Humanitas, în 1990, cea de a II-a ediţie cuprinzând şi textele cenzurate iniţial.

Este cartea care a adus în prim-planul culturii române o mare personalitate filosofică de dimensiune europeană.

Într-adevăr, *Jurnalul* este o provocare pentru căutarea drumului către gândirea acestui filosof special, a cărui operă, aveam să aflu, este de o profundă adâncime. Biografia lui, chiar sumară, ne dezvăluie trepte de viaţă şi de evoluţie, în contexte uneori de-a dreptul tragice.

Constantin Noica a fost filosof, poet, eseist, publicist şi scriitor român, meritele sale fiind recunoscute de Academia Română, în 1990, care i-a conferit titlul de membru post-mortem. Figură pilduitoare a culturii române din secolul XX, el este cel mai important filosof român şi ultimul autor de sistem filosofic în cultura europeană.

Deşi a însemnat un adevărat model paideic în cultura umanistă şi ar fi fost firesc să devină un reper într-o Românie a tranziţiei de după 1989, nu aşa s-a întâmplat, cu toată prezenţa operei integrale, în peisajul editorial. „Noica a pierdut repede cursa celebrităţii publice. Şi nu doar în faţa tentaţiilor societăţii de consum şi mass-mediei, ci şi în faţa noilor mode şi ideologii culturale de tip postmodern, dar chiar şi la capitolul repatrierii moştenirii culturale reprimate a marilor interbelici, colegii săi de generaţie, exilaţi fie peste graniţe, fie în exil intern. Sclipitorii maeştri *esopici* ai stilului oral şi ai filosofiei literare, ca Petre Ţuţea (1902-1991) sau Emil Cioran, sau figura renascentistă a unui literat şi istoric al religiilor de talia lui Mircea Eliade, l-au ocultat pe Noica, filosoful ascet şi auster." (2)

S-a născut la 12/25 iulie 1909, în comuna Vităneşti, judeţul Teleorman, fiind al treilea copil al familiei de origini aromâne Grigore şi Clemenţa Noica, ale cărei proprietăţi cuprindeau 6000 ha, plus 6000 ha în arendă. După reforma agrară ce a urmat celui de Al Doilea Război Mondial, în 1946, tatăl lui va muri de supărare, căci, din uriaşa avere, i-au rămas doar 50 ha, ceea pentru un mare moşier echivala cu sărăcia umilitoare.

Constantin nu a moştenit spiritul extrovertit şi practic al tatălui, ci înclinaţia spre meditaţie şi filosofie a mamei sale, trăsătură care îi va marca destinul. Având guvernantă nemţoaică, îşi va însuşi, încă din copilărie, limbile germană şi franceză, dar şi reguli de comportament social care îi vor conferi distincţie, amabilitate, eleganţă în gesturi şi conversaţie.

Urmând gimnaziul în Bucureşti, între anii 1924-1928, va studia la Liceul „Spiru Haret", unde l-a avut profesor de matematică pe poetul Ion Barbu (Dan Barbilian), liceu în care a fost premiant (la această vârstă, Noica avusese deja revelaţia unei lecturi complexe ca I. Kant, *Critica raţiunii pure!*) şi pe care îl va absolvi cu examenul de bacalaureat, în 1928.

A debutat în revista liceului, *Vlăstarul,* în 1927, publicând eseuri pe care le va aduna, în anul 1934, în volumul *Mathesis sau bucuriile simple.*

Va urma Facultatea de Filosofie şi Litere din Bucureşti, unde îl va avea profesor pe Nae Ionescu, şi pe care o va absolvi, în 1931, cu teza de licenţă *Problema lucrului în sine la Kant,* sub coordonarea profesorului de istorie a filosofiei şi culturii, P.P. Negulescu, succesorul la catedră al lui Titu Maiorescu.

Admirator al lui Nae Ionescu, între anii 1932–1934, frecventează Societatea culturală „Criterion", alături de prietenii săi Mihail Polihroniade, Acterian Haig, Mircea Eliade, simpatizând cu ideologia legionară, dar fără a se înrola politic, el considerând că doar prin cultură, nu prin politică, România poate să renască.

În 1934, refuză postul de asistent, oferit de P.P. Negulescu. Se va căsători, avându-i naşi pe Mircea şi Margareta Vulcănescu, cu Wendy Muston, o tânără englezoaică de familie bună, mutându-se în vila de la Sinaia a acesteia, unde vor locui, între anii 1934-1938, obţinând venituri din traduceri de romane poliţiste englezeşti (opt astfel de romane, în doi ani), meditaţii şi publicistică. Este perioada în care, chiar dacă şi-a pierdut un rinichi, în urma îmbolnăvirii de tuberculoză renală, Noica s-a concentrat pe „traduceri comentate din Descartes – *Regulile,* în 1935, şi *Meditaţiile despre filosofia primă,* în 1937 – şi Kant – disertaţia acestuia *Despre forma şi principiile lumii sensibile şi inteligibile* –, precum şi două lucrări despre aceiaşi autori: *Concepte deschise în istoria filosofiei, la Descartes, Leibniz şi Kant,* în 1936, şi *Viaţa şi filosofia lui Descartes,* în 1937, cu ocazia aniversării tricentenarului naşterii gânditorului francez." (3)

Între anii 1938-1939, cu o bursă a statului francez, se va afla la Paris, un an mai târziu, în mai 1940, susţinând, la Bucureşti, doctoratul în filosofie, cu teza *Schiţă pentru istoria lui „Cum e cu putinţă ceva nou?"*

Între 1941–1944, aflat, succesiv, la Berlin (1943), ca referent de filosofie la Institutul Româno-German (unde participă la Seminarul de filosofie al profesorului Martin Heidegger), şi la Bucureşti, unde, împreună cu Constantin Floru şi Mircea Vulcănescu, editează patru dintre cursurile universitare ale lui Nae Ionescu şi anuarul *Isvoare de Filosofie.* Este şi perioada în care se dedică mai mult vieţii de familie, soţia sa, Wendy Noica, dăruindu-i doi copii: pe Răzvan (1942) şi pe Alexandra, născută în 1944.

În 1943, participând la concursul pentru ocuparea unui post de conferenţiar, la Catedra de istorie şi filosofie a culturii a Universităţii din Bucureşti, nefiind agreat de regimul antonescian, Noica este respins, cu toată susţinerea comisiei din care făcea parte şi Lucian Blaga. Va fi mobilizat, însă, în 1944, ca translator în lagăre de prizonieri americani şi, apoi, în lagăre de prizonieri germani. Este anul în care va reuşi publicarea *Jurnalui filosofic,* după care tăcerea sa va dura 25 de ani. O carte de referinţă, care emană două teme complementare: mitul şcolii şi mitul fiului risipitor şi al fratelui său. Aici, el vorbeşte despre o şcoală după modelul socratic al Academiei Platonice, în care tinerii să înveţe gândirea vie, eliberându-se de tirania profesoratului.

„**E o şcoală în care** vor fi primiţi doar tinerii care au incertitudini, caută şi întreabă, tineri risipitori, nu profesorii care ştiu deja, dar nu înţeleg nimic, asemenea fratelui fiului risipitor. Filosofia şi viaţa întreagă sunt văzute de Noica fiind simbolizate în această parabolă evanghelică a celor doi fraţi deopotrivă de nedesăvârşiţi: mânat de foamea aventurii, fiul risipitor se pierde, dar se căieşte, în timp ce, stăpânit de frică, fratele său orgolios şi ursuz se păstrează, dar se împietreşte. Regăsiţi în Abel ciobanul şi Cain plugarul, sau în Marta activă şi Maria contemplativă, cei doi fraţi simbolizează setea Unului de a se pierde şi setea multiplului de a se aduna, cunoaşterea şi contemplarea, devenirea şi fiinţa." (4) „Şcoala. Şcoala asta. Nu ştiu dacă am s-o fac vreodată. Dar mi-ar plăcea, la sfârşitul vieţii, să pot spune: nici nu am făcut altceva." (5)

A reuşit să o facă, între anii 1944-1946, în pădurea Andronache de lângă Bucureşti, unde a organizat întâlniri periodice cu prietenii apropiaţi (Mircea Vulcănescu, A. Dragomir, M. Rădulescu). În 1946, după arestarea lui Vulcănescu (în 30 august; arestat şi condamnat în octombrie, acesta va muri, pe 28 octombrie 1952, la Aiud, ca martir), o vreme, Constantin Noica s-a ocupat de moşia familiei, dar metamorfoza socială tulbure îl determină ca, din dorinţa de a-şi proteja copiii, să ceară divorţul de Wendy, în 1947, pentru ca ea şi copiii să se poată reîntoarce în Marea Britanie, fapt împlinit abia în 1955.

În martie 1949, este ridicat de la moşia Chiriacu şi exilat, cu domiciliu obligatoriu, la Câmpulung Muscel, locul ales de regimul *popular* ca zonă de izolare a moşierilor din Muntenia. Fără bani, familie, profesie, trăind într-o maximă sărăcie, singurele lui venituri erau obţinute din meditaţii.

În 1953, se căsătoreşte cu Mariana Nicolaide, văduvă de război, trăind zece ani în oraşul în care se va redescoperi într-un autentic *delir cultural.*

Sub aspect creativ, locul a fost providenţial. Referindu-se la domiciliul forţat de la Câmpulung Muscel, peste timp, îl va defini drept „ceasul cel mai însufleţit al vieţii sale" (6). Şi asta pentru că acest spaţiu cultural, în care îşi proiectaseră personalitatea Ion Barbu şi Petre Ţuţea, „a reprezentat purgatoriul fără de care Noica nu ar fi devenit un gânditor propriu-zis. Tocmai de aceea, nu este exagerat să spunem că, graţie maturităţii de gândire pe care o va căpăta la Câmpulung, acest oraş va reprezenta locul de naştere al *filosofului Noica:* sunt anii în care gânditorul îşi va găsi ideea dialecticii tetradice, scriind, între 1949 şi 1950, prima sa lucrare cu adevărat originală, *Cercul metafizic.* Lucrarea va aştepta 30 de ani publicarea şi, când va apărea, va purta titlul de *Încercare asupra filosofiei tradiţionale*, reprezentând prima parte din *Devenirea întru fiinţă* (1981)". (7)

Aici, în inima Muscelului, Noica a redactat o serie de caiete (anii 1951–1953) pe teme social economice, care au fost publicate, în 1997, sub titlul *Manuscrisele de la Câmpulung.* Acestea sunt „reflecţii despre ţărănime şi burghezie. Nu sunt simple conspecte neutre, ci descrieri şi reflecţii *orientate.* Ţăranul e văzut de filosoful român ca aservit bunurilor şi lipsit de libertate reală, dar având, în schimb, intimitate sufletească cu lucrurile.

→

In memoriam

Burghezul are, însă, prin ban, o libertate pe care ţăranul nu o are, dar o libertate în gol şi, în plus, e lipsit de intimitate cu lucrurile şi oamenii. Nici unul, nici celălalt nu ajung să împlinească, în spirit, umanul. Această împlinire e proprie doar omului de cultură, care trebuie să aibă libertatea burghezului şi intimitatea sufletească a ţăranului cu lumea. Doar prin cultură putându-ne afirma ca naţiune, societatea românească ar trebui să-şi creeze urgent o elită culturală, oferind cecuri în alb la 200–300 de tineri din toate domeniile. Acest proiect avea să fie relansat de Noica, în 1980." (8)

Într-adevăr, Noica a creat şi aici o „şcoală" clandestină, în care i-a avut aproape pe Alexandru Paleologu, Sergiu Al. George, Nicolae Steinhardt şi alţii, activitate care va fi incriminată de statul socialist, peste câţiva ani.

După scurta relaxare dintre anii 1955–1957, situaţia din România a devenit dramatică. De teama unor revolte anticomuniste, similare celei din Ungaria, Gheorghe Gheorghiu-Dej reia atitudinea de intimidare împotriva intelectualilor, întâlnirile şi seminariile private ale unor cercuri clandestine, clasate drept *conspiraţii* duşmănoase, urmând a fi anihilate. Au urmat: arestări, anchete, procese, condamnări la închisoare. „Cifrele sunt elocvente: dacă, între 1954–1957, s-au operat doar 6211 de arestări pe motive politice, numai în intervalul iunie–decembrie 1958, numărul lor s-a ridicat la 17.613, în acelaşi an fiind anchetate 47.673 de persoane; în 1959, alte 37.893, iar în 1960, încă 21.716. Arestaţi în 14-15 iunie 1958, membrii grupului duhovnicesc cultural *Rugul Aprins,* având în centrul său figura părintelui Daniil Sandu Tudor (1896–1960), între care s-a numărat şi preot Dumitru Stăniloae, au fost judecaţi pe 8 noiembrie şi condamnaţi la ani grei de temniţă. Pe 11 decembrie 1958, Constantin Noica a fost şi el arestat. Dus la sediul Securităţii din Piteşti, a fost supus, timp de un an de zile, unor interogatorii extrem de brutale. Bătăile la fese au fost atât de dureroase, încât, de atunci încolo, filosoful n-a mai putut şedea pe suprafeţe tari fără o perniţă gonflabilă, pe care o purta cu sine şi prefera să scrie pe marginea patului, cu o tăblie pe genunchi. Ancheta a condus la constituirea dosarului unui grup sau lot de intelectuali duşmănoşi: grupul Noica–Pillat, alcătuit din 23 de inculpaţi." (9)

Ultimul arestat, pe 4 ianuarie 1960, a fost Nicolae Steinhardt. (10)

Cu toţii erau acuzaţi de uneltire împotriva ordinii de stat, de răspândire a manuscriselor cu caracter duşmănos şi a cărţilor „legionarilor" transfugi Cioran şi Eliade, precum şi de ascultarea unor posturi de radio străine, care difuzau comentarii *duşmănoase la adresa regimului*. În această perioadă, au fost distruse manuscrise, scrisori şi cărţi ridicate de la inculpaţi, cei 23 de intelectuali primind pedepse grele, între 6 şi 25 de ani de închisoare, însumând 268 de ani. Şeful de lot, Constantin Noica (ca şi Constantin Pillat şi Daniil Sandu Tudor) a fost condamnat la pedeapsa maximă: 25 de ani de închisoare şi 10 ani de degradare civică. „Sunt vinovat, dar nu în faţa legilor dumneavoastră, ci în faţa celor din boxă. Iar justiţia pe care o cer este una pe care nimeni nu o poate contesta, cea supremă. În ce mă priveşte, cer pedeapsa maximă şi nu voi face recurs..." Iar Nicu Steinhardt a declarat demn: „Eu nu am de spus decât că sunt mândru să fac parte din acest lot". (11)

Detenţia lui Noica a cuprins două etape: cea dură, de la Jilava (între 1960–1962), şi cea blândă, a *reeducării* (1962–1964), la Bucureşti, în arestul Securităţii şi la Văcăreşti. Prima etapă, de recluziune cumplită, s-a caracterizat prin momente de deznădejde şi disperarea că nu şi-a împlinit destinul său cultural, ceea ce îl va dirija către episodul creştin, rugându-şi torţionarii să-l ierte, rugându-se şi pentru duşmani. Este etapa reeducării acceptate, condiţie impusă de regim deţinuţilor politici care doreau eliberarea, după 1962.

Această etapă a fost descrisă de filosof în manuscrisul *Rugaţi-vă pentru fratele Alexandru,* scris în 1965 (fusese eliberat în 1964), dar publicat în 1990.

Cuprins de remuşcări, Noica îi va vizita, după 1965, pe toţi cei care, făcând parte din lotul său, au trăit trauma închisorii politice, atitudine descrisă de Nicolae Steinhardt în *Jurnalul* său. Mai mult chiar, Noica a scris articole de penitenţă şi aderare, în revista *Glasul Patriei,* cu titluri sugestive, de genul „Rândurile cuiva care nu a avut dreptate", acest preţ fiind plătit, cu articole asemănătoare, şi de Nichifor Crainic, Dumitru Stăniloae, Radu Gyr, Ion Vinea, Vladimir Streinu şi alţii. Ei chiar au crezut, în acea perioadă, că au o nobilă datorie patriotică faţă de cultura românească, mai presus de orgoliul convingerilor lor politice.

După eliberarea din detenţie, începând cu anul 1965, Constantin Noica se stabileşte în Bucureşti, fiind angajat pe un post de cercetător la Centrul de Logică al Academiei Române. În modestul apartament cu două camere, în care locuia, îşi va continua misiunea de dascăl-filosof, ţinând seminarii private, cu teme legate de filosofia hegeliană, platonică sau kantiană, avându-i ca discipoli pe colegul de la Centrul de Logică Sorin Vieru, dar şi pe Gabriel Liiceanu şi Andrei Pleşu, cercetători la Institutul de Istoria Artei.

Anul 1975 este crucial pentru destinul lui, Constantin Noica retrăgându-se într-o singurătate asumată, la Păltiniş, lângă Sibiu, unde era frecvent căutat de tineri, pentru îmbogăţirea spirituală, prin inegalabilele dialoguri socratice cu maestrul filosof, Păltinişul devenind un veritabil spaţiu sacru de pelerinaj pentru admiratorii şi discipolii săi. Personalitatea sa era recunoscută în plan ştiinţific, dar şi social-politic, după douăzeci de ani de tăcere, scrierile sale fiind, în sfârşit, publicate, el reprezentând o voce puternică şi apreciată.

I s-a permis, în mai multe rânduri, să meargă în Occident, atât pentru a-şi revedea familia, cât şi pentru colaborări cu filosofi români aflaţi în diaspora. În acest sens, trebuie menţionată invitaţia făcută lui Mircea Eliade de a reveni în ţară, în fruntea unui institut al Orientalismului, din păcate, respinsă de marele istoric al religiilor. Mai mult, începe să atragă suspiciuni de colaboraţionism, argumentele de bază constituindu-le articolele publicate în revista *Glasul ţării.*

Mâhnit de refuzul confraţilor săi din exil, faţă de proiectul său de dezvoltare a culturii române, se va retrage definitiv în mediul natural al Păltinişului, care îi oferea liniştea necesară creaţiei.

În numărul 7, din iulie 1987, al revistei *Viaţa Românească,* publică ultimul său articol, mai exact, „Prefaţa" volumului *Modelul cultural european.* (12) Abordarea este rezultatul unor reflecţii obiective, având o conotaţie de critică dură a Occidentului contemporan, pe care îl consideră „bolnav din cauza degradării tehniciste şi consumiste, aservit cultului absurdului, nonsensului şi cinismului. Societate în care surâsul fad şi politeţea amabilă drapează lipsa de comunicare a oamenilor învăţaţi să trăiască unul lângă altul ca şi cum ar fi unul fără altul". (13) Îi consideră pe intelectuali responsabili de această „urâţire a lumii", de destinul universal al culturii europene, redusă la prozaicul civilizaţiei, în finalul prefeţei, Noica precizând că a scris aceste pagini „cu sentimentul fratelui neluat în seamă – cum suntem toţi aici –, care cerşeşte pentru el şi lume o îmbrăţişare". (14) Nu poţi să nu remarci ţipătul de durere către Europa Occidentală, semănând cu un apel patetic al unui intelectual est-european, de dincoace de „cortina de fier", din blocul comunist, care acuza, în acelaşi timp, abandonarea de către Vestul Europei a valorilor autentice ale culturii europene, dar şi abandonarea, nemărturisită deschis, a Estului Europei, rămas fidel valorilor europene, în ghearele totalitarismului comunist.

Noica îşi exprimă convingerea că Europa spiritului a fost trădată de civilizaţia europeană actuală şi e păstrată, la marginile ei, de culturi minore, cum e cultura românească. „Profund european prin ataşamentul faţă de valorile culturii europene, o Europă a trecutului, Noica era critic faţă de prezentul Europei, apărând astfel ca antieuropean. În acelaşi timp, deşi profund european, filosoful era la fel de adânc ataşat faţă de spiritul românesc şi valorile culturii române, în care vede o întrupare particulară a culturii europene cu virtuţi şi latenţe proprii, capabile să regenereze şi să fecundeze cultura europeană şi universală." (15)

O personalitate atât de complexă ca a lui Constantin Noica, traversând România prin infernul totalitar, pentru a-şi împlini destinul intelectual faţă de neamul lui, acela de a crea cultură, nu putea să nu stârnească controverse. Ascetul laic de la Păltiniş, uriaş patriarh al culturii române, nu a mai cunoscut ieşirea din infern, dar nici dureroasa trecere prin purgatoriul fariseilor.

În urma accidentului din 25 noiembrie 1987, când îşi fracturează un şold, în camera sa din vila 12 de la Păltiniş, se va stinge, în noaptea de 4 decembrie 1987, la orele 1 şi 20 de minute, ultimul cuvânt rostit de el, înainte de a intra în comă, fiind: *Unbedingtheit!* „Necondiţionare!" Două zile mai târziu, trupul său va fi înhumat acolo unde îşi exprimase dorinţa, prohodit de un sobor de preoţi, avându-l în frunte pe mitropolitul Antonie al Ardealului: lângă biserica Schitului „Schimbarea la Faţă" din Păltiniş. (16)

Interesant este că filosoful, vorbind despre sine într-o consemnare testamentară, se definea a fi o bibliografie, nu o biografie, dorind a rămâne, în memoria neamului său, doar prin cărţile sale, nu şi prin modul în care s-a raportat la cele două epoci totalitare ale secolului XX, sub care a fost nevoit să supravieţuiască.

Rămâne în urma sa o operă monumentală, care îl recomandă printre filosofii de elită ai lumii, integral reeditată, după 1989, de Editura Humanitas. Iată titlurile:

Opere antume: 1934: *Mathesis sau bucuriile simple;* 1936: *Concepte deschise în istoria filosofiei la Descartes, Leibniz şi Kant;* 1937: *De caelo;* 1940: *Schiţă pentru istoria lui „Cum e cu putinţă ceva nou?"*; 1943: *Două introduceri şi o trecere spre idealism. Cu traducerea primei introduceri kantiene a Criticei Judecării;* 1944: *Pagini despre sufletul românesc;* 1944: *Jurnal filosofic;* 1962: *Fenomenologia spiritului de GWF Hegel istorisită de Constantin Noica*; 1969: *Douăzeci şi şapte de trepte ale realului;* 1969: *Platon. Lysis (cu un eseu despre înţelesul grec al dragostei de oameni si lucruri);* 1970: *Rostirea filosofică românească;* 1973: *Creaţie şi frumos în rostirea românească;* 1975: *Eminescu sau gânduri despre omul deplin al culturii româneşti;* 1975: *Despărţirea de Goethe;* 1978: *Sentimentul românesc al fiinţei;* 1978: *Spiritul românesc la cumpătul vremii. Şase maladii ale spiritului contemporan;* 1980: *Povestiri despre om, după o carte a lui Hegel: Fenomenologia spiritului;* 1981: *Devenirea întru fiinţă,* vol. I: *Încercarea asupra filosofiei tradiţionale;* vol. II: *Tratat de ontologie;* 1984: *Trei introduceri la devenirea întru fiinţă;* 1986: *Scrisori despre logica lui Hermes.*

Opere postume: 1988: *De Dignitate Europae;* 1990: *Jurnal de idei;* 1990: *Rugaţi-vă pentru fratele Alexandru;* 1992: *Simple introduceri la bunătatea timpului nostru;* 1992: *Eseuri de duminică;* 1992: *Introducere la miracolul eminescian;* 1997: *Manuscrisele de la Câmpulung;* 1998: *Echilibrul spiritual. Studii şi eseuri* (1929-1947).

Publicistică: 1994: *Semnele Minervei,* publicistică, volumul I, ediţie de Marin Bucur; 1996: *Între suflet şi spirit,* publicistică, volumul II, ediţie de Marin Bucur; 2003: *Moartea omului de mâine,* publicistică, volumul III, ediţie de Marin Bucur; 2007: *Despre lăutărism.*

Încheiem această scurtă evocare a lui Constantin Noica cu una dintre cele mai profunde mărturii privind rolul şi valoarea culturii române, ilustrând că acest calificativ nu înseamnă depreciere, ci o altă dimensiune universală.

→

Valeriu Papahagi, savant de talie internaţională

Elis RÂPEANU

Valeriu Papahagi a fost savantul care şi-a închinat viaţa studiilor şi cercetării, a dat elevilor şi cursanţilor lumină din lumina sa. Din modestie, a stat între cărţi în singurătate, a scris mult, a lăsat lucrări cu informaţii inedite de mare valoare, în care istoria, filologia şi filosofia se împletesc. Nu i s-a acordat atenţia necesară nici înainte, nici după lovitura de stat din '89-'90. De la nepotul său, Lambrache Papahagi, profesor la Politehnica bucureşteană, am aflat că numele lui Valeriu Papahagi figurează în Enciclopedia elaborată de Universitatea din Klagenfurt (Austria) – *Enzyklopädie des Europäischen Ostens,* dar numele său lipseşte din *Dicţionarul Enciclopedic Român* în 7 volume.

Este a patra personalitate în ordine cronologică, din rândul intelectualilor umanişti care poartă numele Papahagi – Nicolae, Pericle, Tache, Valeriu, la care se adaugă numele italienistului şi lusitanistului Marian Papahagi.

Cunoscător de limbi străine încă din copilărie, ajunge, cu timpul, să vorbească în mod curent nu numai toate limbile romanice cu statut de limbi oficiale – româna (cu dialectele din sudul Dunării), franceza, spaniola, italiana, portugheza, precum şi provensala, catalana, logudoreza, retoromana, dar şi limbi neromanice ca greaca veche şi greaca modernă, turca, studia texte în latina arhaică şi modernă, slavonă, chiar şi în engleză şi germană. Erudiţia sa în ceea ce priveşte limbile străine l-a ajutat în munca de cercetare, dar şi în întreaga sa activitate:

– în predarea istoriei folosea şi argumente lingvistice pentru a demonstra, şi pe această cale, originea şi unitatea românilor;

– în predarea limbii române la străini, activitate desfăşurată la Madrid, apoi şi în ţară, la primele grupuri de studenţi şi doctoranzi din alte ţări, veniţi să studieze în România;

– în predarea spaniolei la Universitatea Cultural-Ştiinţifică din Bucureşti sau la Liceul „Gh. Lazăr”; nu se mulţumea să facă o simplă predare a limbii respective, ci transforma, uneori, lecţiile în adevărate demonstraţii de filologie romanică.

Pentru perioada în care l-am avut contemporan, a adus cea mai mare contribuţie la istoria neamului românesc, în general, a fraţilor din sudul Dunării, în special, scrierile sale constituind mană cerească pentru documentarea altor lucrări în domeniu. Valeriu Papahagi a fost nu numai continuator, ci şi deschizător de orizonturi noi în aromânistică, prin amploarea izvoarelor şi a comentariilor personale. Acest neobosit şi înzestrat cercetător îşi argumentează baza studiilor sale în lucrarea *Din trecutul aromânilor,* comunicare făcută în ziua de 23 septembrie 1980, la Cercul „George Murnu”, publicată în volumul nostru *Umanistul Valeriu Papahagi şi studiile sale privind trecutul aromânilor,* Ed. Tipo-Man, Ploieşti, 2010, pp. 264-304, din care cităm:

„Astăzi, când ştiinţa istorică se interesează de trecutul tuturor popoarelor de pe glob, indiferent dacă sunt mari sau mici, am socotit că istoria elementului aromânesc sud-dunărean trebuie cunoscută în amănunţime.

Strâng, deci, într-un fel de *Corpus* izvoarele care vorbesc de acest element: cronici bizantine şi occidentale, documente de la Muntele Athos, Analele din Bari, relatările rabinului Beniamin din Tudela, cronici şi documente catalane, opere istorice spaniole consultate la Biblioteca Naţională din Madrid, documente din arhivele Veneţiei şi ale Parisului, de la British Museum, din arhivele Budapestei, cronicile româneşti din secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea, istoricii dalmaţi, operele călătorilor şi cercetătorilor români şi străini, rapoarte diplomatice, memorii publicate ale istoricilor şi filologilor români şi străini, în legătură cu trecutul şi limba aromânilor.”

Strădania sa a concentrat-o în cele 800 de pagini pe care le înmulţea şi mi le arăta la fiecare vizită pe care i-o făceam, pagini rămase în grija nepotului său de văr – italienistul Marian Papahagi de la Cluj-Napoca. Acesta, din motive necunoscute, n-a apucat să le publice, dar, cu inima împăcată, am aflat de la un frate de suflet şi de aforism – prof. univ. Gh. Budoi, care ştie să caute, pe internet, cărţi prin anticariate şi librării, că, în 2015, a apărut volumul cuprinzând studiile neuitatului meu Profesor (cu P mare!). Italienistul Marian Papahagi, ilustru reprezentant al romanisticii şi al culturii româneşti, a condus Academia di Romania între 1 oct. 1997şi martie 1999, anul şi locul în care a decedat. În cinstea sa, Institutul Cultural Român din Lisabona (director Virgil Mihaiu) a organizat un colocviu, relatat în revista *Steaua* (nr. 7-8/2009), de unde redăm un fragment:

„Cu prilejul împlinirii a 60 de ani de la naşterea şi a 10 ani de la moartea lui Marian Papahagi, Institutul Cultural Român din Lisabona a organizat un colocviu dedicat marcantului italienist şi lusitanist român. Eruditul clujean (1948-1999) poate fi considerat, alături de Mihai Zamfir, fondatorul studiilor luso-brazilianiste în învăţământul superior românesc.” (v. şi volumul *Umanistul Valeriu Papahagi*…, p. 23)

În expunerea de la Cercul „George Murnu”, Valeriu Papahagi concentrează mare parte din cercetările sale, subliniind următoarea cerinţă de bază: „Am socotit că un istoric trebuie să fie filolog. El trebuie să cunoască limba izvoarelor de care se serveşte, precum şi limbile în care s-au scris lucrări ştiinţifice pe care vrea să le folosească. La afirmaţia că graiul aromânilor nu e un dialect al limbii române, ci o limbă romanică de sine stătătoare, care nu are nicio legătură cu daco-româna pentru că ea conţine multe cuvinte greceşti, albaneze, turceşti, *un istoric care e şi filolog* va răspunde că în Italia, de pildă, un veneţian, vorbindu-şi dialectul, cu greu se poate înţelege cu sicilianul care îşi vorbeşte propriul dialect. Şi totuşi, nu putem vorbi de o limbă veneţiană şi de una siciliană.”

Valeriu Papahagi a expus şi a publicat lucrări, bine documentate, încă din tinereţe, în diverse reviste, studii devenite apoi extrase/broşuri. Acest eseu nu ne permite să le prezentăm, nici măcar pe scurt, dar este de datoria noastră să le enunţăm titlurile, subliniind semnificaţia lor.

1. Încă de la vârsta de 20 de ani, publică în revista *Vlăstarul* a Liceului „Spiru Haret”, nr. 6-7 ianuarie 1926, articolul intitulat *Roma etruscă* (pp. 5-10) în care, după cum mărturiseşte autorul, îşi propune să arate întemeierea Romei „aşa cum e admisă astăzi de către istorici”. Mai întâi, aruncă o privire generală asupra istoriei etruscilor – vechii locuitori ai Toscanei de astăzi, veniţi din Asia Mică, după ce au trecut prin insulele egeice şi au rătăcit apoi pe mare, s-au stabilit pe ţărmul apusean al Italiei, în ţinutul care avea să le poarte numele (Etruria). „Dacă Roma primitivă a fost alcătuită din sate latino-sabine, aşezate pe cele şapte coline – Septimontium – etruscii au fost aceia care i-au dat caracterul de cetate. Putem spune, cu alte cuvinte, că etruscilor li se datoreşte întemeierea cetăţii eterne. /…/ Sălbaticii locuitori latino-sabini din Septimontium, după primirea civilizaţiei etrusce, au putut să se ridice deasupra celorlalte popoare din Italia. Întăriţi în puternica lor cetate, ei au dominat întreaga peninsulă italică şi, după o serie de lupte crâncene, au reuşit să îndeplinească ceea ce etruscii nu izbutiseră să facă: unitatea Italiei.

→

Noi ştim că suntem ceea ce se numeşte o cultură minoră. *Şi mai ştim că aceasta nu înseamnă neapărat o inferioritate calitativă. Cultura noastră populară, deşi minoră, are realizări calitativ comparabile cu cele ale culturilor mari. Şi ştim că avem în această cultură populară o continuitate pe care nu o au cele mari. Despre strămoşii noştri geţi, plugari şi ciobani, s-a putut spune (Pârvan, Getica, 131) că, în secolul al VI-lea a.Chr., nu aveau o cultură calitativ inferioară, ci doar formal deosebită de a grecilor; tot ce-i deosebea era că ei, geţii, erau săteni, nu orăşeni, ca grecii. Dar tocmai aceasta ne nemulţumeşte azi: că am fost şi suntem – prin ce avem mai bun în noi – săteni. Noi nu mai vrem să fim eternii săteni ai istoriei. Tensiunea aceasta – agravată nu numai prin faptul că suntem conştienţi de ea, dar şi prin convingerea că „a fi conştient” poate reprezenta un semn de sterilitate – alcătuieşte drama generaţiei de azi.* (17)

Note

1. Constantin Noica, *Cuvânt împreună despre rostirea românească*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1996, p. 10.
2. *Revista Teologică, Centenar Noica,* 2009, Arhidiacon prof. Ioan I. Ică junior, nr. 2/2018, p. 21.
3. *Ibidem,* p. 25.
4. *Ibidem,* p.31.
5. *Ibidem.*
6. Constantin Noica, „Fişa clinică“ din *Şase maladii ale spiritului contemporan,* Editura Humanitas, Bucureşti, 1997, p. 103.
7. Constantin Noica, *Povestiri despre om după o carte a lui Hegel,* Editura Humanitas, Bucureşti, 2009, p. 6., Sorin Lavric, *Un Hegel pe înţelesul tuturor.*
8. *Revista Teologică, op. cit.*, p. 34.
9. *Ibidem,* p. 35.
10. Stelian Tănase, *Anatomia unei mistificări. 1944-1989,* Humanitas, Bucureşti, 1997, ed. a III-a, 2009.
11. *Revista Teologică, op. cit.*, p. 35.
12. Constantin Noica, *Modelul cultural european,* Editura Humanitas, Bucureşti, 1993, pp. 7-10.
13. *Ibidem.*
14. *Ibidem.*
15. *Revista Teologică, op. cit.*, p. 50.
16. *Ibidem.*
17. Constantin Noica, *Pagini despre sufletul românesc,* Ed. Humanitas, Bucureşti, 1991, p. 7.

In memoriam

Romanii aveau să se arate mai târziu demni continuatori ai civilizaţiunii etrusce, prin organizarea provinciilor cucerite. /…/ Nu ne-a rămas niciun monument de pe vremea regilor etrusci. Totuşi, Albert Grenier, profesor de la Universitatea din Strasbourg, consideră vestita *lupoaică de bronz* de pe Capitoliu, aducând argumente serioase în acest sens, ca o operă etruscă de pe vremea Tarquinilor. /…/ Rămâne în sarcina istoricilor să demonstreze legătura etruscilor cu dacii, precum şi coincidenţa dintre *lupoaică* şi *lupul* din flamura dacilor."

2. *Încercare de ascensiune în balon a unor Aromâni din comuna Săracu în timpul lui Ali-Paşa* (extras din *Revista istorică,* XXII (1936), nr. 7-9, pp. 212-224), *Datina românească*, Vălenii de Munte, 1936. E o lucrare în care, ca de altfel în tot ce a scris el, subliniază contribuţia românilor din sudul Dunării la impunerea neamului nostru printre popoarele europene. Deşi tema principală a acestui studiu e prezentarea unei încercări de ascensiune în balon a unor aromâni, care demonstrează geniul constructor al acestui popor, nu scapă ocazia de a sublinia că, nefiind vorba de şefi de stat, de lupte, de tratate etc., interesul istoriei aromânilor constă în trecutul economic şi cultural al acestora. „Relaţiile comerciale ale aromânilor cu lumea occidentală au înlesnit pătrunderea elementelor civilizaţiei şi a culturii apusene în regiunile locuite de ramura sud-dunăreană a neamului nostru." Aromânilor nu le erau străine zborurile în balon şi în mongolfieră (denumire de la numele fraţilor Montgolfier). În 1784, Jean-Pierre Blanchard (1753-1809) trecuse, în aerostat, strâmtoarea Mânecii, iar în 1812, italianul Fr. Zambeccari (1756-1812) face şi el o încercare de ascensiune, sfârşită tragic.

Despre încercările aromânilor, Valeriu Papahagi află dintr-o poezie satirică a lui Ioan Vilara (1771-1823), cu titlul *Balonul,* din ediţia completă a acestui poet, publicată de Gheorghe Vavaretos la Atena, în 1935, în greacă, şi acesta garantează că evenimentul a avut loc în 1803, la Ianina.

3. *Când a recunoscut ştiinţa apuseană latinitatea Aromânilor* (în *Lumina,* anul II, nr. 2-3, mai – septembrie 1937, Revista Liceului Român din Grebena – Grecia, pp. 3-8). Autorul subliniază faptul că „încă de la sfârşitul secolului al XVII-lea, cronicarii români Miron Costin, Dimitrie Cantemir şi Constantin Cantacuzino Stolnicul ştiu de existenţa în sudul Dunării a Coţovlahilor, adică a Aromânilor". Şi învăţaţi europeni, călători prin ţările locuite de acest neam românesc, au lăsat lucrări însemnate, autorul redând argumente din scrierile a cinci savanţi: Johann Thunmann de la Universitatea din Halle care, într-o amplă lucrare publicată în 1774, se ocupă şi de formarea poporului românesc şi de limba lui; francezul Pouqneville, consul al lui Napoleon la Curtea vestitului Ali-Paşa din Ianina; Esprit-Marie Cousinéry, consul al Franţei la Salonic în epoca Restauraţiei; colonelul englez William Martin Leake şi învăţatul german Jacob Ph. Fallmerayer care, într-o lucrare apărută în 1845, afirmă „Valahii din Tesalia se numesc *Romani* ca şi fraţii lor de limbă şi de origine din Principate". Autorul articolului încheie: „Vorbind de originea latină a Aromânilor, aceşti cinci erudiţi nu erau influenţaţi de o propagandă românească, pentru că principatele române nu se gândeau încă să deschidă şcoli în Macedonia. Pierduţi în oceanul de neamuri străine, Aromânii *rari nantes in gurgite vasto* – au avut întotdeauna conştiinţa individualităţii lor."

4. *Dimitrie Procopiu Pamperi Moscopoleanul, un Aromân secretar, profesor şi medic la Curtea Domnească din Bucureşti în secolul al XVIII-lea şi colaborator al lui J.-A. Fabricius* (Cartea Românească, Bucureşti, 1937). În încheierea studiului, Valeriu Papahagi scrie cu modestie, dar şi cu mândria celui care aparţine neamului românesc:

„Dând aceste câteva informaţii, am vrut să aducem o modestă contribuţie la istoria relaţiunilor aromânilor cu ţările româneşti şi încă o dovadă că ramura sud-dunăreană a neamului nostru, departe de a sta izolată în lumea apuseană, a avut, prin învăţaţii săi, relaţiuni cu mediile ştiinţifice din Europa."

Valeriu Papahagi, cel remarcat de N. Iorga şi trimis nu numai la completarea studiilor la Şcoala Românească de la Fontenay-aux-Roses de la Paris, ci şi prin bibliotecile din Apus pentru cercetarea diverselor documente, se considera „învăţăcelul" *à perpétuité* al genialului savant. A luat parte la activitatea Universităţii Populare de la Vălenii de Munte. E orăşelul de la poalele munţilor transformat în centru cultural de seamă, unde, cu mijloace proprii, Iorga a inaugurat, la 21 mai 1908, tipografia „Neamul Românesc", în care s-au publicat *Neamul românesc pentru popor* şi *Neamul românesc literar.* Articolele de fond scrise de N. Iorga – după cum spune Claudia Giannotti – şef de secţie la Muzeul Memorial „N. Iorga", în interviul luat de Ştefania Coşuleanu (publicat în *Lumina* de vineri 5 iunie 2020, pp. 8-9), denotă „patriotism, demnitate, înţelepciune, erudiţie, dragoste necondiţionată pentru semenii săi". După Primul Război Mondial, tipografia îşi schimbă titulatura în „Datina Românească". „Aici au conferenţiat cu regularitate N. Iorga, G.M. Murgoci, N. Dobrescu, St. Bogdan, V. Bogrea, N. Manicatide, Al. Lepădatu",

listă la care îmi permit să adaug şi numele lui Valeriu Papahagi. De altfel, acest mare învăţat şi iubitor de neam a şi publicat numeroase studii în *Datina Românească.*

5. *Constantin Hagi Gheorghiu Gehani din Moscopole. Un învăţat aromân din secolul al XVIII-lea* (*Datina Românească,* Vălenii de Munte, 1937). Aflăm că acest învăţat şi neobosit călător prin Europa vorbea greaca, albaneza şi valaha ca limbi materne, dar şi italiana, spaniola, franceza, germana. La Veneţia îl întâlneşte pe Teodor Anastasie Cavalioti, tot din Moscopole, unul dintre cei mai de seamă învăţaţi din secolul al XVIII-lea, care publicase, în 1770, *Protopiria,* una dintre primele lucrări de istorie a filologiei române, în care prezintă, pe trei coloane, cuvintele paralele în greaca populară, albaneză şi aromână. Gehani îşi procură *Protopiria* şi, întors la Halle, i-o înmânează lui Thunmann.

6. *Câteva precizări în legătură cu medicul aromân din Viena Ion Nicolide Pindo (1737-1828), Datina Românească,* Vălenii de Munte, 1938. „Ion Nicolide din Gramostea Macedoniei, Valah de neam, medic filosof, doctor în Medicină şi membru al Asociaţiei Medicilor din Viena Austriei. În anul 1781, prin decretul Împăratului Romanilor Iosif al II-lea, el devine membru al Academiei din Viena (chiar cel dintâi dintre fiii Bisericii răsăritene, cum scrie el în anunţ la 6 aprilie 1785)." Demnă de amintit este atitudinea acestui medic în contextul disensiunii dintre greci şi aromâni: a declarat că e român. Autorul articolului subliniază o idee demnă de reţinut: „E de admirat acest naţionalism printre aromâni într-o epocă în care România nu exista şi în care situaţia Românilor din Ardeal nu era tocmai de invidiat. Aromânii, ca oameni practici, ar fi avut tot interesul să treacă drept Greci în statele Habsburgilor. E de admirat deci înfrăţirea lor cu Vlahii oprimaţi din Transilvania." Valeriu Papahagi conchide: „Din frântura neamului nostru care a dat Bisericii româneşti pe Andrei Şaguna, a ieşit cel dintâi mare medic din trecutul nostru: Ion Nicolide de Pindo a fost român şi a simţit româneşte. El ne aparţine."

7. Moscopole este localitatea care-l preocupă cel mai mult pe Valeriu Papahagi, ea se află în aproape toate studiile sale, ca un centru iradiant de comerţ şi cultură, ca loc de origine a mai tuturor personalităţilor româneşti din sudul Dunării care s-au remarcat în Europa. În lucrarea *Moscopole – Metropola comercială şi culturală a Românilor din Peninsula Balcanică în secolul al XVIII-lea,* Tipografia „Lumina poporului", Roşiorii de Vede, 1939, prezintă aşezarea, dezvoltarea, istoria acestui oraş şi numele reprezentanţilor de seamă care s-au remarcat în cele două domenii, citând din izvoarele cercetate – scrierile istoricilor, ale călătorilor şi în alte lucrări (Pouqueville, Cousinéry, Leake), scrisorile negustorilor, documente păstrate în arhivele din Budapesta, izvoare apărute în multe limbi europene, vii şi antice (latină, greacă, italiană, spaniolă, franceză, germană, engleză…).

Multe din aspectele sau personalităţile citate aici devin teme ale unor studii ample. Se impune ca fiecare din aceste lucrări să constituie articole separate. Vom menţiona numai titlurile lor:

8. *Românii din Peninsula Balcanică după călătorii apuseni din secolul al XIX-lea,* Tipografia „Lumina Poporului", M. Stănculescu – Roşiorii de Vede, 1939.

9. *Învăţaţi aromâni din secolul al XVIII-lea,* Bucureşti, Institutul de Arte grafice „Tiparul Universitar", Str. Elie Radu 6, 1940.

10. *Esprit-Marie Cousinéry şi aromânii,* „Tiparul Universitar", Bucureşti, Str. Elie Radu No. 6.

11. *Catalani şi Vlahi în Europa Sud-Orientală a secolului al XIV-lea,* Bucureşti, 1946.

12. *Un diplomat spaniol la Bucureşti în 1801: Don Ignacio Maria del Corral y Aguirre,* Tipografia „Bucovina", I.E. Torouţiu, Bucureşti, 1947.

Acestea constituie doar o parte din zestrea lăsată de savantul Valeriu Papahagi, studii tipărite pe care mi le-a lăsat pentru a le face cunoscute posterităţii. Le-am prezentat, alături de notiţele pe care le-am luat la întâlnirile/consultaţiile din strada Rozelor, azi dispărută, în lucrarea amintită, apărută în 2010, prima carte închinată acestei personalităţi renascentiste a culturii române. Cu satisfacţie, am aflat că, în 2015, sub egida Institutului Cultural Român, au fost publicate lucrările rămase în manuscrisul de 800 de pagini, care cuprinde şi articolele/studiile pe care le-am prezentat în volumul din 2010. Această valoroasă carte de 447 p., purtând titlul *Viaţa culturală a Aromânilor în secolul al XVIII-lea şi în prima jumătate a celui de la XIX-lea,* cu prefaţă, schiţă bibliografică şi postfaţă de Viorel Stănilă, constituie nu numai un act de recuperare, ci şi de consideraţie şi respect faţă de acest savant care cu greu ar putea să aibă egal în studierea documentelor în atâtea limbi şi în strădania de a scoate la lumină date şi fapte memorabile din istoria aromânilor şi a neamului românesc.

Prin studiile sale, prin zestrea culturală pe care ne-a lăsat-o, prin cercetările întreprinse în diverse biblioteci europene, prin informaţiile privind ţările şi epoca în care românii din sudul Dunării au migrat în centrul Europei, unde conştiinţa lor naţională se întăreşte în contact cu românii din Transilvania şi Banat, Valeriu Papahagi poate fi definit ca savant de talie internaţională. El a servit cu tenacitatea-i caracteristică şi cu arzătoarea-i dragoste de neam, cauza tuturor românilor cu adânci rădăcini în istoria Europei. Dragostea sa pentru ceea ce înseamnă *român* – în sensul patriotic cel mai frumos – i-a fost inoculată din familie, având rădăcini adânci, şi a făcut totul să o transmită compatrioţilor.

Ca să-l înţelegi cu adevărat pe Valeriu Papahagi, să-i pricepi dimensiunea culturală, trebuie să ai sensibilitatea şi tenacitatea omului preocupat permanent de cultură (istorie, literatură, artă, filologie, muzică, geografie, limbi străine etc.), de cercetare şi să ai capacitatea lui de dăruire. Ca să-l înţelegi cu adevărat şi să-l preţuieşti trebuie să ai *puterea de a învăţa* şi experienţă în domeniu, treaptă cu treaptă, plus dorinţa permanentă de completare a zestrei acumulate. E necesar să pătrunzi aceste daruri ale unui adevărat savant care şi-a urmat neabătut drumul vieţii cu bucuria în suflet că e om şi că e român. Numele lui Valeriu Papahagi rămâne înscris în cultura română şi în cea universală cu litere de lumină.

Ieşirea din labirint

Ion C. ŞTEFAN

Cine ar fi crezut că doamna profesoară universitară doctor Elis Râpeanu este o persoană atât de religioasă? O cunosc de mulţi ani, în urma activităţii sale, desfăşurată în cadrul Cenaclului literar „Octavian Goga”, de la Centrul Cultural „Mihai Eminescu”, din sectorul doi, Bucureşti, condus de scriitorul Geo Călugăru. Este o persoană inteligentă, activă, spontană şi plină de umor – *Doamna Epigramei* – având o reală implicare în promovarea acestei exprimări în patru versuri, precum şi mai multe cărţi în domeniu: *Epigrame*, la Editura Metropol; *Catrene cu sprâncene,* la Editura Sagittarius; *Nemuritorii şi epigrama*, la Editura Semne etc.

Dar doamna Elis Râpeanu are un motiv în plus de mândrie: este singurul cadru didactic universitar din România care a susţinut o lucrare de doctorat despre *Epigrama în literatura română,* avându-l conducător ştiinţific pe profesorul universitar Ştefan Cazimir. Colaborarea sa la revista *Curtea de la Argeş,* evident, cu articole despre epigrame, a reprezentat un câştig real în diversitatea tematică a publicaţiei noastre.

Dar, mai târziu, am descoperit mai mult decât ştiam: între cele peste 40 de titluri semnate de domnia sa, am întâlnit şi unul intitulat *Ieşirea din labirint,* care m-a îndreptat spre cele două volume recente ale sale: *Gala Galaction şi Valea Călugărescă* şi *Mănăstirea Pasărea şi maica Lucia Dumbravă,* prin care doamna profesoară se îndreaptă spre o purificare dorită. A mai scris însă şi alte cărţi, pe această temă: *Prea fericitul Părinte Teoctist – o viaţă închinată lui Dumnezeu, Bisericii şi Ţării; Vrednicul Părinte Galeriu* etc.

Lucrarea despre scriitorul preot Gala Galaction, a cărui familie provine din Valea Călugărească, locul natal şi al autoarei acestei cărţi, este o monografie complexă a vieţii şi creaţiei vrednicului scriitor, care a tradus în modul cel mai potrivit *Biblia*: „Cu evlavie şi recunoştinţă trebuie să subliniem realizarea excepţională a acestui savant teolog şi anume traducerea *Bibliei,* visul torid al unei vieţi întregi. Deşi despre această temă se poate scrie un capitol întreg, având în vedere importanţa ei, ne permitem să punctăm etapele relevante, stăruinţa lui Gala Galaction la realizarea acestei traduceri inestimabile pentru cultura şi credinţa noastră ortodoxă” (p. 31).

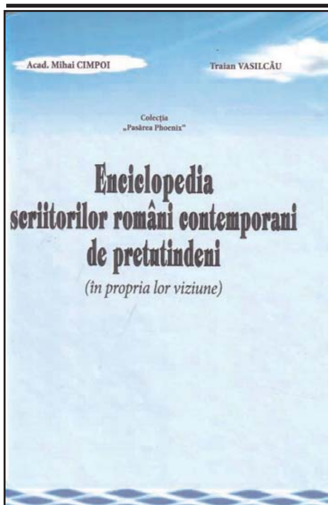
Despre valoarea literară a operelor semnate de Gala Galaction s-a pronunţat Tudor Vianu, în *Arta prozatorilor români,* urmărind „dezvoltarea prozei româneşti literare” considerată în „valorile ei ştiinţifice şi în procedeele ei de artă”. În categoria scriitorilor „intelectuali şi eseişti”, Gala Galaction este menţionat alături de Tudor Arghezi, Al. Macedonski şi alţii.

„În 1946, Gala Galaction este sărbătorit, alături de Tudor Arghezi, pentru o jumătate de veac de activitate literară, iar în 1947 este ales membru titular al Academiei Române, alături de Zaharia Stancu” (p. 30).

Celălalt volum este o bogată monografie a Mănăstiri Pasărea, a cărei stareţă emblematică a fost maica Lucia Dumbravă, trecută de 90 de ani, despre care Elis Râpeanu scrie: „Slavă lui Dumnezeu, căruia-I mulţumim că există în ţară asemenea lăcaşuri monahale, că a existat în vremuri zbuciumate şi există şi în această perioadă bulversată apărători şi propovăduitori ai credinţei noastre ortodoxe, ca măicuţa Lucia Dumbravă şi ca urmaşa sa la stăreţie, maica Mihaela Costache. Binecuvântează, Hristoase Dumnezeul Nostru, pe personalul Sfintei Mănăstiri Pasărea şi al tuturor mănăstirilor, cu Duh curat şi puternic, care să menţină, în aceste lăcaşuri, acelaşi duh de rugăciune faţă de Dumnezeu şi de dăruirea faţă de aproape, ca şi până acum” (p. 160).

Aşa se dovedeşte *ieşirea din labirint* a doamnei profesoare Elis Râpeanu, printr-o purificare temeinică în credinţa creştină.

Enciclopedia scriitorilor români contemporani de pretutindeni

Cartea, de exact 1200 de pagini, are subtitlul „(în propria lor viziune)” şi a apărut în 2019, sub îngrijirea acad. Mihai Cimpoi şi a scriitorului Traian Vasilcău, în Colecţia „Pasărea Phoenix”, la Tipografia Centrală din Chişinău. Un întreg colectiv de redactori, editori şi recenzenţi a contribuit la realizarea volumului. Reluăm mai jos prefaţa primului autor şi fragmente din postfaţa celui de-al doilea. (Gh.P.)

Marele cerc al scriitorilor români

Acad. Mihai CIMPOI

Prezentul volum, intitulat ambiţios *Enciclopedia Scriitorilor Români,* ne trimite, fireşte, la etimonul grecesc *enkyklospaideia* (= înăuntru, cerc – ecuaţie), lămurind şi prin denumire intenţia programatică. Ea voieşte a fi un cerc, un mare cerc chiar al scriitorilor români – de aici şi acum (*hic et nunc*), din frontierele româneşti şi dinafara lor, adică de pretutindeni, după cum spunem în mod curent.

Apoi, să facă şi *educaţie,* în sens că ţine să informeze cititorul în liniamentele biobibliografice posibile *cine* şi *de unde* sunt şi *cum* se circumscriu sau, mai bine zis, cum se exînscriu în acest Mare Cerc al unei reuniuni matriceal-stilistice sub semnul patternal al lui Eminescu, cel care spunea că limba română e templul fiinţei noastre şi că nu noi suntem stăpânii limbii, ci ea e stăpâna noastră (informaţie adeverită mai apoi de Noica şi Heidegger).

Credibilitatea că e vorba anume de un Mare Cerc este dovedită şi de prezenţa ciclopică, enciclopedică cu adevărat, a 1146 (una mie una sută patruzeci şi şase!) de nume...

Deşi vor exista inerente rezerve (româneşti!) faţă de reprezentativitatea lor enciclopedică, ale unor preţuitori şi autodispreţuitori (care s-au cam înmulţit în societatea noastră caragializată şi momotizată; de la Momos, Zeuleţul bârfelii, alungat din Olimp), meritul indiscutabil al volumului e că prezintă o lume românească ce mai vorbeşte – eminescian – în basme şi gândeşte în poezii, familiarizată, în cel mai înalt grad, cu *Poeticul.*

În sprijinul spusei noastre vine anume un teoretician al acestuia: „Spune-mi care este lumea ta şi îţi voi spune cine eşti. Astfel credem că putem spune cine este poetul, chiar dacă nu o facem, căci ceea ce ne interesează este să pătrundem în această lume care este a lui şi să ajungem totodată într-o incomparabilă intimitate cu el.” (Mikel Dufrenne, *Poeticul,* ed. românească, pag. 131).

Citind Enciclopedia de faţă, ne vom convinge încă odată că scriitorii români contemporani au ca *voinţă formativă* rostirea esenţială a fiinţei general-umane şi a fiinţei româneşti ca parte constitutivă a acesteia, căci ei invită cititorul din întreaga lume „într-o incomparabilă intimitate cu ei” – intimitate care să-i facă să se simtă că sunt ACASĂ LA EI. Căci cei prezenţi aici reactualizează în fond versul din eminesciana *Scrisoare I:* „În mine bate inima lumii”. În mod natural, ei trebuie consideraţi ca angajaţi şi ca angajatori în dialogul valoric european şi larg-universal care are loc astăzi.

Am îndrăzni să afirmăm că volumul se prezintă ca un pandant ilustrativ la *Dicţionarul general al literaturii române*, coordonat de acad. Eugen Simion.

Întreprinderea poetului Traian Vasilcău, el însuşi făcând parte din Marele Cerc, desfăşurată pe parcursul a zece ani, cu susţinerea noastră şi cu o totală încredere în informaţiile oferite de înşişi autorii, este demnă de toată preţuirea. Ea justifică, precum spuneam la început, ceea ce semnifică etimologic o *enciclopedie.*

O Columnă a culturii româneşti

Traian VASILCĂU

Am conceput lucrarea de faţă ca pe un bun spiritual, fundamental, al inimii, pe care trebuie să-l facem cunoscut lumii, fiindcă nu nouă ne aparţine, ci culturii unei naţiuni, din care şi noi izvorâm. Am căutat să depozităm, ca pe rafturile unei biblioteci, tot ce e mai de preţ din literatura română contemporană nouă. Am gândit lucrarea puţin altfel decât celelalte cărţi, cu preocupări oarecum similare, unde la aceleaşi întrebări-şablon scriitorii trebuiau să răspundă. Am renunţat la chestionar, considerând că scriitorii sunt, totuşi, artişti ai Logosului şi nimeni nu va putea mai bine decât ei să-şi povestească viaţa, ale cărei principale 5 trepte ar fi, după noi: Naşterea, Studiile, Activitatea, Opera şi Semnele/Însemnele de preţuire pământească. (…)

Privite aparte, aceste portrete singulare de scriitori, unele parcă de-a dreptul rupte dintr-un roman autobiografic, reflectă, ca-n oglindă, firea, caracterul, virtuţile, largheţea sufletească, excesul de sinceritate, simplitatea ori chiar dorinţa insistentă de a fi cât mai în umbra opiniei publice, faţă în faţă cu Dumnezeu. De aici şi sintagma *În propria lor viziune,* adăugată la titlul general: *Enciclopedia scriitorilor români contemporani de pretutindeni.* Numai portretele unora dintre autorii incluşi în lucrare au fost concepute şi realizate de urmaşii ori colegii acestora, puţine dintre ele au fost căutate, aflate şi aşezate în pagini de noi. Prin realizarea unei asemenea lucrări am urmărit umplerea golului evident în cadrul istoriei literaturii române şi recunoaşterea rolului şi calităţii de scriitor român valoros cu reşedinţă în lumea întreagă.

Beneficiile trebuiau să fie: Cunoaşterea unui univers literar românesc şi conectarea acestuia la mediul de cercetare academic şi didactic de toate nivelurile de predare, atât în Ţară, cât şi în toate zonele locuite de români, inclusiv de scriitori, cercetători şi cititori pasionaţi de Literatura română. (…)

Majoritatea dintre colegii noştri incluşi aici sunt de origine români, dar sunt prezenţi şi scriitori de altă naţionalitate, care scriu şi în Limba Română ori numai în Limba Română, fiind fii şi fiice, nu spunem *înfiate,* dar recunoscute ale ei. (…)

(Continuare la pag. 27)

Cărţi şi autori

Gheorghe I. Brătianu, figură emblematică a istoriografiei

Florentin POPESCU

La fel ca şi ale altor **personalităţi** de prim rang ale culturii noastre, numele lui Gheorghe I. Brătianu a fost, între 1944-1980, pus la index, sau cel mult păstrat sub tăcerea arhivelor şi a bibliotecilor, întrucât opera contravenea doctrinei politice a vremii, maselor largi de cititori, dornice să cunoască realităţile româneşti interbelice în litera şi spiritul în care s-au aflat, inoculându-se o perspectivă negativistă asupra ideilor şi tezelor susţinute de către acesta, atât în viaţa social-politică a vremii, cât şi în cărţile şi studiile pe care le-a publicat.

O foarte sumară privire asupra biografiei lui Gheorghe I. Brătianu ni-l dezvăluie astăzi într-o lumină aparte faţă de „Dinastia Brătienilor", cu rol important şi cunoscut în istoria României.

Mai puţin politician decât ceilalţi membri ai „clanului" (deşi şi-a legat numele şi de un partid pe care însuşi l-a înfiinţat), el s-a afirmat plenar mai ales în domeniul istoriografiei, cel puţin trei dintre cărţile pe care le-a semnat (*Tradiţia istorică despre întemeierea statelor româneşti, O enigmă şi un miracol istoric – poporul român, Marea Neagră de la origini până la cucerirea otomană*) au rămas până azi (şi vor rămâne şi în viitor) de referinţă în istoriografie. Autorul acestora a fost singurul copil al lui Ionel I.C. Brătianu, rezultat din căsătoria lui cu Maria Moruzi şi – prin tradiţia familiei – ar fi fost predestinat unei cariere politice de prim rang – ceea ce nu s-a întâmplat şi nici pe el nu l-a interesat, nefiind niciodată ministru sau bucurându-se de o înaltă demnitate în stat.

Gheorghe I. Brătianu s-a născut la 30 ianuarie 1898 în comuna Ruginoasa, a făcut studii liceale şi universitare (de Drept) la Iaşi (1919) şi Litere la Paris (1921), doctor în Filosofie la Cernăuţi (1923) şi Litere la Paris (1929). A predat ca profesor universitar la catedra de istorie universală a Universităţii din Iaşi (din 1924) şi Bucureşti (1940-1947). A fost membru corespondent (1928) şi titular (1942) al Academiei Române, membru al Società Ligure din Storia Patria (1925) din Genova şi al Institutului „Kondakov" din Praga (1935). Istoria politică românească i-a reţinut numele ca disident liberal în anii '30.

La **6 decembrie 1941**, când Institutul de Istorie Universală primea numele lui Nicolae Iorga, iar Gheorghe I. Brătianu era director al acestuia şi totodată preda cursuri la Universitate, conducând totodată mai multe publicaţii de specialitate, împătimitul patriot nota, între altele: „Războiul s-a purtat şi se poartă împotriva noastră, la toate hotarele, zi de zi, ceas de ceas, nu numai cu armele, dar şi cu cuvântul şi cu scrisul. Iar dacă adevărul rămâne obiectivul suprem al disciplinei istorice, cu atât mai mult îndatorirea ei e de a răpune şi de-a înlătura minciuna, mai ales atunci când ea cutează a se înfăţişa îmbrăcată în veşmintele unei prefăcute obiectivităţi ştiinţifice… De aceea, ciclul conferinţelor noastre va fi închinat, în anul acesta de studii, problemei româneşti privită de vecinii noştri."

O astfel de poziţie (la care se adăuga, în plan politic, posibila alegere a lui ca preşedinte al Partidului Naţional Liberal, succedându-i unchiului său, Dinu Brătianu, care împlinise în ianuarie 1944 vârsta de 68 de ani), a condus la o campanie de anihilare a lui. La 15 august 1947 i se fixează domiciliu obligatoriu până în noaptea de 5/6 mai 1950, când este dus fără judecată la închisoarea din Sighetul Marmaţiei, iar la 27 aprilie 1953 încetează din viaţă.

Acest remember biografic ne este prilejuit de recenta apariţie editorială, *Gheorghe I. Brătianu 1980-1989,* volum alcătuit şi îngrijit de Valeriu Râpeanu şi Sanda Râpeanu (fără editură, 2019).

În 1980, când la Editura Eminescu din Bucureşti se reedita studiul lui Gheorghe I. Brătianu intitulat *Tradiţia istorică despre întemeierea statelor româneşti,* Valeriu Râpeanu era directorul amintitei edituri şi bine cunoscut cititorilor pentru studiile şi articolele sale referitoare îndeosebi la Nicolae Iorga şi la familia Brătienilor.

De altfel, sub un titlu mai degrabă impus de rigorile cenzurii din acei ani decât de autor, un an mai târziu, în 1981 apărea sub semnătura acestuia *Cultură şi istorie. II. N. Iorga, Gheorghe I. Brătianu,* de unde lesne se poate deduce că dl Valeriu Râpeanu a avut un rol important în introducerea respectivului titlu în planul editorial.

GHEORGHE I. BRĂTIANU

O ENIGMĂ ŞI UN MIRACOL ISTORIC: POPORUL ROMÂN

FUNDAŢIA ACADEMIA CIVICĂ

De asemenea, putem considera că volumul din 1980, pe care directorul editurii îl însoţea cu un studiu introductiv, a reprezentat, în fapt, începutul unui întreg deceniu de reconsiderare a lui Gheorghe I. Brătianu şi de reeditare a operelor lui, deceniu care s-a încheiat cu editarea (în 1988, dar cu ecouri până la sfârşitul lui 1989) unui volum masiv de studii, documente, evocări, prilejuit de cea de a 90-a aniversare a istoricului român.

Ceea ce **reuşesc să facă** dl Valeriu Râpeanu şi dna Sanda Râpeanu intră în arealul lucrărilor de referinţă privind viaţa şi opera unuia dintre cei mai importanţi istorici români, ale cărui idei şi teze se dovedesc a fi viabile şi astăzi, după aproape un secol de la emiterea lor.

Cartea, în format academic şi numărând nu mai puţin de 422 de pagini, adună, pentru prima oară într-un singur loc, cam tot ce ar trebui să se ştie despre Gheorghe I. Brătianu, punând în lumină varii unghiuri din care a fost/este apreciată opera criticului.

O simplă enumerare a capitolelor devine sugestivă, autorii procedând cât se poate de bine în ce priveşte organizarea materialelor. Aşa, bunăoară, în primul dintre capitole sunt reţinute cronici, articole, studii dedicate volumului *Gheorghe I. Brătianu, Tradiţia istorică despre întemeierea statelor româneşti* (Editura Eminescu, 1980), sub semnăturile lui I. Kalustian, Emil Condurachi, Al. Rosetti, Şerban Cioculescu, Ioan Alexandru, Ştefan S. Gorovei, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Emil Puşcariu ş.a. Despre volumul *Cultură şi istorie. II. N. Iorga, Gheorghe I. Brătianu,* de Valeriu Râpeanu (Cartea Românească, 1981) se pronunţă Alex. Ştefănescu, Z. Ornea, C. Stănescu, Al. Tănase ş.a., în vreme ce un subcapitol intitulat *Evocări ale anului 1980* reuneşte texte de Z. Ornea, Dan Amedeo Lăzărescu, Victor Spinei, G. Buluţă, Dinu C. Giurescu. Urmează un capitol în care au fost reţinute titlurile unor studii şi articole despre Gheorghe I. Brătianu apărute în perioada 1980-1989, aşijderea semnate de istorici şi comentatori cunoscuţi ai momentului. E vorba, de fapt, în ansamblu, de creionarea unui portret din mai multe unghiuri, unele referitoare la meritele istoricului, altele la viziunea modernă a acestuia asupra istoriei universale şi a condiţiei popoarelor mici în acest context etc.

A**lte două lucrări esenţiale** ale lui Gheorghe I. Brătianu (*Marea Neagră de la origini până la cucerirea otomană, O enigmă şi un miracol istoric – poporul român*) sunt prezentate prin mărturii, cronici, recenzii, însemnări de Victor Spinei, Calinic Argatu, Antonie Plămădeală, Valeriu Râpeanu, Ion-Aurel Pop ş.a. La fel sunt prezentate *Confluenţele istoriografice româneşti şi europene* (volum apărut în 1988 sub coordonarea lui Victor Spinei).

Subînţelegându-se că a vrut să meargă departe în timp cu investigaţiile, Valeriu Râpeanu aduce în prim-plan *Opera lui Gheorghe I. Brătianu în antologii,* dar şi *Contribuţia ştiinţifică a lui Gheorghe I. Brătianu, evidenţiată în cadrul Colocviului româno-italian, desfăşurat la Bucureşti în 27-28 martie 1975,* ca şi articolele de dicţionar consacrate istoricului între 1962-1986 – acestea din urmă oferind ochiului avizat câteva diferenţe de viziune „oficiale", puternic marcate de cerinţele şi cenzurile vremii.

Sunt multe pagini frumoase şi incitante, pline de adevăr şi sinceritate în această carte pe care mi-e aproape imposibil s-o circumscriu unui anume gen. Ea este deopotrivă crestomaţie de texte, dar şi evocare, după cum uşor am putea-o numi şi monografie de tip special (cum special a fost şi personajul despre care este vorba în ea) sau mărturie a unui destin care s-a consumat prin toate fibrele lui întru folosul şi binele ţării, sfârşind printr-una din marile nedreptăţi care i s-au făcut lui, în chip tragic (ca de altfel multor personalităţi româneşti căzute victime ale regimului totalitar).

Este de-a dreptul mişcător să afli, între multe altele, că la numai două zile după ce a fost însărcinat cu formarea guvernului (la 18 aprilie 1931), Nicolae Iorga i se adresa astfel: „Scumpe domnule Gheorghe I. Brătianu… întrebuinţez această formă pentru a-ţi arăta cât şi cât aş fi de mulţumit dacă împrejurările mi-ar permite în orice formă să punem alături, eu, experienţa bătrâneţelor mele, d-ta toată încrederea tânără pe care o aduci ţării".

C**a un pandant la cele de mai sus** şi poate pentru a fixa cât mai exact în memoria cititorului portretul acestui istoric de stirpe aleasă, peste vreo cincizeci de ani, L. Kalustian avea să scrie: „Atent la tot ce se petrecea, cu un raţionament matur şi sănătos, bun cunoscător de oameni oricât de alambicate le-ar fi fost psihologiile, cu intuiţia sigură a desfăşurării întâmplărilor şi a ţelurilor urmărite, care poate venea şi de la vocaţia lui de istoric, se va dezmetici repede că nu de la mentalitatea şi spiritul dispreţuitor şi aventuros al lui Carol II vor veni înnoirile pe care le dorea cu ardoare, salubrizarea moravurilor, alt suflu civic, legalitatea, cinstea, salutarele şi dreptele reforme ca în mai puţin de un an, de la poziţia de *carlist,* cum era considerat, să treacă la aceea de *anticarlist* vădit, aderând mai apoi la Frontul constituţional, alături de mareşalul Al. Averescu.

S-a păstrat neîntinat şi vertical, n-a frecventat colcăiala culiselor, n-a intrat la Palat pe uşi dosnice, n-a pândit, n-a manevrat şi nu s-a târguit. Carol II nădăjduise să găsească în el un instrument şi a întâlnit în permanenţă un refuz şi o rezistenţă."

Cartea de faţă reprezintă atât o apariţie editorială bine venită şi necesară, cât şi un manual de istorie vie şi trăită, cu atât mai necesar cu cât generaţiilor mai noi li se deschide larg o fereastră către cunoaşterea şi înţelegerea istoriei moderne a ţării.

Patima comunicării mediatice

Nicolae MELINESCU

„**Credibilitate, acurateţe, preocupare în interes public** – iată aria de concentrare valorică a gazetarului şi a muncii sale. Sunt însemnele de blazon ale profesiunii sale.” Este cheia lecturii celor două volume publicate recent la Editura Uniunii Ziariştilor Profesionişti din România de către unul dintre cei mai experimentaţi slujitori ai media din ţara noastră timp de cinci decenii, Neagu Udroiu. Titlul, *Jurnalismul: Studenţie fără frontiere,* mărturiseşte dintru început dorul autorului de cunoaştere, de a fora după necunoscute preţioase, de navigare prin mări tainice spre limanuri cu dezvăluiri fermecătoare. Una după alta, experienţele sale pe toate meridianele, din Japonia în Statele Unite, din Africa în Europa, toate se aşază în cele două volume ca un itinerar plin de informaţie, de impresii frumos alcătuite şi prezentate într-un stil rafinat de-a lungul anilor dedicaţi cu pasiune şi cu inteligenţă comunicării cu semenii. Convins de valoarea onestităţii în publicistica profesionistă, Neagu Udroiu explică din capul locului ce înseamnă o călătorie fascinantă prin lumea jurnalisticii: „Lucrarea de faţă juxtapune însemnări ivite de-a lungul timpului în căutările autorului preocupat să sesizeze pagini semnificative din istoria presei, să descifreze date relevante cu privire la teorii jurnalistice, să exerseze calificat şi persistent, în interiorul rezervat informaţiei şi comunicării de masă”.

Neagu Udroiu desfăşoară cultura sa profesională ca pe un uriaş stindard pe care cititorul călător prin lumea fascinantă a gazetăriei să îl urmeze ca să descopere atât interiorul mecanismelor presei, cât şi figurile creatoare ce mărginesc aleile marilor inovatori în arta construirii ziarelor, a posturilor de radio sau a televiziunilor. El are un ascendent impresionant asupra altor cronicari ai mesajelor mediatice, pentru că a practicat cu succes jurnalismul de cotidian, jurnalismul de radio, de televiziune şi, caz rar, jurnalismul agenţiei de ştiri. Înainte ca să-şi valorifice experienţa, cultura şi înţelepciunea în diplomaţie pe timpul în care a fost ambasadorul extraordinar şi plenipotenţiar al României în Finlanda şi Estonia (2001–2006), Neagu Udroiu a activat prodigios în acest segment al infosferei, puţin cunoscut la noi, deşi a fost şi rămâne un domeniu de forţă pentru jurnaliştii de toate orientările, de toate specializările, jurnalişti de informaţie sau de opinie, pentru că agenţia de ştiri, Agerpres în cazul nostru, este ca un centru de comandă în care vin date din teren (local, naţional sau internaţional) furnizate de propriii reporteri şi corespondenţi sau de agenţii partenere, pentru ca, după o prelucrare care să le facă accesibile tuturor necesităţilor organizaţiilor media, să fie răspândite cu rapiditate către abonaţi.

Ceea ce a sesizat cu acuitatea profesionistului Neagu Udroiu în periplul său prin numeroase redacţii din lume a fost ceea ce numeşte *foamea de performanţă.* Căutarea febrilă a drumului direct către cititor, ascultător sau telespectator a pus într-o mişcare continuă cotidienele gigant din Japonia, „surorile tv” americane CBS, NBC, ABC, pionierii de pe Tamisa, de pe Rin şi de pe Sena, i-a provocat pe Pulitzer şi pe cei care i-au preluat trena şi s-au ridicat până la valoarea premiului ce-i poartă numele. Atent cu demersul său de descriere a unei lumi puţin cunoscute din exterior, autorul decelează structura primei pagini a cotidianului de mare tiraj (şi influenţă), semnificaţia şi rigorile ştirii (pe care tare bine ar fi să le cunoască şi noii menestreli de la porţile cetăţii mediatice româneşti), structura şi normele interviului, considerat de novici drept cel mai accesibil gen, dar, care, de fapt, este un produs mediatic de mare complexitate, consumator de energie, efort, documentare şi abilitate, aşa cum relevă fragmentele propriilor interviuri colecţionate de Neagu Udroiu în toată lumea. El porneşte de la convingerea că orice întrebare îşi are un răspuns. Nu este doar titlu de capitol, este o afirmaţie ilustrată de consemnarea opiniilor şi a discuţiilor cu jurnalişti de marcă de la *New York*

Times, de la *National Observer,* de la agenţia China Nouă, de la *Le Monde,* de la BBC, de la agenţia Tass, de la agenţia UPI, de la ziarul guineez *Horaya*. Aceste schimburi de vederi între profesionişti cu experienţă aduc concluzii convingătoare despre cei care animă platforma mediatică mondială şi influenţează mersul industriei media prin opiniile şi concluziile lor. De exemplu, discuţia cu editorialistul washingtonian (columnist) Jack Anderson, onorat cu Premiul Pulitzer, lămureşte statutul şi valoarea reporterului de investigaţii, care este: „Omul înzestrat cu o mare doză de curiozitate, cel care trebuie să înţeleagă sensul faptelor. Ancheta este o categorie din «lumea bună» a presei. Intră în seria îndeletnicirilor de dificultate. Abilitatea anchetatorului de descoperire a adevărului trebuie să se situeze deasupra abilităţii celor ce încearcă să ascundă adevărul.” De-ar citi şi reporterii noştri de gumilastic asemenea edicte, ar creşte credibilitatea presei româneşti!

Ca jurnalist de cotidian, de radio, televiziune şi de agenţie de ştiri, Neagu Udroiu a relatat de la marile evenimente ale planetei pentru publicul românesc, cu o statornică preocupare pentru adevăr, pentru fapte şi cu adâncă reverenţă în faţa limbii române. Volumul al doilea adună relatările sale din locuri şi perioade diferite, de la biroul prezidenţial austriac din palatul Hofburg la urmele eroismului românilor la Plevna, de la Geneva la Rio de Janeiro, de la Cannes la Nairobi, de la Quito la Borobudur, de la Moscova la Hiroshima. Fascinante, aceste escale aduc semnificaţii profunde dincolo de emoţia firească a celui care le parcurge cu pasul. Departe de a fi doar o vitrină cu trofee, merituoase în sine, relatările şi impresiile la cald de la momente ce au marcat soarta planetei şi chiar istoria României dovedesc dedicaţia şi pasiunea jurnalistului, a cronicarului Neagu Udroiu, pentru cunoaşterea lumii în care trăim, prin fapte, personalităţi şi situaţii receptate la faţa locului, direct, în contact cu decidenţii majori ai momentului. Cu sinceritatea ce-l caracterizează, în virtutea experienţei sale vaste, Neagu Udroiu îşi atrage cititorul să-l însoţească în toate aceste momente semnificative şi-i face o mărturisire dezarmantă: „O aventură, intrarea mea într-o redacţie… M-a recomandat o anume poftă, încă din copilărie, de a scrie la ziar. Îmi şi apăruse numele prin rubricuţe de ocazie. Dar nu mă gândisem că aş putea merge pe cărările presei.” Aceste cărări au devenit drumuri largi care de multe ori l-au dus în locuri în care puţini ajung şi încă şi mai puţini au darul să le descrie, să le retrăiască pentru a le împărtăşi altora. Neagu Udroiu a dovedit prin cele două volume că a încheiat demult studenţia jurnalismului şi a devenit un maestru al comunicării mediatice.

Semn(al) de carte

Ion C. Ştefan, *Drumul vieţii, înapoi,* Editura Arefeana, Bucureşti, 2020

Cartea pare o mărturisire a unor zbateri interioare şi nu are importanţă dacă personajele sunt reale sau doar imagini ale unor trăiri şi prezenţe, care au trecut prin viaţa reală şi au marcat în vreun fel existenţa autorului.

Pentru că un romancier culege aspecte din viaţă, trăite personal sau doar observate în jur, şi le transpune în paginile unei cărţi, înfrumuseţându-le, îmbogăţindu-le sau, dimpotrivă, transformându-le astfel, adăugite şi modificate prin arta sa, în momente memorabile, demne de a rămâne în paginile unei cărţi. Iar Ion C. Ştefan, trebuie să recunoaştem, este un artist desăvârşit al cuvântului. (…)

Remarcabil este curajul, dar şi onestitatea, de a aşeza în roman nume reale, ceea ce ne duce către tentaţia de a descoperi mai departe identitatea tuturor personajelor, a celor care nu sunt numiţi direct. (Eugenia Duţă, în Cuvânt-înainte)

Veronica Stan, *Anotimpuri în kimono*, Editura Hoffman, Caracal, 2019

Veronica Stan este o poetă a cărei viziune artistică derivă din apetenţa sa pentru lirica japoneză. Prin urmare, demersul scriitoricesc al acesteia presupune o metabolizare a specificului poeziei nipone în concordanţă cu propriul său spirit creator.

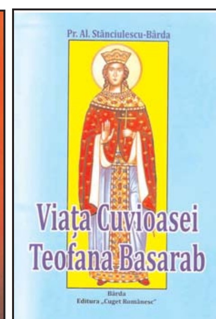
Titlul volumului, *Anotimpuri în kimono*, ingenios ales, reprezintă un real cod de tălmăcire a simbolurilor şi semnificaţiilor ocultate în sfera conţinutului liric clădit în conformitate cu paternul japonez, care, însă, poartă amprenta spiritului modern, fapt ce facilitează adaptarea acestuia la cultura românească. (Mădălina Bărbulescu, în prefaţa „Arhitectura poetică niponă în lirica Veronicăi Stan”)

Pr. Al. Stănciulescu-Bârda, *Viaţa Cuvioasei Teofana Basarab,* Editura Cuget Românesc, Bârda, 2020

Pe domniţa Teodora Basarab, devenită mai apoi maica Teofana, o vedem ca pe o altă Ana lui Manole, pe care nu soţul, ci tatăl ei, o zideşte la temelia statului român. Nu putem înţelege altfel o căsătorie încheiată din raţiuni politice. Nu putem înţelege altfel o femeie umilită, persecutată de propriul soţ, cu un copil otrăvit de a doua soţie a soţului ei, alungată de la curte şi obligată să se călugărească, ea, împărăteasa ţării. Nu putem înţelege altfel tăcerea şi supunerea ei, decât ca pe o autojertfire în folosul păcii, echilibrului politic, în folosul neamului său. Drama personală şi eşecul în căsătorie al Doamnei Teodora ar fi putut declanşa conflicte armate între români şi bulgari, ar fi slăbit puterea românilor în faţa expansiunii tătare şi turceşti. Răbdarea ei şi înţelegerea situaţiei ca pe o rânduială de la Dumnezeu, bunătatea şi înţelepciunea, grija pentru operele de cultură, au făcut pe bulgari să îi atribuie maicii Teofana aură de sfântă şi să o cinstească în consecinţă, ca pe o personalitate de frunte a vieţii lor politice şi religioase din epoca medievală. (Autorul, pe coperta a patra)

Cherchez la femme

Femeia cu mintea cea mai luminată din Secolul Luminilor (II)

Paula ROMANESCU

Între anii 1744-1748 cei doi îndrăgostiţi erau mai mult pe la Versailles, fiindcă Voltaire reuşise să intre în graţiile Curţii, Madame de Pompadour îl voia istoriograful Franţei, devenise membru al Academiei, era încărcat de onoruri, i se jucau toate piesele, devenise bogat cât să facă serioasă concurenţă finanţelor regelui. Émilie nu-şi refuza nicio extravaganţă care s-ar fi putut împlini cu aur. Erau bine primiţi şi la castelul Lunéville din Lorena de tata socru al lui Ludovic al XV-lea – *Le Bien-Aimé / Cel Iubit* (de „Pompadoura"!), fostul rege al Poloniei, Stanislaw Leszczynski, aflat demult în exil în Franţa, unde fiica lui Marie era regină – nevastă de rege adică.

Aşa că *en passant par la Loraine* să-l vadă pe exilatul rege, Voltaire deprinsese obiceiul să se abată (fără Émilie!) şi prin Paris unde era primit cu arzândă nerăbdare de nepoata lui, Louise Denis… Cinste mai mare nu-i putea aduce junei nepoţele răsfăţatul filosof râvnit de toţi împăraţii lumii decât să şi-o facă amantă… Pe vremea aceea (nu doar în prezent!), astfel de relaţii se înscriau într-o perfectă corectitudine şi morală.

La rândul ei, Émiliei, adâncită în studiile despre foc, propagarea luminii şi nu mai ştiu ce chestiuni despre optică, i s-au oprit privirile asupra unui poet de prin ograda (cum să-i zic Curte!) Stanislawului de la Lunéville, un oarecare filfizon Jean-François de Saint-Lambert. Nici n-a luat în seamă că era binişor mai tânăr decât ea – amănunt insignifiant de altfel, reţinând doar că acesta era frumos ca un zeu păgân, frumuseţe de care nu-l putea „învinui" pe „bătrânul" ei partener de amor şi isprăvi ştiinţifico-filosofice. Cum între poetul de Saint-Lambert şi Émilie s-a înfiripat o idilă, că doar *omul trebuie să fie răspunzător de propria lui fericire sau nefericire,* rodul poveştii lor a început să crească… Poetul-fluturaş nu se voia tată de ocazie prins în plasa responsabilităţii (deşi, nici Émilie nu voia asta, ci doar iubirea lui), chiar dacă era vorba de cea mai luminată matematiciană, şi marchiză pe deasupra, şi amanta oficială a celui mai luminat iluminist. Ea se simţea întinerită şi-şi intensifica elanurile amoroase ca orice femeie care pune inima înaintea raţiunii. A fost pentru prima şi ultima dată în viaţa ei când a aflat că iubirea doare şi că inima ignoră forţa raţiunii. Inutilă zbatere. Este părăsită cu nepăsare de poetastrul Saint-Lambert, interesat de nişte roze abia îmbobocite care trebuiau culese înainte de marile pârjoliri ale amiezii…

Voltaire i-a venit Émiliei în ajutor, deşi avea inima (avea şi el inimă!) devastată de otrava trădării ei. Soţul uluit, deşi contrariat de starea lucrurilor, a fost sfătuit şi convins de cei doi mari prieteni, soţia lui şi amantul ei, să primească „buna vestire" că va fi din nou tată: Marchizul (*noblesse oblige!*) a acceptat… cu bucurie inacceptabilul.

Ce va fi spus nepoţica lui Voltaire? Cine să stea s-o asculte? Ea nu era pentru „Înţeleptul de la Cirey" decât un flecuşteţ acolo, menit să-l facă să simtă că rotunjimea unui sân, a unor fese, poate da măsură universului când omul ar vrea să oprească secunda binecuvântată şi să oprească pentru o clipă *pour mieux cueillir le temps qui passe/ cât să culeagă floarea timpului care trece*, când înţelege el că nu chiar totul *est pour le mieux dans le meilleur des mondes possibles/ totu-i cum nu se poate mai bine în cea mai bună dintre toate lumile posibile.*

Şi înţelepţii îşi pot pierde capul pentru un flecuşteţ de femeiuşcă. Nu la fel s-a întâmplat şi cu „înţeleptul din mansarda din Montparnas" când s-a trezit prins de dulci fiori pentru o jună cu nume de frigăruie căreia-i scria el, „aforistic" din cale-afar', că ar vrea să rămână pentru totdeauna cu capul sub fustele ei?

Înapoi în secolul luminilor, la Émilie!

Însărcinată la cei 42 de ani ai săi, cu inima pe rug şi mintea în lumină înaltă, ea nu contenea să lucreze la traducerea *Principiilor fizicii* de Newton până în ziua când i-a venit sorocul să nască. Voltaire se ocupase şi el de scrierile lui Newton, iar când în 1738 publicase studiul *Les Eléments de la Philosophie de Newton / Elementele filosofiei lui Newton,* pe coperta volumului trona portretul ei în chip de *déesse inspiratrice / zeiţă inspiratoare.* Ei, da, s-o fi îndoit filosoful de existenţa lui Dumnezeu, dar nu şi de zeiţa Émilie fără de care, recunoaşte el cu sinceritate, n-ar fi scos-o la capăt cu multe dintre încurcatele studii ştiinţifice şi filosofice.

Şi-a fost 10 septembrie 1749. Émilie născuse în chinuri cumplite o fetiţă, asistată de cei trei… magi, la fel de (sau altfel!) emoţionaţi: marchizul – tatăl oficial al progeniturii, Voltaire – tatăl care n-a fost să fie, Saint-Lambert – tatăl care n-a vrut să fie.

La ceasul când noaptea pogora peste acea fatidică zi de toamnă, femeia cu mintea cea mai luminată din Secolul Luminilor se stingea din viaţă.

Prin toată opera ei ştiinţifică (şi avea!), Émilie du Châtelet s-a dovedit a fi o reprezentantă de marcă a gândirii iluministe.

Moartea ei l-a lăsat pe Voltaire devastat de suferinţă. Émilie du Châtelet i-a fost lumină minţii şi inimii. În anii pe care i-a mai trăit fără ea, n-a făcut decât să scrie (literatură, tratate de istorie, scrisori) şi să-şi consolideze statutul de om providenţial pentru mica localitate Ferney, care a cunoscut o mare dezvoltare economică graţie investiţiilor lui financiare.

La Ferney, unde şi-a petrecut ultimii ani din viaţă, şi-a construit un castel unde-şi primea ca un adevărat rege pe cei care veneau să-l vadă, să-l atingă (ca pe sfintele moaşte!), şi nu erau puţini cei şi cele care îngenuncheau în faţa lui, sărutându-i mâna cu neprefăcută evlavie. Aici avea să scrie cea mai mare parte a operei sale, de aici corespondea cu toată lumea (6.000 de scrisori, nu-i glumă!), nu în ultimul rând cu capetele încoronate atinse bine de lumina gândirii. Ecaterina a II-a, împărăteasa Rusiei, era onorată să-l primească la Sankt Petersburg şi nu ştia cum să fie mai convingătoare spre a-l îndupleca să-i vândă ei biblioteca dacă el tot nu avea moştenitori. Nu cumpărase marea ţarină colecţii întregi de artă de pe la regii pămpălăi ai Europei? Să nu cumpere ea râvnita bibliotecă a franţuzului! I-a cumpărat-o. Şi pe a lui Diderot – părintele dicţionarului enciclopedic. Bravo, Franţa!!!

Ţarina Ecaterina cea Mare era şi clienta cea mai importantă când era vorba de obiectele de orfevrărie şi mai cu seamă de ceasurile făcute la fabricuţele înţeleptului din Ferney devenit şi un redutabil om de afaceri, un finanţist genial, cu care astăzi Banca Mondială tare s-ar mai împăuna de l-ar avea.

Dintre contemporanii săi, pe Rousseau care era adeptul „întoarcerii la natură", se amuza Voltaire să-l ironizeze prin scrisori: „Magistre, citindu-ţi opera mă simt tentat să merg în patru labe". S-o fi supărat părintele *Contractului social* pe filosof, dar să sperăm că în Panteonul pe care şi-l împart acum şi în vecii vecilor nu se mai înţeapă cu ironiile.

Că Voltaire a avut o relaţie deloc amiabilă cu Biserica se ştie. Nici Biserica nu l-a iertat, lăsând aceasta la… latitudinea Domnului. Când era pe patul de moarte, s-a trezit sărmanul Voltaire cu un preot venit să-i da sfânta împărtăşanie. La întrebarea acestuia „Te lepezi de Satana?", muribundul cică ar fi îngânat: „Nu-i momentul acum, părinte, să-mi fac noi duşmani…" Preotul a ieşit valvârtej, iar „îndrăcitului" i-a fost refuzată înmormântarea creştinească.

Şi-a fost 30 mai 1778. Ochii lui care văzuseră lumini s-au stins. Sufletul o fi zbughit-o la Cel care Lumină, Cale şi Adevăr este. Noaptea, trupul filosofului, din care fuseseră extrase, pentru a fi îmbălsămate, inima şi creierul (ca să nu mai existe gâlceavă între acestea şi acolo sus, la Dreapta Judecată!), a fost dus în mare taină de prieteni devotaţi şi înmormântat la abaţia din Scellières/Champagne.

O furtună cumplită care a năvălit în biserică, dând uşile de perete în timpul tristei şi tainicei ceremonii, a stins lumânările, speriindu-i de moarte pe cei încă vii care or fi crezut că au năvălit emisarii Întunecimii Sale să-şi revendice bunul şi atunci, făcându-şi semnul crucii şi scuipând în sân, toţi cei din Opoziţie – văzuţi şi nevăzuţi, s-au grăbit să-l pună degrabă pe „protagonist" sub lespedea rece de piatră.

Şi-a venit Revoluţia cea cu Drepturile omului şi cetăţeanului, grăbitul acela de a-şi vedea împlinit visul *Liberté, Egalité, Fraternité* – frumoasa minciună generatoare de crime. Au fost atunci jefuite şi devastate biserici (Pace vouă, revoluţionari de profesie!), şi vrednica ghilotină a tot egalizat cetăţenii până i-a eliberat de cap… Ideile au rămas.

Şi a mai fost o revoluţie. Fără ghilotină. Cu pistolul, cu tancul. Roşie ca *focul… vânăt şi gonit de vântul* altei revoluţii care se săturase de omul nou şi voia unul recent. S-a stricat şi recentul. Acum, ce-o vrea Domnul!

Considerat premergător al Revoluţiei Franceze, la 11 iulie 1791 trupul celui care a fost marele iluminist Voltaire a fost depus la Panteon: *Aux grands hommes la Patrie reconnaissante/ Marilor bărbaţi, Patria recunoscătoare!* Numai că de atunci au fost aduse aici şi trupurile câtorva femei bărbate. Deci *Aux grandes femmes la Patrie reconnaissante!*

Creierul nemuritorului Voltaire este păstrat la Academia Franceză. Inima i-a fost aşezată în miezul marmurei care-i străjuieşte mormântul, la Panteon, marmură care-l înfăţişează pe filosof cu o carte în mână. Îndemn clar celor ce trec prin cetatea umbrelor înalte din Oraşul-Lumină: Luminaţi-vă, oameni, mai puneţi mâna pe carte!

Ideile sale – mai noi ca niciodată: Libertate de gândire întru triumful raţiunii, toleranţă, libertate de a trăi cum te taie capul!

Ce ne facem însă dacă ignorăm cerul înstelat de deasupra noastră şi legea morală din noi?

(Urmare de la pag. 24)

Cei 1146 de scriitori reprezintă toate continentele lumii moderne; unii dintre ei nu fac parte, deocamdată, din vreo uniune profesională, alţii sunt membri ai mai multor organizaţii de creaţie. Unii dintre ei au plecat deja, vorba lui Grigore Vieru, la strămoşi, dar pentru noi au rămas aşa cum erau la începutul proiectului nostru, antumi, şi la fel în lucrarea de faţă. (…)

Enciclopedia este departe de a fi una exhaustivă şi de a conţine totul despre scriitorii incluşi în ea. Nici n-ar putea cuprinde vreodată nemărginirea de gânduri şi fapte ale celor mai mulţi dintre apostolii scrisului nostru, a căror viaţă de creaţie este în continuă mişcare. Lucrarea noastră este doar o prezentare-reprezentare sumară, dar concludentă şi purtătoare de esenţă, a celor mai talentaţi şi prolifici grădinari ai slovei străbune.

Acum, când misiunea parcă ne-a fost împlinită, o vedem ca pe un act salvator, de dreptate culturală faţă de mulţi dintre scriitorii merituoşi incluşi, dar încă atât de necunoscuţi ori prea puţin cunoscuţi în tot spaţiul spiritual românesc.

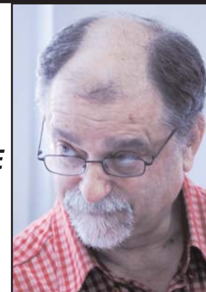
Dedicăm această lucrare Centenarului Marii Uniri. În ea se regăsesc, ca-ntr-o horă a Învierii Neamului nostru, mulţi scriitori născuţi în Basarabia şi Bucovina, care din cauza reocupaţiei ruseşti au trebuit să se refugieze în Ţara istorică, pentru a supravieţui terorii roşii ce a urmat pe acele străvechi plaiuri de dor şi de rod literar românesc.

Am hotărât şi ne-am străduit să respectăm drept an începător al includerii autorilor contemporani nouă sfârşitul anului 2008, când cei de pe această corabie a vieţii trăiau şi creau. Din 2008 până în 2018 sunt 10 ani. Astfel că un deceniu din vieţile noastre l-am depus şi noi drept jertfă pe Altarul Unirii în cuget şi-n simţiri a fraţilor noştri întru Christos şi Eminescu.

Prezentul volum, cu ajutorul lui Dumnezeu, va fi urmat în anul 2020 de *Antologia poeziei româneşti din mileniul III.* O altă columnă lirică a poeţilor incluşi în *Enciclopedie*, dar şi a altor nume care vin să dea glorie, prin harul ce li s-a dat, Divinităţii şi Limbii Române, care ne naşte, (aproape) pe toţi românii,… poeţi.

Paradoxul Urmuz. Parodierea parodiei (II)

Lucian COSTACHE

Personalităţi accentuate. În cuprinsul *Paginilor bizare* sunt numeroase cazurile de *acte ratate*, cum le numeşte Freud (*die Feleistungen, acts manqués*), mai dense în *Pâlnia şi Stamate* şi *Fuchsiada,* dar esenţiale şi în celelalte proze. *Plecarea în străinătate* e în sine un „act ratat”, o dorinţă neîmplinită, o reacţie la autoritatea excesivă, manifestată familial şi social. Un sentiment de claustrare resimt toate personajele urmuziene, cerând o libertate care le-a fost refuzată de-a lungul întregii lor vieţi. Nu întâmplător apar personaje precum Bufty, un copil de 4 ani, fraţi mai mici, surori-copile, nepoate, un „băiat cinstit” (în *Algazy & Grummer*), un „băiat foarte deştept cu urechile nichelate” (în *Cotadi şi Dragomir*) – „doi argaţi”, cu libertăţi îngrădite, şi amintiri (Ismaïl) dintr-o posibilă copilărie petrecută „în borcan”. Ori Fuchs, de exemplu, „închis” sub umbrelă şi în pian. Cu alte cuvinte, formaţiuni de compromis rezultate la întâlnirea unei activităţi conştiente şi a unei tendinţe subiacente, preconştiente sau inconştiente, care, în esenţă, constau în impulsuri reprimate datorită educaţiei morale şi devenite tabuuri culturale: acele lucruri scandaloase, despre care nu vorbim, nu se cade să vorbim în public ori într-un mediu mai mult sau mai puţin bigot, pudic în exces, snob, „educat”.

Personajele lui Urmuz par a testa în permanenţă realitatea, constatând raţional sau doar simţind instinctual că realitatea (individuală, familială, colectiv-comunitară, socială) este perturbată continuu de factori determinanţi ontologic, repetabili – care funcţionează arhetipal –, individual şi colectiv. „Omul sănătos are şi el *inconştient* care, în cazul său, nu produce îmbolnăvire, ci doar «patologiile» benigne ale vieţii cotidiene, de exemplu, sau produsele culturii înalte, când capacitatea de sublimare a energiilor instinctuale reprimate se întâlneşte cu talentul artistic.” (Vasile Dem. Zamfirescu, *op. cit.*, p. 84).

Urmuz e un astfel de caz. Ţinând cont de sfârşitul său dramatic, sinuciderea, dar nefiind psihanalist, nu ne permitem să ducem mai departe aceste încadrări. Un psihanalist şcolit în acest sens ar putea descifra în *bizarele* urmuziene adâncimi psihanalitice, aşa cum Constantin Vlad descifra geniul eminescian, analizând marele poem al Luceafărului şi psihicul profund al poetului sublimat într-o capodoperă. Cu concluzia lui Vasile Dem. Zamfirescu: „Atât «sănătatea”, cât şi «boala» psihică sunt, de fapt, constructe mentale, care descriu aspectele ideale ale unui continuu”; „*ntre limitele ideale ale acestui conţinut (adică între un + *a* şi un – *a*), există o infinitate de poziţii intermediare, reale, care diferă între ele doar cantitativ printr-un plus sau un minus.” (*Op. cit.*, p. 84)

Sunt personajele lui Urmuz nevrotice sau psihopate, sunt adică „bolnave psihic”, sau sunt „sănătoase psihic”, în sensul celor considerate de savantul psihanalist? Din punctul nostru de vedere, acestea sunt încadrabile între cele considerate de Karl Leonhard: ca „personalităţi accentuate în viaţă şi literatură”. Cât îl priveşte pe autor, cu siguranţă o *personalitate accentuată,* ne situăm în a-i considera drama în interiorul zbuciumului dintre Eros şi Thanatos, dintre instinctul vieţii şi instinctul morţii: „secretul Vieţii”. E un conflict în cadrul tuturor textelor lui Urmuz. E ceea ce C.G. Jung delimita: un „inconştient de jos”, produs de refulări, şi un „inconştient de sus”, alcătuit din norme culturale interiorizate afectiv în prima copilărie. Această instanţă superioară e numită de Freud *Supraeu*. Aşadar, un conflict dintre Eu şi Supraeu. Personajele lui Urmuz cunosc o anumită stare de anxietate existenţială, de angoasă, un fel de fixaţie oedipiană care produce în cazuri de boală psihică *nevroza de angoasă*, fără a trimite direct la un eveniment traumatic, de care personajele încearcă să se elibereze, dar neconştientizând cauzele, ci înregistrând doar efectele (simţite, resimţite emoţional), nu se pot elibera. Se înregistrează însă simptome, vise şi reverii, acte ratate, asociaţii verbale, simbolice, amintiri (copilăria, prieteniile, grija faţă de membrii mai neajutoraţi ai familiei etc.). Nu se ajunge niciodată la conştientizarea *motivaţiilor inconştiente,* factorul afectiv fiind adesea definitoriu ca factor declanşator. Fără a conştientiza motivele, personajele rămân inadaptabile, prizoniere, alienate. Nu pot primi mediul în mod conştient, dar se adaptează biologic, social-automatic, gestual, nu în fondul lor psihic, care produce stările precizate insistent de Urmuz, pe care le-am subliniat, adică *doar sunt* fiinţe vii, aproape „animalizate” şi adaptate anatomic, instinctual, nu şi psihic, cu o conştiinţă precară, care nu se întoarce decât foarte rar spre sine. Motivele individuale rămân „pete albe”, luminându-se însă cele colective, istorice, sociale, comunitare, arhetipale. De aici asocierile mitologicului.

Nevroza este „expresia eşecului de a socializa dorinţa de autoafirmare, de a găsi căi acceptabile social de manifestare pentru dorinţa de autoafirmare”. (Vasile Dem. Zamfirescu, *op. cit.,* p. 84.) Fuchs e dominat tocmai de aceastǎ dorinţă, bifurcată *eroico-erotic* şi *muzical,* artistic, estetic: suferă un insucces în ambele sensuri, iar dorinţa de autoafirmare se manifestă şi prin ieşirea la rampă, pentru a primi aplauzele cuvenite, aşa cum numai el crede, dar şi mulţumirea *prestaţiei* în alcovul Zeiţei; şi în Olymp, şi în cartier, printre slujitoarele terestre şi vestalele plăcerii, dar şi cu iluzia unei afirmări *mesianice:* să creeze o „nouă progenitură”, „o rasă mai bună şi superioară de oameni”. E un orgoliu care nu e deloc „dezinteresat”, ci e venit dintr-o dorinţă reprimată, de autoafirmare, dar în sensul cel mai pozitiv posibil, asemenea unei meniri pozitive revelate. Muzica, „divina muzică” (un dat ontologic, natural, universal, opus zgomotului, dizarmonicului demonic, drăcesc), şi educaţia dobândită (pianul, instrumentul transmiţător, mecanismul purtător al muzicii, vehiculul) pot aduce glorie omului şi Eternităţii. Fuchs e numai *alesul,* „purtătorul”: nimic nu e însă sigur, rămânând în limitele dorinţei de autoafirmare, de mulţumire de sine, de deziderat individual; o nouă ratare, un nou *spectacol ratat – şi erotic, şi muzical.* De aici continua frustrare, repetabilă, permanentizată, înnebunitoare, suicidară.

După Freud, aparatul psihic este divizat în *Se, Eu* şi *Supraeu:* deplasarea interpretării psihanalitice spre filosofie, religie, mitologie, arte, *artă* în general, estetică, ajungându-se astfel la o „metapsihologie” (Freud), aşa cum există şi o „metafizică” (*Puţină metafizică şi astronomie*); literal, „după fizică”, adică disciplina care studiază principiile prime ale fizicii – „metapsihologia” devine o disciplină a filosofiei prime, de ontologie psihanalitică. (Vasile Dem. Zamfirescu, *op. cit.*, p. 86) Turnavitu cere solicitatorilor de pensii „corespondenţă amoroasă”. Cere de fapt o recompensă afectivă şi un beneficiu de pe urma relaţiei cu Ismaïl. Ţinând cont de evoluţia relaţiei cu binefăcătorul său, iubitor de „viezuri” care „au împlinit 16 ani şi au căpătat forme mai pline”, Turnavitu a dobândit şi o seamă de frustrări, din cauza întâmplărilor anterioare prin care trecuse, de „ventilator pe la cafenele murdare”; pofteşte însă şi la viezurii lui Ismaïl, poate şi din pricina unui acces de gelozie, dar, după o călătorie până la „Căpitănia portului”, *poate* şi în „insulele Majorca şi Minorca”, îmbolnăveşte viezurii şi ruperea legăturilor fizice cu „bunul său prieten şi protector” e inevitabilă. Hotărăşte să se sinucidă, dar nu înainte de a se răzbuna pe Ismaïl, „inimă caritabilă” la început, după ce e concediat. Prietenul rămâne totuşi cu „favoriţi şi ochi”, dar rochiile protectorului sunt „arse pe maidan cu gaz” *din* Turnavitu, care „o dată pe an lua formă de bidon”. E aici un caz de manifestare a ceea ce psihanaliza numeşte „sentimentul de *omnipotenţă,* determinată de «Daimonul» sau de «Tyche» ale lor”, Turnavitu „mărind mulţimea pesimiştilor, care nu ajung niciodată să se împace cu renunţarea la dorinţele lor inconştiente iraţionale, care la cea mai mică provocare se simt insultaţi sau desconsideraţi şi care se privesc pe ei înşişi ca pe nişte copii vitregi ai sorţii, fiindcă nu pot rămâne ei singurii ei copii sau cei favoriţi.” (Sándor Ferenczi, *Sexualitate & Psihanaliză. Contribuţii la psihanaliză,* Cuvânt înainte: Gabriel Balaci, Traducere şi îngrijire ediţie: Monica Medeleanu, Ed. Herald, Bucureşti, 2012, p. 193)

Principiul plăcerii şi principiul realităţii. *Principiul plăcerii,* sau „locasta din noi”, cum spunea Schopenhauer, doreşte ca omul – „«în soarta ei – a Soartei – să te laşi» –, ca el să nu mai zăbovească asupra (suprimare) lucrurilor care îl tulbură, mai exact, ca, pe baza celei mai superficiale motivaţii, să refuze a mai acorda... vreo atenţie convorbirii neplăcute şi periculoase, să nu mai caute originea lucrurilor, iar mai presus de toate sfătuieşte pe om să recunoască cine este el.” Un alt principiu, cel al realităţii, „adică «Oedip din sufletul uman», nu admite ca seducţia plăcerii să îl reţină de la a pătrunde chiar şi într-un adevăr amarnic sau oribil, nu evaluează nimic ca fiind atât de neînsemnat încât să nu merite verificat, nu îi este ruşine să caute nici măcar adevăratul nucleu psihologic al profeţiilor şi viselor superstiţioase şi învaţă să suporte cunoaşterea că în straturile cele mai adânci ale sufletului se află instincte agresive şi sexuale care nu încetează nici măcar în faţa obstacolelor ridicate de civilizaţie.” (S. Ferenczi, *op. cit.*, pp. 224-225) În *Ismaïl şi Turnavitu* nu mai e un conflict explicit între fiu şi părinţi, dar mecanismul agresivităţii este acelaşi. Plecând de la remarca lui Schopenhauer privind atitudinea psihică necesară pentru creaţia ştiinţifică (filosofică) şi de la teoria lui Freud referitoare la „principiile dirijante ale fenomenelor psihice”, în care psihanalistul distingea, pe de o parte, *principiul plăcerii,* care în cazul fiinţelor primitive ca şi în cel al stărilor psihice primitive (în vise, umor, fantezie, nevroze, psihoze) joacă rolul principal şi permite doar producerea proceselor care au nevoie de cea mai scurtă cale pentru obţinerea plăcerii, în timp ce activitatea psihică a actelor care ar putea crea sentimente de neplăcere (*Unlust*) este retrasă (*refulare*), iar, pe de altă parte, *principiul realităţii* care presupune o dezvoltare superioară a aparatului psihic şi are drept caracteristică faptul că în locul refulării, care exclude mai multe idei pe cale să se formeze ca fiind creatoare de neplăcere (*Unlust*), apare *judecata împarţială,* „care trebuie să decidă dacă o idee e adevărată sau falsă, mai exact, în corespondenţă sau nu cu realitatea şi care decide prin comparaţie cu urmele mnezice ale realităţii” –, plecând deci de la aceste aprecieri, Ferenczi (*Op. cit.*, pp. 212-213), arată că un singur gen de activitate de gândire „rămâne liber de probele realităţii, chiar după inaugurarea principiului superior şi se supune numai principiului plăcerii, şi anume fantezia, in timp ce ştiinţa este cea care obţine succesul cel mai mare în depăşirea principiului plăcerii.” (*Ibidem,* p. 213) De aici, ideea că gânditorul poate să îşi lase fantezia să se joace, astfel încât să guste „bucuria concepţiei”, dar acestea trebuie confruntate cu realitatea.

(În imagine, Urmuz văzut de metaloplasticianul piteştean Constantin Samoilă.)

→

Urmuziana

Chiar şi omul de ştiinţă, oricât de obiectiv ar vrea să fie, are slăbiciuni şi pasiuni umane: vanitate, gelozie, prejudecăţi morale şi religioase, care tind să îl facă orb în faţa unui adevăr care este dezagreabil pentru el.

Arta, oricare ar fi ea, dar mai ales literatura, fiind o ficţiune, rod al fanteziei, oricât de obiectivă ar vrea să fie, instituie principiul plăcerii, iar confruntarea cu realitatea nu se poate face decât în măsura în care autorul concret ne lasă să vedem prin mărturisiri în afara universului operei, prin relatări ale unor persoane cărora s-a confesat sau prin investigaţiile istoriei literare, privind biografia autorului. Intrăm însă aici într-o discuţie interminabilă, teoretică, privind dacă analizăm o operă literară ca ficţiune pură, finită, fără nicio legătură cu autorul ei concret, fie, la capătul celălalt, cum că nicio operă literară nu poate fi complet în afara „vieţii" artistului; chiar, mai mult, că orice operă literară e una dintre multiplele feţe interioare ale autorului, tot aşa cum personajele sunt posibile dedublări ale unei personalităţi fanteziste care trăieşte „bucuria concepţiei". Revenind la Urmuz, în prozele căruia nu există personaje feminine cu rol narativ activ, dar sunt mobilul celor mai multe „conflicte", e greu de spus dacă la personajele sale feminine prevalează tendinţa de refulare (principiul plăcerii), iar la cele masculine, capacitatea de a judeca obiectiv şi de a suporta *insight*-ul dureros – principiul realităţii. Şi din acest punct de vedere, personajele masculine par a se înscrie în principiul cunoaşterii inconştiente a bisexualităţii oricărei fiinţe umane şi, conform lui Schopenhauer, cele mai multe fiinţe umane poartă în ele pe Oedip şi Iocasta. Începând cu Stamate şi terminând cu Fuchs, ne surprinde, la toate celelalte personaje masculine, un comportament conflictual nu numai cu ceilalţi, ci şi cu sine, manifestând şi o nemulţumire sexuală: Stamate, după ce crede că a găsit calea spre cunoaşterea ştiinţifică („interesele superioare ale ştiinţei") şi spre satisfacerea plăcerilor dragostei, e dezamăgit nu numai de viaţa de familie, ci şi de ispita „pâlniei" şi „îşi va rezuma rezultatul observărilor sale în afară", de (c)analul (de) comun(icaţie). Ismaïl şi Turnavitu au „probleme" de identitate sexuală, fără a avea certitudinea vieţii în comun, dar au porniri bizare, perverse, chiar sadice şi conflictul dintre ei apare din momentul în care Turnavitu „violează" proprietatea lui Ismaïl – viezurii pe care îi avea în grijă, dar pe care îi îmbolnăveşte şi din care pricină „e concediat", motiv destul de şubred pentru a dori să se sinucidă şi să-i dea foc „celui mai bun prieten"! Urmuz sugerează un conflict de natură intimă. Eroul din *Plecarea în străinătate,* asemenea lui Stamate, caută altceva, o satisfacţie „în afară", nemulţumit de „netrebnica", „bătrâna" lui soţie, „geloasă pe o focă"; „Se dezbracă în pielea goală, renunţă la tot" şi „pleacă să se înscrie în barou..." Îşi schimbă cumva orientarea, având nevoie şi de sprijin legal! Dragomir ia „mai ales masa *de seară* la Cotadi" şi „când plouă, poate petrece *noaptea* împreună cu toată familia într-o firidă situată în zidul de la poarta locuinţei lui Cotadi". Argotic, *familie* are şi conotaţia de „testicule". Algazy şi Grummer *mănâncă împreună după miezul nopţii* (Ismaïl mănâncă viezuri; Algazy mănâncă „toată băşica de cauciuc înşurupată deasupra feselor" lui Grummer.)

Simbolismul „ochiului". Atenţie credem că trebuie acordată şi simbolismului ochiului: „Ismaïl e compus din ochi, favoriţi şi rochie". După ce e incendiat, „e redus la mizerabila situaţie de a rămâne compus numai din ochi şi favoriţi, căzut astfel în stare de decrepitudine". Dragomir „are ochi rotunzi şi foarte mobili". Două din sunetele din care e compus Fuchs „degenerează unul în o pereche de mustăţi cu ochelari după ureche, iar altul în o umbrelă". După aventura erotică în alcovul şi patul Aphroditei, „ochelarii lui Fuchs aruncau acum luciri perverse iar mustăţile deveniră lubrice şi libidinoase". „Cu o frenezie de nespus, printr-un sforzando, pătrunde în găurica lobului urechii drepte a Zeiţei... dispărând înăuntru cu totul. Apollon şi Marte îi smulg lui Fuchs frunza de viţă anexându-i în loc obiectele la cari avea dreptul."

Între alte elemente simbolice pe care le analizăm, la care ne invită Urmuz, este şi acest „simbolism al ochiului". Ochiul este primul organ anatomic cu care înregistrăm ruşinea. *Facerea* biblică are şi episodul cunoaşterii *ruşinii* de către Adam şi Eva, sentiment legat de vederea organelor genitale, dincolo de semnificaţiile teologice, de păcatul originar, de încălcarea poruncii Domnului Dumnezeu, de pierderea raiului şi de pedeapsa morţii, a pierderii vieţii veşnice. Cele cinci *Tablouri biblice*, poemele lui Tudor Arghezi, respectă ordinea biblică într-o superbă imagine de la jocul *de-a Geneza, Adam şi Eva,* la jocul *de-a Păcatul* la cel *al Pedepsei*. În *Facerea,* Cap. 2, 24 „Adam şi femeia lui erau amândoi goi şi nu se ruşinau." Cap. 3, 4-11: „4. Atunci şarpele a zis către femeie: «Nu, nu veţi muri! 5. Dar Dumnezeu ştie că în ziua în care veţi mânca din el vi se vor deschide ochii şi veţi fi ca Dumnezeu, cunoscând binele şi răul.» 6. De aceea, femeia, socotind că rodul pomului *este bun de mâncat şi plăcut la vedere şi vrednic de dorit,* pentru că dă ştiinţă, a luat din el şi a mâncat şi a dat bărbatului său şi a mâncat şi el. 7. Atunci *li s-au deschis ochii la amândoi şi au cunoscut că erau goi,* şi au cusut frunze de smochin şi şi-au făcut acoperăminte. 8. Iar când au auzit glasul Domnului Dumnezeu, Care umbla prin rai, în răcoarea serii, s-au ascuns Adam şi femeia lui de faţa Domnului Dumnezeu printre pomii raiului. 9. Şi a strigat Domnul Dumnezeu pe Adam şi i-a zis: «Adame, unde eşti?» 10. Răspuns-a acesta: «Am auzit glasul tău în rai şi m-am temut, căci sunt gol, şi m-am ascuns.» 11. Şi i-a zis Dumnezeu: «Cine ţi-a spus că eşti gol? Nu cumva ai mâncat din pomul din care ţi-am poruncit să nu mănânci?»" (*Biblia sau Sfânta Scriptură. Vechiul Testament,* Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă al Bisericii Ortodoxe Române, 1975)

Un caz descifrat psihanalitic de Ferenczi a scos în evidenţă cu ajutorul echivalării simbolice (*ochi* = organ sexual) o situaţie explicativă, investigatul reuşind să-şi reprezinte prin intermediul ochiului o mare parte din dorinţele şi fricile sale sexuale. În visele de anxietate, ochii apar ca mărindu-se sau micşorându-se în mod alternativ. Un „fenomen simbolic somatic este orbirea lui Oedip de către el însuşi ca pedeapsă pentru păcatele lui comise inconştient". Sofocle explica însă această pedeapsă: „Căci de ce aş mai vedea, când nicio privelişte de pe pământ nu mă mai poate încânta?" Orbirea comisă cu ambele mâini e interpretată psihanalitic ca o deplasare a auto-castrării. Îngrozit, Corul va întreba: „Nesăbuitule, cum ai putut îndura să-ţi nenoroceşti ochii astfel? Ce putere a fost, ce a lucrat asupra ta?" Oedip răspunde că povara ce are de dus îi e cântărită de Apollo: „Apollo... Îmi cântăreşte nenorocirea." Mitul găseşte o explicaţie a hotărârii eroului lui Sofocle: Apollo e simbolul soarelui şi al tatălui, şi pe acesta Oedip nu mai vrea să-l privească în ochi, dar gestul lui Oedip (în greacă = „picior umflat") este explicaţia mitică a vinovăţiei inconştiente ieşite la suprafaţă, cutremurătoare. Păstrând proporţiile şi extinzând semnificaţiile, Turnavitu i-a hotărârea să se sinucidă, dar nu înainte de „a avea grijă să-şi scoată cei patru dinţi canini din gură", un fel de automutilare, şi de a se răzbuna pe protectorul său (un substitut al grijii înşelate a tatălui; poate chiar al refulării unei încărcări inconştiente împotriva autorităţii paterne, a unui „viol" moral, de vreme ce fusese „ventilator" pe la „cafenele murdare, greceşti"), deplasând propria vină şi pedeapsa asupra lui Ismaïl. Interesantă este alegerea că răzbunarea priveşte nu atât faţa lui Ismaïl, ochii şi favoriţii, ci „toate rochiile" cărora le dă foc „cu gaz dintr-însul" (din Turnavitu). E forma expresivă a unei răbufniri instinctuale inconştiente, dar cu atât mai puternică cu cât cei doi ascund o relaţie (relaţii) vinovată, amendată public, cultural. (Va urma)

Semn(al) de carte

Theodor Codreanu, *Scriitori basarabeni,* Editura Academiei Române, Bucureşti, 2020

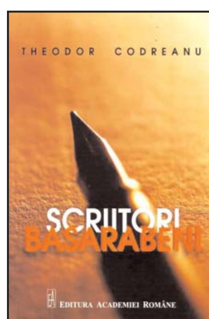
Am descoperit cu adevărat Basarabia prin intermediul săptămânalului *Literatura şi arta,* începând de prin 1982, când era posibil să te abonezi la unele publicaţii din spaţiul sovietic, chit că de la data apariţiei revistei şi ajungerea ei la destinaţie treceau două săptămâni, făcând ocolul prin Bucureşti unde intra sub ochelarii cenzurii. Din 1978, a intrat în conştiinţa publică românească numele lui Grigore Vieru, odată cu tipărirea la Editura Junimea din Iaşi a cărţii *Steaua de vineri,* antologie selectată de Horia Zilieru. Prin intermediul corespondenţei cu Adrian Marino, la începutul anilor '80, am aflat despre succesele dramaturgice ale lui Ion Druţă de la Paris, iar, într-un număr al revistei *Steaua,* am citit un articol comparatistic între *Sărmanul Dionis* şi romanul *Un veac de singurătate* de Gabriel Garcia Marquez, articol semnat de un necunoscut, cu numele Mihai Cimpoi, articol pe care l-am şi semnalat în cartea mea *Eminescu - Dialectica stilului* (Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1984), trezind ironia lui Al. Piru că fac trimitere la un nume care nu spunea nimic. Am scris, aşadar, despre literatura basarabeană, sporadic la început, de prin 1980, când încă lucram la cartea despre Eminescu, până în anul de graţie al Centenarului Marii Uniri. (Autorul, la începutul cărţii)

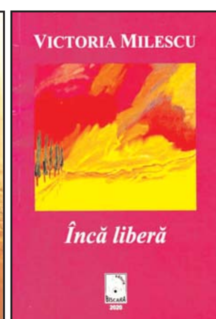
Victoria Milescu, *Încă liberă,* Editura Biscara, Bucureşti, 2020, antologie de poezii de dragoste selectate din volumele *Izbânda furată* (1995), *Şlefuitorul de lacrimi* (1995), *Inimă de iepure* (1998), *Arleziana* (2000), *Conspiraţii celeste* (2008), *Floarea vieţii* (2010), *Dreptatea învingătorului* (2010), *Sub steaua câinelui* (2012), *Existenţele fastuoase* (2013), *Cenuşa verii* (2015), *Deriva sentimentelor* (2016), *Strada Lăcustei* (2017), *Porţia de existenţă* (2018), *Biografie cu păsări* (2019).

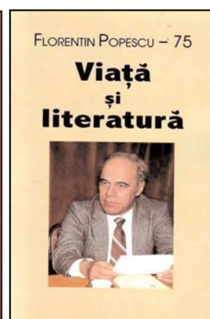
Victoria Milescu, între poeţii de azi, are privilegiul raţiunii treze şi avantajul unui talent netrucat, lustruit ca un diamant, pe toate feţele, din care transpar sclipiri solare şi imense intensităţi de sentiment, având o dicţiune poetică surprinzătoare prin claritatea, era să spunem, *clasicismul* ei. (Ion Murgeanu, pe coperta a patra)

***Florentin Popescu – 75. Viaţă şi literatură,* Editura Rawex Coms, Bucureşti, 2020**

Volum omagial, editat cu prilejul împlinirii vârstei de 75 de ani (Florentin Popescu este născut la 3 aprilie 1945, „în satul Lera, al comunei Corbu din fosta regiune Ploieşti (din 1968, sat component al comunei Chiojdu, judeţul Buzău)". Sumarul este relevant: Dialoguri în oglindă (în loc de prefaţă); Repere biobibliografice; Colaborări la volume colective; Opera tipărită; Antologii şi ediţii îngrijite; Referinţe critice: în reviste/ în volume; Întâmpinări; Cuprinsul volumului *Scrijelind pe nisipurile Universului* (apărut la aceeaşi editură la împlinirea vârstei de 65 de ani); Cuprinsul vol. *Încă cinci ani înconjurat de critici literari* (*idem*, la 70 de ani); Mărturisiri; *Un mesteacăn rătăcit în câmpie* (2007) (fragmente); Redacţiile prin care am trecut (2015) (fragmente); Florin Costinescu, *Convorbiri cu Florentin Popescu* (fragmente); Recunoaşteri, onoruri, prezenţe de-a lungul anilor; File de album (fotografii, din copilărie până în ultimii ani).

O capodoperă retrasă în umbră

Mircea OPRIŢĂ

Cu numele din acte Simona Constanţa Franţ, Ona Frantz s-a născut la 31 august 1973, în Bucureşti, unde şi-a făcut studiile, inclusiv Facultatea de Filologie. Romancieră şi traducătoare, a debutat în *Litere, Arte & Idei,* suplimentul literar al ziarului *Cotidianul,* condus de Dan C. Mihăilescu. Debutul în volum s-a produs în 1999, direct cu un roman: *Sfâşierea,* care avea să câştige în anul următor Premiul „Vladimir Colin". A publicat, în mod parcimonios, şi proză scurtă, povestirea intitulată *Eu şi un câine* fiind tradusă ulterior în franceză şi japoneză. În calitate de traducător, s-a făcut remarcată prin transpuneri în româneşte din Kelly Link, Audrey Niffenegger, Elizabeth Moon, Lois McMaster Bujold, J.G. Ballard (din aria SF şi ficţiune speculativă, pentru *Tritonic, Millennium* şi *Paladin*), dar şi din David Lodge, F. Scott Fitzgerald, Tracy Chevalier, ale căror scrieri se îndreaptă în alte direcţii estetice. A mai tradus *Ferma animalelor* de George Orwell, *Maimuţa şi esenţa* de Aldous Huxley şi *La revedere, Columbus* de Philip Roth, pentru aceasta din urmă Filiala de Traduceri a Uniunii Scriitorilor acordându-i premiul său în anul 2013.

Ona Frantz debutează strălucit în roman cu *Sfâşierea,* carte complexă, în ciuda aspectului de saga eroico-folclorică pe care îl imprimă principalul său fir narativ. Acţiunea se plasează într-un imperiu atemporal, sofisticat, unde Lemur Al Şaptelea, „khaidasul de Sylias", îşi exercită funcţia în virtutea prerogativelor conferite de convenţionala sa autoritate feudală. Dictator absolut, dar nu lipsit de înţelepciune, el are în jur sacerdoţi dubioşi, cohortele disciplinate şi aparent decerebrate ale soldaţilor, intriganţi obsedaţi de tron, „femei născătoare" şi alţi servitori ierarhizaţi – figuraţie prezentă, îndeobşte, la o Curte medievală care se respectă. Toţi aceştia există şi se manifestă în ţesătura durabilă a regulilor de comportament ritualic, sub o etichetă imuabilă, fascinantă în stranietatea ei preţioasă şi greoaie. O lume a castelor intrate în conflict multisecular, a răzbunărilor interminabile, a comploturilor urzite cu artă, a abuzurilor făcute în numele puterii „khaidatice", a unor siluiri fără scrupule şi torturi pline de rafinament. Premisa poveştii este oferită, aşadar, de basm, însă romanul o dezvoltă nu în sensul de-acum banalizat al celui popular, ci spre complicaţia fascinantă la care ajungea, de pildă, un Frank Herbert într-un efort asemănător de inventare a unui mediu profund artificial, dar coerent. Tot basmului îi aparţin, în fond, portretele desenate în spiritul spectaculosului extravagant, figurile înveşmântate fastuos, interioarele sfidătoare prin opulenţa lor răsfrântă în apele îngheţate ale pietrelor nestemate. Însă universul autoarei este, totodată, şi unul al implanturilor semiorganice, al celulelor de identificare purtate de fiecare cetăţean sub pielea frunţii, al minţilor „demontate" prin experiment ştiinţific. Iar tabloul cutremurător al chipurilor împietrite în masca rituală – artificiu în cele din urmă protector, fiindcă nu lasă să se ghicească gânduri sau sentimente, adesea mortale pentru cel deconspirat de propriile-i slăbiciuni – stă alături de strategii războinice pentru care prezentul nostru mai are încă de aşteptat.

Pe acest fundal compozit, atingând performanţe de arhitectură barocă, se mişcă, aşadar, personaje numeroase, atinse şi ele de spiritul complicaţiei. Stilizate excesiv în sensul unei frumuseţi artificiale şi preţioase (tânărul khaidas cu coama sa de păr bleumarin, ori sarmatrizii cu plete blonde până la genunchi, strânse în cozi neverosimile, prin inele vegetale), unele portrete amintesc de performanţe similare ale lui Vladimir Colin. Ele accentuează caracterul fabulos al universului compus de autoare, dar rămân, totuşi, ancorate în sfera unei trăiri căreia nu-i lipsesc bogăţia simţirii şi profunzimea ideilor. Alte personaje, ieşite dintr-o exploatare abilă a grotescului, sunt şi ele memorabile, punând în lumină o nesecată invenţie a amănuntului dezagreabil şi teratomorf. Asemenea explorări ale dizgraţiosului fizic şi moral vin să ilustreze condiţia unei societăţi intrate de milenii într-o derivă debusolată, cu structuri măcinate de putreziciune, de vicii incorigibile, de violenţă şi teamă. O imagine de coşmar dantesc amestecat cu extazul în monstruozitate al tablourilor olandezului Hieronymus Bosch îşi întipăreşte profund pecetea asupra lumii pervertite din roman.

„Sala de consilii părea dintr-o dată prea mare pentru ei doi. Pe vremuri, îşi aminti Regor, era complet albă, însă Lemur Al Şaselea găsise cu cale să-şi defuleze sexualitatea neîmplinită pe acel imaculat sfidător pentru el. Sub efectul drogurilor magice, fualzii, creatorii-de-himere, migăliseră un an întreg la fantasmele sângerii şi violete, ascunzând chipul pereţilor sub imaginea unui bestiar surprins în plină orgie devastatoare; nuduri de fecioare sfielnice, cu ochii mari ascunşi în spatele genelor neguroase şi şerpi cu gurile căscate izvorând în mănunchi din magicul lor triunghi pubian, isadelfi cu pielea vineţie şi cu unghiile lungi ca săbiile înfipte în propriii lor ochi şiroind de umoare şi sânge, tigri feroce împreunându-se cu copile încă nepârguite, bărbaţi neranzi înlănţuiţi, cu zalele încleştate în carne şi cu ochii ieşiţi din orbite în timpul castrării, răgete, plânsete, urlete de extaz feroce... limbile de foc negru încolţind fiecare imagine şi prevestindu-i infernul."

Ona Frantz îşi ramifică invenţia epică pe mai multe trasee, care, în cele din urmă, construiesc etajele necesare înţelegerii romanului său. Un prim nivel este cel al naraţiunii exotice, proiectate în fabulos galactic şi, simultan, într-un trecut imemorial. Legendarul se întâlneşte aici cu eroicul exaltat din literatura de consum, care creşte din intrigi şi lasă în urmă munţi de cadavre. Între reperele stabilite, se discută problema Puterii, a unei puteri depravate sub strălucitorul ei veşmânt şi în nesiguranţa perpetuă generată de însuşi aspectul său totalitar. Perspectiva tronului khaidatic sau, dimpotrivă, într-o abordare revoluţionară, cea a distrugerii lui iau minţile potentaţilor, generând jocuri duble, capcane, asasinate senine, confruntări armate. Din fericire, naraţiunea nu rămâne la acest nivel strict epic şi aventuros. Ea are şi o dimensiune mistică, asupra căreia ne previne însăşi figurarea temei principale în termeni de mistică a Puterii, mai curând decât ca ilustrare în regimul normal al mecanismelor unei societăţi.

Veritabilul nivel mistic al cărţii se dezvoltă însă în jurul copilului Ainatos, prezenţă simbolică, derivată din sugestiile Apocalipsului creştin. Ainatos întruchipează penetrarea simultană a Binelui şi Răului, ca valori absolute, în unul şi acelaşi trup. În el se va da lupta finală dintre Paradis şi Infern, prezisă ca moment premergător sfârşitului lumii. În entitatea sa fragilă şi-au făcut loc esenţe originare incompatibile: şi Iahvas-Dumnezeu, şi puterea diavolească. Un asemenea act de conglomerare cosmică sacrifică inevitabil natura umană, producând o continuă retragere a inocenţei, dar şi disperarea mută a celui ce se descoperă manipulat de forţe teribile. Nu există hazard, ci doar predestinare, până şi încălcările limitelor sunt înscrise cu literă veşnică în concepţia ce domină, în roman, o materie agitată tumultuos, dar sub semnul zădărniciei. Dislocat fără voia sa din condiţia omenească, pruncul Destinului va fi transferat, din jocuri obscure, într-o condiţie a cosmicei singurătăţi. Evident, introducerea unui asemenea rol complicat într-o partitură ce părea să evolueze în mod suficient sieşi la nivelul „realist", pur narativ al povestirii, reprezintă o dificultate suplimentară. Asumându-şi-o, autoarea o rezolvă însă inspirat, cu fineţe şi subtilitate. Ilustrarea textului biblic (devenit, în parafrază, „Cartea Cerească a sarmatrizilor") e infiltrată de sentiment uman bine dozat. Cu cele două jumătăţi ale sale, contradictorii, Ainatos ne apare ca o stranie împletire de oroare şi gingăşie, chiar şi în ipostaza lui supranaturală, din ce în ce mai desprinsă de contingent. Titlul romanului, neaşteptat pentru un text SF, în acest registru mistic îşi găseşte explicaţia. „Sfâşierea" priveşte mai întâi ruptura brutală a omului de cele ale sale, spre a îndeplini misiuni aflate mult deasupra lui. Sfâşiere este şi drama celestă a lui Ainatos, în care se confruntă dureros esenţe fundamentale şi complet antagonice ale Universului. Sfâşiere va fi şi secvenţa apocaliptică din final, când cuvântul se referă la lumea însăşi, devastată şi anihilată – aşa cum pretinde Cartea Cărţilor – pentru căderea omului în depravare morală şi a instituţiilor sale în experiment nereuşit.

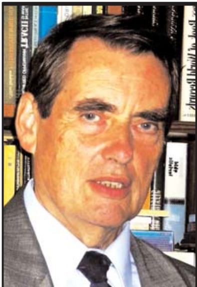
Acest al treilea nivel al romanului, cel apocaliptic, concentrează un amestec de concepţie teosofică şi figurări simbolice menite să-i dea expresivitate ca reprezentare artistică. Cu tot determinismul strict în regimul căruia par să evolueze mişcările lumii, sancţiunea divină nu e lipsită de impresia unei calme, dar triste seninătăţi. Ceea ce trimite gândul spre noi începuturi, sub semnul cărora Creaţia ar urma să-şi găsească o şansă mai bună. Prin elemente puţine, dar pregnante, romanul face aluzie la spaţii „clasice", mitologizate, din „baza de date" a SF-ului: Lemuria, continentele dispărute, tot atâtea sugestii ale unui început mereu reluat, într-o căutare neîntreruptă a desăvârşirii.

Ignorând cu premeditată nepăsare orice estetică punk, cartea îşi dezvoltă un stil potrivit substanţei sale bogate şi inteligent organizate. Abordările ironice nu-i sunt străine autoarei, dar ele se rezumă la situaţii pretinse astfel de context. Lucrarea în ansamblu ne apare ca opera unei poetese de talent, pentru care tratamentul liric nu înseamnă dulcegărie sau verbozitate metaforică, ci mai degrabă revelarea unor armonioase, dar dure contururi ale lucrurilor. Ona Frantz are, evident, sensibilitate, însă nu şi acele marcaje aproape tradiţionale ale „literaturii feminine" – sentimentalism, lirism în exces, militantism sufragetist, exclusivist şi ostentativ – pe care le întâlnim, în diferite grade, la alte scriitoare consacrate genului (Georgina Viorica Rogoz, Rodica Bretin). Impresionate de realele sale calităţi literare, voci critice nu au întârziat să declare *Sfâşierea* drept o apariţie unică în SF-ul românesc. Dacă nu este străin ca substanţă şi spectacol exotic de epopeea *Dune,* romanul are, totuşi, multă profunzime în registrul său ideatic, acesta din urmă cu preponderenţă filosofică şi religioasă.

Temându-se, poate, de riscul de a-şi secreta – precum în cazul lui Frank Herbert – derivate epice din ce în ce mai diluate, pe gustul amatorilor de SF repetitiv şi convenţional, dar şi absorbită din ce în ce mai mult de vertiginoasa ei carieră de traducător, Ona Frantz răspândeşte întrucâtva regretul de a nu-şi fi continuat cu aceeaşi forţă elanul începuturilor sale literare. Inteligent şi îngrijit concepute, povestirile ulterioare rămân departe de momentul de graţie în care autoarea şi-a conceput capodopera.

Orizont SF

Spre o schimbare de paradigmă

Dan D. FARCAŞ

Într-un şir de articole, publicate în acest colţ al revistei, am avut privilegiul să prezint un număr de fapte mirabile: OZN-uri, răpiri, percepţie extrasenzorială, *channeling,* extracorporalitate, experienţa morţii iminente şi altele asemenea. În mod firesc, sub influenţa „hipnozei culturale" date de viziunea noastră contemporană, materialist-ştiinţifică, asupra lumii, nu doar scepticii îndărătnici, dar chiar şi majoritatea oamenilor obişnuiţi, cu o minimă instruire ştiinţifică, vor fi tentaţi să taxeze toate aceste fapte drept o înşiruire de absurdităţi, probabil zvonuri, farse, iluzionism, exagerări, halucinaţii, boli psihice, experimente militare secrete, interpretarea greşită a unor fenomene naturale puţin cunoscute şi aşa mai departe.

Ei vor insista să sublinieze că afirmaţiile extraordinare nu sunt de acceptat până nu se vor aduce, vedea şi pipăi dovezi la fel de extraordinare, care să le susţină.

Faptul că ne confruntăm aici cu o flagrantă părtinire de natură culturală devine clar şi dacă observăm că mulţi sceptici care folosesc acest argument nu au nicio problemă să creadă (fără astfel de dovezi) în existenţa unui Dumnezeu care ne-a creat după chipul său, ori în alte afirmaţii ale cărţilor sfinte. Este ilustrarea unui bizar dublu standard al modului nostru de a vedea lucrurile.

Psihiatrul John Mack spunea că situaţia se explică nu doar prin marea încredere în eficienţa ştiinţei, ci şi prin faptul că viziunea însuşită despre lume este fundamentală pentru echilibrul nostru psihic. Ea ne dă siguranţa de zi cu zi că suntem stăpâni pe existenţa noastră. Profesorul de la Harvard a adăugat că punerea sub semnul întrebării sau atacarea concepţiei noastre despre lume „creează teroare".

Ufologul Budd Hopkins făcea o delimitare netă între un sceptic autentic şi un demistificator (*debunker*), considerând că el însuşi face parte din prima categorie. Un demistificator (aşa cum erau, în cazul său, criticii fenomenului răpirilor OZN) crede în existenţa şi unicitatea unor Adevăruri Ultime, pe care el chiar le ştie. Hopkins considera că un adevărat sceptic poate accepta un caz ca fiind posibil autentic sau îl poate respinge ca pe o înşelăciune sau ca o neînţelegere sau ca orice altceva, în timp ce un demistificator are doar o singură opinie, bine fixată dintru început: el ştie că incidentul, oricare ar fi acesta, nu poate implica o adevărată întâlnire OZN. Această poziţie rigidă este înrudită cu un soi de fundamentalism cvasi-religios.

A accepta punctul de vedere al celor care admit ca real doar ceea ce este observabil, experimental, sau măsurabil – spunea Mack – ar însemna excluderea a priori a unui volum mare de date doar pentru că ele contrazic o anumită concepţie despre lume. Aceasta este o abordare iraţională şi chiar periculoasă în cunoaştere. A exclude datele doar pentru că nu se potrivesc cu o anumită viziune asupra realităţii nu poate, în cele din urmă, decât să oprească progresul ştiinţei şi să ne ţină în ignoranţă.

John Mack mai spunea că activitatea de explorare a fenomenului răpirilor, pe care a depus-o, „m-a determinat să pun la îndoială acea viziune dominantă asupra lumii, sau realitate consensuală, în care crezusem eu în perioada formării mele". În acelaşi ton, într-un interviu pentru *Ovnis-Direct,* în 2014, Jacques Vallée a rezumat problematica OZN în felul următor: „(1) Fenomenul OZN există şi (2) Ştiind aceasta, trebuie doar să renegociem ce anume înţelegem prin realitate!"

Manifestul pentru o ştiinţă post-materialistă, pe care l-am prezentat în numărul trecut şi cu care sunt de acord aproape în totalitate, solicită o astfel de schimbare a viziunii global acceptate, o regândire a ceea ce considerăm realitate. O primă concluzie în acest sens, întărită de toate „magiile" despre care am vorbit în serialul de faţă, este să acceptăm că există *o singură realitate* şi ea este în acelaşi timp şi materială şi spirituală.

O a doua concluzie care se impune este că trebuie să ne schimbăm *modul de gândire.* Într-un interviu acordat pentru PBS/NOVA, John Mack spunea că dificultatea pentru societatea noastră şi pentru abordările noastre este că avem „un soi de mentalitate sau/sau". Un lucru trebuie „să fie, sau literalmente fizic, sau să fie în tărâmul celălalt, spiritual, în domeniul nevăzut. Astfel, se pare că nu mai avem loc – sau am pierdut locul – pentru fenomenele care pot începe în domeniul nevăzut, dar, trecând dincoace, se manifestă şi se arată, în sens strict, în lumea fizică. Deci, răspunsul simplu ar fi: Da, sunt amândouă. Se întâmplă atât fizic, într-o anumită măsură, dar este, în acelaşi timp, şi un fel de experienţă psihologică şi spirituală care se iveşte şi provine poate dintr-o altă dimensiune."

John Mack a fost prieten de familie cu Thomas Kuhn (1922-1996), unul dintre cei mai importanţi filosofi ai ştiinţei din secolul XX, fost profesor de istoria ştiinţei la universităţile Berkeley, Princeton şi Massachusetts Institute of Technology. După cum scria Mack în cartea *Abduction* (1995), ei au discutat în particular aceste probleme, adăugând: „Ceea ce am găsit cel mai util a fost observaţia lui Kuhn că paradigma ştiinţifică occidentală a ajuns să-şi asume rigiditatea unei teologii şi că acest sistem de credinţă a fost menţinut în loc de structurile, categoriile şi polarităţile limbajului, cum ar fi real/ireal, există/nu există, lumea obiectivă/subiectivă, intrapsihică/externă, ori s-a întâmplat/nu s-a întâmplat. El mi-a sugerat să colectez pur şi simplu informaţii brute, lăsând la o parte dacă ceea ce aflu se potriveşte sau nu cu o anumită viziune particulară asupra lumii."

Mack a menţionat că studiul răpirilor OZN este doar unul dintre domeniile care pun la îndoială „paradigma materialistă". În consecinţă, am avea nevoie de o cunoaştere capabilă să investigheze experienţa umană prin sine, la fel de riguros ca atunci când investigăm lumea fizică. Ar fi nevoie de o „nouă psihologie, o ştiinţă diferită, cu o epistemologie care nu e limitată doar la cunoaşterea senzorială, empirică", o „ştiinţă a vieţii" sau o „ştiinţă a subiectivului".

O a treia concluzie importantă este că o deschidere obligatorie, spre o ştiinţă post-materialistă, trebuie să fie reconsiderarea *mărturiei* ca dovadă a adevărului. Într-un alt articol am arătat vulnerabilităţile unei mărturii. Există cel puţin trei factori de care trebuie să ţinem cont pentru a creşte fiabilitatea ei în raportarea unor fapte ieşite din comun: (1) *credibilitatea* relatării, care depinde şi de calitatea martorilor, de sănătatea lor mintală şi emoţională, de integritatea şi de calităţile de observator, de absenţa influenţelor externe, a intereselor şi prejudecăţilor pe care martorul le-ar putea avea, de intensitatea şi autenticitatea emoţiilor manifestate, de lipsa unor avantaje personale şi aşa mai departe; (2) *stranietatea,* care este dată de dificultatea de a explica observaţia, folosind teoriile cunoscute şi acceptate; (3) *statistica,* numărul de rapoarte privind un acelaşi tip de fenomen, independenţa martorilor şi, mai ales, revenirea repetată în rapoarte a unor detalii, în special a celor care nu au fost dezvăluite prin mass-media. Când oameni din ţări şi culturi diferite, cu religii diferite, cu nivel de instruire şi cu ocupaţii diferite, împărtăşesc o poveste asemănătoare, cu zeci de detalii care coincid, în ciuda faptului că martorii nu se cunoşteau şi nu au frecventat literatura de gen, statisticile ne învaţă că nu mai putem vorbi despre fantezii şi pure coincidenţe, ci despre un fenomen real, pe care, deşi poate nu-l putem încă înţelege şi explica, nu avem dreptul să-l măturăm sub covor.

Desigur, pentru fiecare caz, trebuie să luăm în considerare şi posibilele distorsiuni cauzate de „filtrele" la care este supusă *percepţia,* de cenzurile şi mecanismele despre care am vorbit într-un alt articol. Putem încerca să reconstruim astfel evenimentul perceput, chiar dacă acest proces nu poate deveni niciodată perfect. Dacă anumite detalii se aseamănă, uneori până la identitate, cu cele din sute sau chiar mii de alte cazuri similare pe care le cunoaştem (noi, nu martorul), înseamnă că, în spatele lor, „chiar se întâmplă ceva"; ceva ce nu este înţelept să fie ignorat.

Prin urmare, există mijloace de reconsiderare a rolului mărturiilor în dobândirea de cunoştinţe. Profesorul John Mack s-a întâlnit în 1999 cu Monsignor Corrado Balducci, de la Vatican, care a subliniat, cu această ocazie, importanţa deosebită a mărturiilor care stau la baza vieţii noastre de zi cu zi. Respingerea relatărilor unor martori autentici – a spus el – ar avea consecinţe dezastruoase asupra societăţii şi a religiei. O societate nu poate supravieţui mult timp dacă aceia care spun adevărul nu vor fi crezuţi. Atât credinţa religioasă, cât şi cercetarea OZN se bazează pe mărturii. Biserica Catolică – spunea prelatul – ia foarte în serios rapoartele privind OZN-urile, tocmai datorită numărului mare de relatări concordante. Catolicii au vechi criterii pentru condiţiile în care o mărturie (de exemplu, a unui miracol) poate fi luată în considerare sau nu. Mack a menţionat că asemenea criterii există şi în alte religii, cum ar fi cea budistă. (Va urma)

(Urmare de la pag. 32)

Grigore Arbore (2000): George Dan Istrate a realizat deja lucrări cu un mesaj artistic complex. În căutarea formei pure, abil elaborate, important mi se pare faptul că el n-a uitat realitatea faptului că sensul trebuie descifrat, că originea formei trebuie percepută într-un chip în stare să constituie nu numai un motiv de plăcere gratuită, ci şi unul de reflecţie. El a înţeles ceea ce adesea uită artiştii contemporani, seduşi de sirenele artei comerciale: faptul că, ruptă de umanitate, arta e doar un exerciţiu de imaginaţie, un spectacol accesibil şi acelora care nu pot reconstrui viaţa interioară a obiectelor şi fiinţelor bazându-se pe concreteţea lor şi pe capacitatea de a se metamorfoza în simboluri.

Ziar japonez (2011): Parcă ar fi o mică barcă albă în apropiere. Ca nişte buze închise în formă de cerc. Ceva foarte simplu, dar adâncimile sunt profunde. Sculptura premiată, *Unity of Opposites* este realizată în marmură. Juriul a decis că „materialul este în mod maximal adus la viaţă". Bienala de la Ube a avut loc în prefectura Yamaguchi, sub auspiciile unui muzeu de artă recunoscut în Japonia pentru tradiţia expoziţiilor în aer liber (cea prezentă este deschisă până în 13 noiembrie). De data aceasta, la concurs au participat 363 de artişti, din 39 de ţări, iar, în urma examinării machetelor, 20 dintre ei au fost invitaţi să transpună modelele în lucrări monumentale care au intrat în selecţia finală. Românul George Dan Istrate este pasionat de marmură de la 15 ani. După ce a absolvit Academia de Arte din România, la 25 de ani s-a mutat în Italia, într-un loc celebru pentru producerea marmurei, la Carrara. „Dorinţa mea este să pun în valoare frumuseţea neterminată, nedesăvârşită" a spus artistul. Într-adevăr, sculptura premiată păstrează o parte nepolizată, conferind întregului o frumuseţe rustică. Este vorba de o lucrare înaltă de 193 cm. Aparenţa unui material lustruit ca de urmele lăsate de nişte picioare desculţe are o delicateţe picturală. Ca şi cum ar fi realizată de o personalitate care preţuieşte plasele de păianjen, dar eliberează muştele rătăcite în cameră. S-a comentat de către unii membri ai juriului: „Atât sculptura, cât şi fiinţa omenească sunt aici adânc legate prin iubire". Cu ocazia acestei expoziţii, în timpul vizitei în Japonia, sculptorul a vizitat Fukushima. Impresionat de efectele dezastruoase ale marelui cutremur din partea estică a Japoniei, a încurajat artiştii locali spunându-le: „În copilăria mea, a avut loc un accident similar la centrala de la Cernobâl. În România, aflată în apropierea Ucrainei, a existat mereu pericolul iradierii... Ca şi atunci, nici azi nu pot rămâne indiferent în faţa unor asemenea nenorociri." Cu cei 5.000.000 de yeni primiţi ca premiu îşi va construi un atelier în ţara natală.

Sub imaginea care reprezintă lucrarea, se adaugă: S-a născut în România. Este un înfocat admirator al compatriotului său Brâncuşi şi al americanului de origine japoneză Isamu Noguchi.

George Dan Istrate

Sculptorul George Dan Istrate s-a născut la 25 ianuarie 1975, la Cluj-Napoca. Absolvă Liceul de arte „Romul Ladea” din Cluj-Napoca în 1993 şi secţia de sculptură a Academiei de Arte Vizuale „Ioan

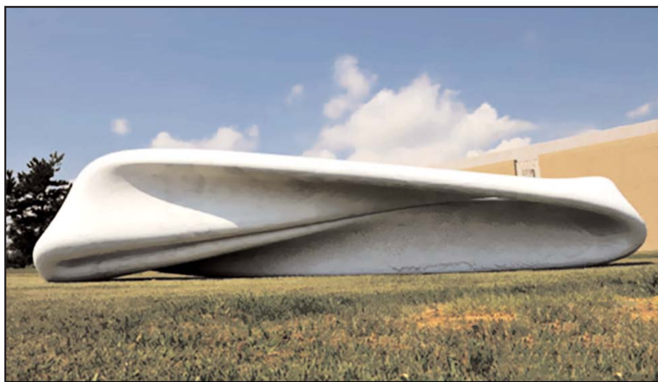
Andreescu” din Cluj-Napoca, actualmente Universitatea de Artă şi Design, în 1998. După absolvire, în urma unui concurs, obţine Bursa „Vasile Pârvan” de pe lângă *Accademia di Romania in Roma,* Italia (1999-2000). Între 2000-2005 urmează secţia de sculptură la *Accademia di Belle Arti din Carrara* şi obţine *laurea triennale,* iar între 2006-2009 frecventează cursurile de master în sculptură la aceeaşi instituţie şi obţine o diplomă de absolvire, *laurea specialistica,* cu note maxime. Apoi, între 2011-2012 beneficiază de Bursa postuniversitară Theodor Aman pentru artişti plastici, iar în 2012 obţine, în cadrul Universităţii de Arte şi Design din Cluj-Napoca, titlul de doctor în arte plastice cu teza *Dimensiunea Carrara. Istorie şi contemporaneitate,* cu calificativul *Magna Cum Laude.* Cu experienţa acumulată în cele două şcoli de sculptură, italiană şi română, lucrează intens în atelierele de sculptură din Carrara, unde încearcă să-şi desăvârşească tehnica profesională şi artistică, efort recunoscut prin obţinerea unor distincţii, dintre care pot fi amintite premiul pentru sculptură la expoziţia Centenar Lucian Blaga, Muzeul de Artă, Cluj-Napoca (1995), Medalia colectivă pentru participarea Academiei de Artă din Cluj la Bienala Dantescă de la Ravenna, Italia (1996), premiul III la Simpozionul de sculptură Nantopietra, Vicenza, Italia (1997), medalia de aur a Preşedintelui Italiei la Bienala Dantescă de la Ravenna, Italia (1998), premiul special la Granite Sculpture Symposium Budduso, Sardegna, Italia (2000), premiul I la Wood Sculpture Symposium Budduso, Sardegna, Italia, premiul II la Rassegna Internazionale di Arte Contemporanea di Sulmona, Italia (2004), marele premiu la Bienala de sculptură Ube, Yamaguchi, Japonia (2011), premiul de excelenţă la Simpozionul de sculptură Fushoi, China (2015).

Şi-a început activitatea expoziţională încă din anii studenţiei: în 1994 are o expoziţie personală la Galeria „Paul Sima”, Cluj-Napoca, iar în 1995, o alta, în cadrul *Zilelor culturii române în Italia,* în sala Primăriei din Cornate d’Adda, Milano, Italia. Urmează alte expoziţii personale, organizate de galerii prestigioase, cum ar fi, în 1997 la Gijzenrooi Gallerie, Geltrop, Olanda, în 2001 la Institutul Roman de Cultură şi Cercetare Umanistică, Veneţia, Italia, în 2003 la Covalenco Gallery, Geltrop, Olanda, în 2006 la Laimbock Galerie, Langbrook, Olanda, în 2007 la Bugno Art Gallery, Venezia, Italia, în 2008 la Bugno Art Gallery, Venezia, Italia, în 2013. la Seiho Gallery, Tokyo, Japonia. A participat la numeroase simpozioane de sculptură, în ţară şi în străinătate: în 1995, la Căptălani, România; în 1999, la Rocca di Papa, Budduso, Sardegna, şi Madonna di Campiglio, Trento, Italia; în 2000, la Budduso şi Ramiseto, Italia; în 2001, la Carrara şi Volargne, Italia; în 2002, la Aswan, Egipt, Pola, Croaţia şi Capo d’Orlando, Italia; în 2003, la Os, Norvegia şi Menorca, Spania; în 2004, la Balatonfured, Ungaria şi Lattakia, Siria; în 2005, la Os, Norvegia şi Capo d'Orlando, Italia; în 2008, la Otočac, Croaţia; în 2015, la Fuzhou, China; în 2019, la Icheon, Coreea de Sud. Sculpturile sale pot fi văzute în colecţii publice şi private din România, Italia, Olanda, Germania, Singapore, Egipt, Croaţia, Siria, Norvegia, Austria, Spania, Japonia, SUA, China, Coreea de Sud.

Valorificarea rezultatelor din teza de doctorat s-a realizat prin publicarea unor capitole într-o revistă bilingvă (româno-italiană), *Orizonturi culturale italo-române / Orizzonti culturali italo-romeni.* A publicat articole cu argumente legate de sculptură şi în revista *Steaua,* a făcut cercetări interdisciplinare pe care le-a expus la Congresele Internaţionale organizate de Universităţile din Craiova, Timişoara şi Baia Mare, precum şi în mai multe locuri din Italia (Padova, Veneţia, Torano-Carrara) şi Franţa (Paris). Activitate didactică de specialitate, în Italia şi România.

(Continuare la pag. 31)

Număr ilustrat cu lucrări de George Dan Istrate.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Col. Georgel RUSU – prof. univ. Bucureşti
- Pr. Theodor DAMIAN – SUA
- Dragoş VAIDA – prof. univ., Bucureşti
- Nicolae MELINESCU – publicist, Bucureşti
- Olimpia IORGA-POPESCU – profesor, Ploieşti
- Florian COPCEA – scriitor, Drobeta Turnu-Severin
- Ilie POPA – prof. univ., Piteşti
- Silviu MILOIU – prof. univ., Târgovişte
- Ion ANDREIŢĂ – scriitor, Bucureşti
- Tudor NEDELCEA – scriitor, Craiova
- Eufrosina OTLĂCAN – prof. univ., Bucureşti
- Filofteia PALLY – etnolog, Piteşti
- Elis RÂPEANU – scriitor, Bucureşti
- Ion C. ŞTEFAN – scriitor, Bucureşti
- Acad. Mihai CIMPOI – Chişinău
- Traian VASILCĂU – scriitor, Chişinău
- Florentin POPESCU – scriitor, Bucureşti
- Paula ROMANESCU – scriitor, Bucureşti
- Lucian COSTACHE – profesor, Piteşti
- Mircea OPRIŢĂ – scriitor, Cluj-Napoca
- Dan D. FARCAŞ – scriitor, Bucureşti